Årbog
for Vinderup-egnen
2013

Vinderup Egnshistoriske Forening

Årbog
for Vinderup-egnen
2013

Udgivet af

VINDERUP EGNSHISTORISKE FORENING

Årbog
for Vinderup-egnen
2013

Udgivet af
Vinderup Egnshistoriske Forening

Redaktion:
Harry Klith Sørensen
Bente Dalsgaard
Flemming Bjerregaard Johansen
Jens Aage Eriksen
Jens Grandjean Johannesen
Kurt Guldbæk

Grafisk produktion:
Jens Aage Eriksen

Tryk:
Vinderup Bogtrykkeri

ISBN 978-87-89775-42-5
ISSN 2245-0718

Hvor intet andet er nævnt, er fotos fra forfatterne eller Vinderup Egnshistoriske Arkiv.

Det har ikke været muligt at finde samtlige rettighedshavere til copyright for alle fotos og illustrationer. Hvis ophavsretten er krænket, er det utilsigtet. Retmæssige dokumenterede krav vil blive honoreret efter samme retningslinier, som hvis der på forhånd var indhentet tilladelse.

INDHOLD

Forord 4

Ninna og Helge Weis Jensen:
»Eksport Pedersen« 5

Bente Dalsgaard:
Bog er Lys i Borgers Bo... 13

Flemming Bjerregaard Johansen:
Lov og orden i Vinderup 17

Daniel Kristensen:
Foreningsliv i Sevel i over hundrede år 45

Helle Henningsen:
Middelalderborge i den tidligere Vinderup kommune 67

Jesper Vigh-Nielsen:
Erindringer fra Vinderup 79

Erik Klarsø:
Livet i og omkring Hvidemose Privatskole i 1950'erne 97

Anders Villadsen:
»I en dejlig have...« 105

Albert Andersen:
Virkelighedsbillede af sømandslivet 113

Kurt Guldbæk:
Vinderup Egnshistoriske Forening 131

Annoncer 135

Forord

Denne bog er den tredje i rækken af årbøger fra Vinderup Egnshistoriske Forening.

Vi har atter i år forsøgt at bringe et varieret indhold, som har interesse for alle vore læsere. Det kan godt sommetider være svært, ikke alle interesserer sig jo for det samme, heller ikke inden for lokalhistorien!

Da vi for tre år siden startede projektet med udgivelsen af årbogen, var vi usikre på, om vi kunne blive ved med at finde stof til at udfylde bogen. Derfor er vi glade for at konstatere, at det er lykkedes at få stof nok, endda så meget, at vi i år atter udvider med 16 sider, så bogen nu er på i alt 144 sider.

Dette har vi kun kunnet gøre, fordi der er forfattere, der er villige til at skrive for os, enten egne erindringer, lokalhistoriske artikler eller faglige artikler. Det er vi meget taknemmelige for. Ligeledes skal der lyde en stor tak til redaktionskomiteen, der har ydet en værdifuld indsats under udarbejdelsen af årbogen.

Og til sidst skal der rettes en særlig tak til vore annoncører bagest i bogen. De har været med til at holde prisen på årbogen nede på et niveau, hvor alle har mulighed for at købe den.

Vinderup Egnshistoriske Forening

Kurt Guldbæk
formand

»Eksport Pedersen«

Således blev han kaldt i Vinderup, men det rigtige navn er Gjevert Christian Pedersen

Han var én af Vinderups vigtige iværksættere

Af Ninna og Helge Weis Jensen

Gjevert Christian Pedersen blev født den 8. januar 1884 i Jersie, Tune ved Roskilde. Forældrene var Johan Peder Harrestrup Pedersen og Kirsten Gjevertdatter. Faderen stammede fra Nr. Felding og moderen fra Tjæreby ved Roskilde.

Johan P. Harrestrup blev nævnt som gårdejer og slagter. De fik en datter samt seks sønner. De tre af dem: Christian, Carl og Jens Marinus flyttede som unge til Vinderup. Visse oplysninger tyder på, at Christian Pedersen kom fra Holstebro.

I 1912 flyttede moderen, Kirsten Gjevertsdatter Pedersen, også til Vinderup. Hun købte en lille ejendom på Handbjergvej (nu Vesterlund 48) og boede der til 1918, hvorefter hun valgte at flytte tilbage til Sjælland.

Men de tre brødre blev i byen. Carl som slagter (hvor senere slagter Christensen havde forretning) og Jens Marinus, der var handelsmand.

Christian Pedersen kom til Vinderup i 1903 og var udlært slagter. Han blev ansat hos slagter Laursen, Søndergade 28 (senere Morsings Bageri). I dag er bygningen nedrevet.

Laursen var eksportslagter. Hans søn har beskrevet, hvordan hans far solgte kød til bl.a. Rusland. I bytte fik han vilde

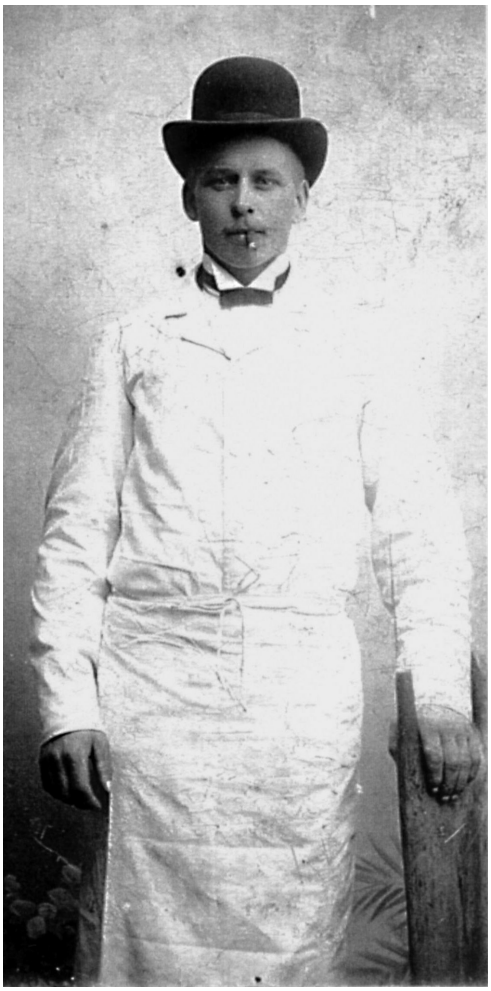

Chr. Pedersen omkring 1905.

Vinderup Eksportslagteri, opført 1916.

heste, fanget på de store russiske vidder med lasso. Disse heste kom til Vinderup i togvogne. Laursen og Christian Pedersen brugte så aftener og søndage til at gøre disse heste ride- og kørevante. Man kan forstå, at det ikke gik helt stille af, det gik ud over både vogne, seletøj og mandskab. Efterfølgende solgte Laursen så disse heste til egnens bønder, og fik som regel dyr i bytte, som så blev slagtet.

Desværre døde Laursens kone som ganske ung, hvorefter han solgte sin forretning til gårdejer Jensen, Skovlund.

I Søndergade 17 var der også en slagter: P. Rasmussen. Han købte ejendommen i 1904. Sammen med naboen, købmand Knudsen, Nørregade 11, der ejede Søndergade 19, bekostede han en artesisk brønd og indlagde vand i husene. Vinderup var kendt for sine mange kilder. Samme Rasmussen var sin unge alder til trods en særdeles driftig mand, som blandt andet havde ejet ejendommen Pors' hjørne, ligeledes havde han grunde på både Sevelvej og Nørgaardsvej.

Det tyder på, at Chr. Pedersen har arbejdet som slagtersvend for Rasmussen, der desværre dør i 1908 i en alder af kun 36 år. I 1909 lejer Chr. Pedersen såvel slagterlokalerne som en lejlighed i ejendommen, og allerede i 1910 køber han huset Søndergade 17 for 9.100 kr.

Af skødet kan man se, at han køber fast inventar i slagterforretningen, så der har altså på dette tidspunkt været butik. Det er ikke muligt at fastslå, om han har drevet butikssalg eller hvor længe. Men i bygningen var der gennem årene flere butikker, udlejet til forskellige formål.

Samme år, nemlig 9. februar, blev han viet i Ryde kirke til Christiane Madsen fra Ryde, og nu begyndte et travlt og virksomt liv for disse mennesker. Da var huset kun i et plan med kælder under, og der var slagteri i gården.

I ejendommen udlejer de værelser og lokaler. Det er beskrevet, hvordan lejerne om aftenen kunne sætte deres sko uden for døren, så var de pudsede om morgenen! Tidligere lejere har fortalt om Christiane, om hendes dygtighed og venlighed.

Christian Pedersen slagtede i lokalerne ved Søndergade 17. Pladsen var dog trang, og derfor besluttede han at bygge et nyt slagteri på Nørgaardsvej.

Denne annonce er i Vinderup Avis 24. april 1935.

Vinderup Fjerkræslagteri
Alt Slags Fjerkræ købes til højeste Dagspris.
Afhentes efter Aftale.
CHR. PEDERSEN - TELEFON 59

Dette skete i 1916. Det var en investering til mellem 40-50.000 kr., og nu kom der gang i tingene!

På Arkivet i Vinderup ligger der gamle dyrlægeprotokoller. Den ældste er udstedt til dyrlæge Søren Nielsen i 1912. I disse protokoller henvises til lov af 27. maj 1908, hvori der igen henvises til lov af 1903. Denne lov bestemmer, at: *»landbrugsministeriet bemyndiges til at træffe de nødvendige beslutninger til forebyggelse af, at der her fra landet udføres kød – slagteraffald og kødvarer, når det er fordærvet, eller det hidrører fra dyr, som er angrebne af nogen sygdom, således at det ikke bør bruges til menneskeføde eller så afmagrede, at deres kød ikke kan anses for egnede til sådant brug.«*

Såvel England som andre lande var meget nervøse for mund- og klovsyge og vel interesseret i, at eksport fra Danmark blev lagt hindringer i vejen. Derfor skulle der på de enkelte slagterier føres dyrlægekontrol. Det er tankevækkende, at i september måned 1912 blev der i Søndergade 17 slagtet 15 kreaturer, deraf havde de 12 tuberkulose. Dette fortæller sit tydelige sprog om den svøbe, tuberkulosen var for såvel dyr som mennesker.

Protokollerne fortæller også om den udvikling og fremgang i slagtningen ved flytningen: i 1914 slagtede man i Søndergade 206 kreaturer og 177 får. I 1917 slagtede man på det nye slagteri 3.125 kreaturer og 445 får.

Udviklingen fortsatte

19. marts 1935. Omtale i Vinderup Avis: Chr. Pedersen påbegynder fjerkræslagteri i Søndergade 17.

Der slagtes nu såvel kreaturer som fjerkræ. Kreaturer på eksportslagteriet og fjerkræ i Søndergade 17.

På et tidspunkt rejses der krav imod Chr. Pedersen. Han har købt 17 kreaturer i Salling og har folk, der skal trække disse kreaturer til Vinderup. De bliver påkørt bagfra af købmand Hansen. Via sit forsikringsselskab kræver han Chr. Pedersen gjort ansvarlig. Man kan læse i brevene mellem to sagførere, hvordan de morer sig over denne sag og er enige i, at skylden alene må være købmanden, der jo har brudt alle regler og love.

I de gamle papirer kan man læse, at i 1917 sender man et parti kød til Kristiania i Norge. Det er under 1. verdenskrig, skibet bliver opbragt af tyskerne, og kødet lander ikke i Norge. Da Danmark var neutral, er der senere en forhandling i København, hvor tyskerne indvilger i at erstatte det lidte tab på godt 18.000 kr.

Tiderne skifter mellem gode og mindre gode tider. 1930'erne var hårde år. Man kan se, hvordan Chr. Pedersen er handelsmand. Han køber et hus eller en ejendom engang imellem og sælger normalt ret hurtigt. I 1918 sælger han til kreaturhandler N.J. Madsen, Søndergade 17, for 11.000 kr. Samtidig køber har »Bisgaard i Råest« for samme beløb. Kort efter køber han Søndergade

17 tilbage! Mon Christiane ikke har villet med?

Som nævnt: Chr. Pedersen var en driftig mand. En opgørelse til Priskontrolrådet den 5. maj 1944 taler sit tydelige sprog:

I besiddelse af Deres skrivelse af 13 ds. f.m. kan jeg give Dem flg. oplysninger:

Omsætning	1940	Hjemmemarked	ca. kr. 424.000,-
Do.	1941	Eksport – fjerkræ	kr. 640.000,-
Do.	1941	Hjemmemarked/mosebrug/vognmandsforr.	kr. 988.000,-
Do.	1941	Eksport (fjerkræ)	kr. 73.000,-
Do.	1942	Hjemmemarked/mosebrug/vognmandsforr.	kr. 379.000,-
Do.	1943	Hjemmemarked/mosebrug/vognmandsforr.	kr. 774.000,-

Egne slagtninger af kreaturer:

1940	kr. 424.000	1942	kr. 289.000
1941	kr. 923.000	1943	kr. 626.000

Uvist af hvilken grund stopper slagtningerne i 1943. Slagteriet udlejes til Interessentskabet Struer Muslinge-Industri med hjemsted i Struer. Et efterfølgende opgør efter krigen tyder på, at Chr. Pedersen havde en part i dette selskab. Der søges medarbejdere til kogeriet. Disse skal henvende sig til Chr. Pedersen, var teksten i en annonce.

Kvinder, der arbejdede på kogeriet, fortæller, at det var et vel betalt arbejde, men der var en frygtelig lugt. Muslingeskallerne blev brugt som vejmateriale rundt om på vejene i sognet. På Mosevej har man indtil for nylig kunnet se rester af dem.

Også dette fik en ende. I et brev, dateret 22. februar 1945, står der:

»Som følge af de fortvivlede og mørke udsigter både for Firmaets egen brændselssituation og Fragtforhold, etc., er det vedtaget at opsige Lejemålet med Dem vedrørende Muslingekogeriet i Vinderup til ophør til 1. April d.å. Vi beder Dem omgående give os en skriftlig Anerkendelse for Opsigelsens Modtagelse, at vi er løst fra vor lejeforpligtigelse fra 1. April.

Med Højagtelse
Struer Muslingekogeri.«

Men så let skulle det ikke gå:

»Til Struer Muslinge-Industri
Struer.

Vedr. Muslingekogeriet i Vinderup.

Hr. Eksportør Chr. Pedersen, Vinderup, har henvendt sig til mig med Deres skrivelse af 22 f.md., hvori De opsiger Deres lejemål vedr. ovennævnte til ophør 1. April d.å.

Ifølge den foreliggende kontrakt, som er i Deres besiddelse, kan lejemålet ifl. Kontraktens post 6 først opsiges til Ophør den 1. i en kalendermåned med 3 måneders forudgået lovligt varsel, altså tidligst 1. Juli d.å.

Kontrakten er ganske vist ikke underskrevet, men dette skyldes ikke uenighed om dens Opsigelses-bestemmelse, hvorfor disse må være

gældende. Som følge deraf kan Deres opsigelse til 1. April ikke anerkendes, men hr. Eksportør Pedersen må forlange en opsigelse med det i kontrakten fastsatte 3 måneders forudgået lovligt varsel.

Ærbødigst.«

Der er ikke navne på dette brev. Det synes ikke at kunne være fra advokat Hviid, idet der altid er navn og underskrift. Men Chr. Pedersen protesterer mod tidsfristen. Det lange og korte var: Muslingekogeriet sluttede.

Chr. Pedersen var i gang med et nyt projekt. Det var under krigen. Brændsel bliver en mangelvare.

23. maj 1941 køber han en landejendom af Mads P. Madsen, Jattrup. Her begynder han at fremstille tørv. Han har ejendommen indtil 1951. Så sælger han jorden til fem landmænd, i alt 12,5 ha. Han har fået tilladelse til at udstykke jorden. I tilladelsen kan man læse, at: »på ejendommen, der af den nuværende ejer har været benyttet til tørveproduktion« osv. Altså, han har ladet grave de tørv op, der var i mosen og sælger så jorden.

I 1948 sælger han til arbejdsmændene Henry Jensen, Peder Lund Madsen, Andreas Steffensen, og Niels Jensen, alle fra Herrup, flg. tørvemateriale m.v.: Tørveværk, 3. sæt seletøj, 1. dyndvogn, 3 gravvogne, 1 hest, 1 elektromotor 10 hk, 1 do. 3 hk., 60 m kabel, master og luftledning. Det solgte, der med undtagelse af hesten, henstår i tørvemosen i Sdr. Mølle, overtages af køberne, som det er og forefindes og påvist dem uden ansvar for sælger for eventuelle mangler. Købesum 12.000 kr., som afdrages med 1.000 kr. første måned og derefter 2.000 kr. om måneden. Alle omkostninger vedr. veksel betales af køberne. Dette tyder på, at han også har fremstillet tørv ved Sdr. Mølle.

Chr. Pedersen afhænder tilsyneladende sine aktiver i tørvemosen. Mange steder var det dynd, tørvene bestod af, opgravet. Men nu begynder en ny fase. Nemlig formbrændsel. Rundt om, i og ved moserne, var der stadigvæk ret store mængder af dynd/humus, men i så lav en dybde, at det var vanskeligt at grave tørv. Nu begyndte man at tage overjorden, græs m.v. af og harvede så dyndet. Når det så fik godt med sol og blæst, tørrede det og blev til smuld. Når smuldet kom gennem en presser, fik man det fineste formbrændsel.

Chr. Pedersen oprettede en formbrændselsfabrik i slagteriet. Anna Poulsen, Birkevej, har fortalt, at de på dette tidspunkt boede nabo til slagteriet/formbrændselsfabrikken, og at der var så megen støv, at det var umuligt at tørre tøj ude. En kendsgerning var det: det støvede forfærdeligt.

Men igen: Chr. Pedersen var en driftig mand. Af en købekontrakt kan man se, at han den 20. juli 1951 køber en halvpart i en formbrændselsfabrik, beliggende på jord tilhørende Jens Frederik Christensen, Ålskov, af S.M. Justesen. Disse to har altså i fællesskab haft en fabrik på dette sted. Nu overtager Chr. Pedersen hele fabrikken. Har utvivlsomt købt smuld, som er blevet kørt til fabrikkerne og stampet til formbrændsel.

Også formbrændsel fik en ende, nye udfordringer venter, og selv om Chr. Pedersen nærmer sig de 70 år, er han stadig på udkig efter muligheder.

9. september 1952 ser man omstående annonce i Vinderup Avis:

Chr. Pedersen var gået sammen med sin søn Vagn og svigerdatteren Marie om at starte fjerkræslagteri i eksportslagteriet. Man kan efterfølgende se annoncer om køb af fjerkræ.

Man købte også kaniner. Jens Poulsen, Birkevej, fortæller, at han arbejdede på slagteriet. Om aftenen slagtede de kaniner. Han fortæller, at der var uhyggelig mange af dem. Man aflivede 20 stk., hængte dem op og gik så i gang med at slagte dem, 20 stk. i timen.

Senere afhændede Chr. Pedersen sin andel af fabrikken til sønnen Vagn og svigerdatteren Marie.

Kølevogne. Også på dette område var Chr. Pedersen fremme i skoene. Man kan læse, at der den 19. juni 1948 var stiftende generalforsamling i Foreningen af Danske Eksportvognmænd. Chr. Pedersen nævnes som én af initiativtagerne til dette.

På dette tidspunkt har han en ret stor omsætning med vognmandskørsel. Der er i firmaet tre lastvogne. Lige efter krigen kunne enhver køre med varer til udlandet, men i 1951 blev der truffet aftale mellem Danmark og Tyskland, at man skulle have en såkaldt A-tilladelse for at måtte køre. Disse tilladelser var udstedt på de enkelte biler. Mellem 1951 og 1960 var der kun 275 biler, der måtte køre til Tyskland.

På det tidspunkt var kølebilerne isolerede vognkasser. Man isolerede med kork. Der kom en god portion tøris ind sammen med fragten, og så gjaldt det om at nå frem, inden isen smeltede.

I 1950 overtager Chr. Pedersen to

Harald Jeppesen, John og Chr. Pedersen.

Chr. Pedersens kølebiler.

tilladelser fra vognmand Pilgaard, Ringkøbing. Ovennævnte tilladelser fik benævnelsen A-tilladelser og blev udstedt til Chr. Pedersen, Vinderup.

Sønnen Aage Pedersen blev kompagnon, og i 1965 er der skriftligt bilag på, at A-tilladelserne er overgået til Aage Pedersen. Han var i bestyrelsen for Foreningen af Danske Eksportvognmænd i en årrække.

Den 5. januar 1954 kunne man i Vinderup Avis læse om Chr. Pedersen, der fyldte 70. Her står bl.a.:

»Det med eksportvirksomheden er forlængst et overstået kapitel, nu drejer det sig om noget helt andet, nemlig først og fremmest kølebiler, som han dagligt pr. telefon dirigerer fra det ene land til det andet, alt skal klappe, ingen unødvendig tom kørsel her eller der.

Næst efter centralen er Pedersen sikkert den bedste telefonpasser her i byen, idet han hele døgnet kan træffes ved sin telefon. De forskellige chauffører ringer altid hjem til Vinderup nr. 59 og meddeler, når de er kommet til den danske grænse, uanset nat eller dag, for at få nye direktiver om den næste tur.

Dernæst er det fjerkræet, det gælder. Atter

Leyland årgang 1947/48.

Christiane Pedersen ved Vinderup station.

Chr. Pedersen under et besøg hos sønnen Aage Pedersen på Stationsvej.

har han fået sving i det gamle fjerkræslagteri – det eneste nye er lokalerne på eksportslagteriet.«

Den »gamle« kæmpe, der sammen med sin kone havde oplevet 1. verdenskrig, de vanskelige mellemkrigsår, 2. verdenskrig og den opblomstring, der skete derefter, havde, så vidt man kan læse, gode og mindre gode år. Men altid vågen for de muligheder, tiden og omstændighederne bragte. Og godt at se, at han, efter dens tids normer, sluttede som en velhavende mand.

De fik fire børn: Lilly, Verner, Aage og Vagn. Sorger slap de ikke for. Verner døde efter det oplyste p.g.a. en ulykke. Han lå et stykke tid på Holstebro sygehus, Elsebeth Bregendahl, Raastgaard, har nogle rørende breve, der er sendt til ham.

Ægteparret Pedersen blev boende i Søndergade hele deres liv. Chr. Pedersen døde den 12. august 1963 og Christiane, der var i Aarhus for at besøge deres datter, blev påkørt af en sporvogn og døde 4. december 1965.

Et par mennesker, der var med til at skabe udvikling og arbejdspladser i Vinderup. Og hvis efterkommere i høj grad har levet op til dette.

Kilder: Vinderup Egnshistoriske Arkiv og FDE jubilæumsskrift.

Tak til Elsebeth Bregendahl og Per Pedersen for udlån af materialer.

Ninna og Helge Weis Jensen.

Bog er Lys i Borgers Bo...

Af Bente Dalsgaard

Sådan står der indgraveret over døren til Vinderup Egnshistoriske Arkiv, Vinjes Torv 1.

Inskriptionen er resultatet af en ex-libris konkurrence, der blev lavet i forbindelse med byggeriet af biblioteket, som blev opført i 1938 og dermed har 75 års jubilæum som bygning netop i år.

Biblioteket begynder med stiftelsen af Vinderup og Omegns Folkebogssamling 25. marts 1893 under navn af »Sahl Sognebogssamling« med en bogsamling på 88 bøger og skrifter.

Pioneren bag var lærer Kristian Kristiansen fra Hasselholt.

I år 1900 var samlingen nået op på 300 bind.

I de mange år forud for byggeriet af biblioteket blev bøgerne opbevaret i baglokaler til forretninger, hvor de måtte flyttes fra sted til sted, når et lejemål blev sagt op. Lejemålene var af varierende længde, og efterhånden som bogbestanden steg, blev det for besværligt at skulle flytte bøgerne ved et lejemåls ophør.

I 1914 var gårdejer Jens Maarbjerg fra Aal blevet medlem af bestyrelsen, og siden 1918 var han foreningens formand. Gennem alle årene arbejdede han utrætteligt for at skabe de bedste forhold for

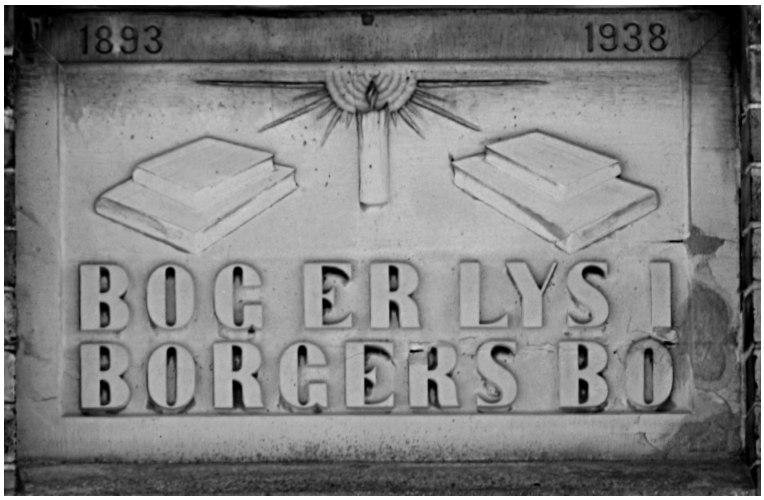

Denne frise findes over døren til den gamle biblioteksbygning.

Billedet af Maarbjerg, som Holback i 1943 malede i anledning af Maarbjergs 25 års jubilæum som formand for biblioteksforeningen.

bogsamlingen, og han havde et stort ønske om at få bygget et bibliotek i Vinderup.

I 1924 blev der stiftet en biblioteksforening for Vinderup og Omegn, og foreningen var på daværende tidspunkt i besiddelse af 1000 bind.

I 1937 er man igen blevet sagt op, og man lejer en lille lejlighed i den gamle postgård på Sevelvej for sommeren 1937. Det sætter igen fart i planerne om et eget bibliotek. Helst vil man bygge et bibliotek på en grund i anlægget, idet en sådan placering vil være central og neutral. Hvis man skal tiltrække lånere og ikke mindst de unge, er det ikke ligegyldigt, hvor et bibliotek bliver placeret.

Sognerådet vil imidlertid ikke acceptere en placering i anlægget, så man må se sig om efter andre muligheder. Gennem advokat Hviid får man tilbudt en grund til den favorable pris af kr. 1.000, et beløb som en anonym borger i Vinderup vil betale; men fagfolk fraråder købet, da grunden vil være dyr at bebygge. På generalforsamlingen den 15. december 1937 beslutter man at tage imod et tilbud fra Statsbanerne, der har tilbudt en grund på Nørgårdsvej til en pris af 1400 kr. Det besluttes, at man vil forsøge at fremskaffe pengene til købet ved en indsamling i Vinderup by.

Der nedsættes et udvalg til dette bestående af:

fhv. købmand Johs. Bang,
fabrikant Bjørnkjær,
murermester Kjeldbjerg,
tømrermester Daugbjerg og
bogtrykker Johannesen.

Der bliver lavet tegningslister, hvor man kan tegne sig for beløb fra 50 øre og opad. I januar 1938 har borgerne i Vinderup by tegnet sig for godt 3.000,- kr., og da Jens Maarbjerg og enkelte andre landboere har givet tilsagn om yderligere 3.000 kr. beslutter man at gå i gang med at bygge.

Udlånssalen umiddelbart efter indvielsen af biblioteket i 1938.

Læsesalen omkring 1944.

Et byggeudvalg bliver nedsat og kommer til at bestå af:

Jens Maarbjerg,
førstelærer Anton Rasmussen,
fabrikant Bjørnkjær og
bogtrykker Johannesen.

Der rettes henvendelse til arkitekterne Erik V. Lind og Tage Hansen, Skive, der udarbejder tegninger og indhenter tilbud ved licitation.

Grundstensnedlæggelsen foretages den 13. juni 1938 med første sten af formanden Jens Maarbjerg, 2. sten af biblioteksforeningens formand Anton Rasmussen og 3. sten af bibliotekar Frandsen fra Centralbiblioteket i Holstebro. Arbejdet forventes færdigt 1. oktober 1938, og følgende håndværkere fra Vinderup udfører arbejdet:

murermester Kjeldbjerg,
tømrermester Dalby,
snedkermester Daugbjerg,
glarmester Barslund Petersen,
blikkenslagermester P. Madsen,
malermester Hølmkjær,
installatør Priess og
maskinbygger Wendelboe.

Læsesalen efter at billederne fra egnen, som Hjerl Hansen skænkede, er hængt op.

De er også malet af Jens Maarbjergs gode ven Holback.

Midt i 1970-erne var det foranliggende ledvogterhus blevet fjernet og kommunen lavede et torv omkranset af gule mure på stedet. Efter nogle år blev området atter renoveret og vi fik det, der i dag er Vinjes Torv.

Biblioteket en vinterdag, nok i 1960-erne.

Grundstensdokumentet kan ses på Vinderup Egnshistoriske arkiv.

Biblioteket koster ca. 19.000 kr. at opføre. Ved indvielsen i 1938 var bogbestanden vokset til 2376 bind, mens folketallet i Vinderup var 1475.

Indvielsen finder sted 25. november 1938 og festligholdes først med en reception i de nye lokaler, hvor arkitekt, håndværkere, fhv. bibliotekarer, repræsentanter for sogne- og amtsråd, skolekommissionen, pengeinstitutter, pressen og alle øvrige foreninger og institutioner, der har støttet bogsamlingen økonomisk, er til stede. Bibliotekskonsulent Jørgen Banke holder indvielsestalen, da biblioteksdirektør Th. Døssing er forhindret i at være til stede. Jørgen Banke udtrykker bl.a. sin glæde over, at det er lykkedes at få »Danmarks smukkeste stationsbybibliotek«. Om aftenen fortsættes festen på Højskolehotellet, hvor Jørgen Banke også holder festtalen.

I 1976 blev bygningen for lille til et bibliotek, og den huser nu Vinderup Egnshistoriske Arkiv, hvor også Vinderup Egnshistoriske Forening holder sine møder.

Bente Dalsgaard, bestyrelsesmedlem i Vinderup Egnshistoriske Forening.

Lov og orden i Vinderup

Hændelser blandt godtfolk og gavtyve i det vestjyske i både freds- og ufredstid

Af Flemming Bjerregaard Johansen

I tidligere tider var ansættelse af politifolkene stadigvæk lagt i hænderne på de lokale byråd og borgmestre, og betjentene var således alene ansat i den pågældende købstad. Ude på landet var politiet underlagt amtmanden og herredsfogederne. Og selv om Juni-grundloven i 1849 indeholdt en adskillelse af doms- og anklagemyndigheden, blev dette først gennemført ved retsplejeloven af 1. april 1916. Det kommunalt ansatte politi forblev gældende indtil 1938, hvor landets politi samledes i et nyoprettet nationalt rigspoliti.

Forskellige politilegitimationer, fra venstre det første polititegn, øjet i hånden, dernæst politiskiltet anvendt fra 1958 og til 1994, hvor den nuværende billedlegitimation trådte i kraft.

Til at hjælpe sig kunne herredsfogeden og borgmesteren støtte sig til de af amtmanden beskikkede sognefogeder. Efter en forordning fra 1771 kunne duelige mænd af bondestanden beskikkes bestalling som sognefogeder. Bestallingen blev oplæst fra prædikestolen, og sognefogederne kunne herefter udføre øvrighedens befalinger og påse og overvåge god ro og orden. En anden vigtig opgave var at jage fremmede betlere ud af sognet og ind i nabosognet. Skulle en stakkels omstrejfende person falde død om, påhvilede det nemlig sognet at sørge for begravelsen, og ingen kunne være interesseret i at få pålagt en sådan byrde.

Sognefogederne blev afskaffet i 1973, bortset fra enkelte ø-samfund, hvor det kan tage tid at få en lokal politistyrke frem. Her foretager sognefogeden stadig bevissikring ved uheld o. lign. Der findes endnu 17 sognefogeder, som aflønnes af den lokale politidirektør i politikredsen.

Sognefogederne har udleveret politilegitimation, men har ingen egentlig politimæssig uddannelse.

Vi skal nu beskæftige os med nogle af de lokale landbetjente, som har været her i Vinderup de seneste cirka 100 år. Jeg har i den forbindelse ført samtaler med

Politibetjent Gedde overvåger arbejdet.

flere familiemedlemmer til betjentene, ligesom jeg har fået stor hjælp på vores lokalarkiv samt hos naboarkiver. Endelig har jeg gennemgået en masse gamle aviser for at finde egnede hændelser, der godt kan viderebringes. Jeg er sikkert også en del fagligt belastet grundet min egen fortid i politiets tjeneste.

Den første landbetjent i Vinderup hed Christian Gedde, og han var her i byen fra 1904 til sin død i 1920. Det er en af efterfølgerne, Herman Rødsgaard, der har fortalt om Gedde. Men det er selvfølgelig en begrænset mængde oplysninger, der findes om Gedde.

I dagspressen fremgik dog, at politibetjent Gedde i 1907 blev aflønnet med en årsgage på 891,67 kr. Da der samtidig i hans ejendom, Søndergade 44 (blomsterhandler Carla), blev indrettet 2 detentionslokaler, modtog Gedde 150,00 kr. i årlig husleje for disse lokaler. Det fremgår endvidere, at lokalet i 1906 blev benyttet af 19 personer. Dengang kunne folk også få en alt for stor tår over tørsten og måtte sættes til afsvaling. Der var i øvrigt også for langt til arresten i Holstebro.

Ser vi på Geddes løn, var den nok rimelig og på niveau med andre betjente i omegnen. Således blev der på samme tid i Struer købstad ansat en politibetjent. Hans løn var 800,00 kr. om året, og så skulle han selv holde sig ved uniform. Hans arbejdsopgaver var blandt andet at afpatruljere 32 kirkesogne til fods.

Og hvad beskæftigede Gedde sig så med?

Ja, han skulle i sagens natur selvfølgelig sørge for, at der var ro og orden i byen og i oplandet, der kunne godt opstå lidt uro ved de årlige dyrskuer og markeder. Han skulle også forsøge at efterforske begåede forbrydelser i den udstrækning, han kunne. Man skal blot huske, at den gang var der ingen politiskole i Danmark, og politifolkene fik derfor ikke nogen egentlig uddannelse.

Det tog forbryderne naturligvis ikke hensyn til, og i 1908 skete der et mord i Mejrup ved Holstebro, hvor en gårdmand på vej hjem fra marked blev passet op og skudt af en ukendt mand.

Vi skal ikke beskæftige os med sagen, men blot nævne, at gerningsmanden efter drabet tog flugten mod Vinderup,

Bagsiden af kortet med politibetjent Geddes hilsen.

hvor han overnattede på hotellet. Dagen efter tog han toget fra Vinderup mod København, hvorfra han drog videre mod Sverige og blev anholdt efter et par uger.

I forbindelse med efterforskningen blev politibetjent Gedde af herredsfogeden i Holstebro sendt ud for at lede efter gerningsvåbnet, som drabsmanden oplyste var smidt i en mose i nærheden af Handbjerg. Der blev foretaget udgravninger i mosen ved Laugmark, uden at man fandt pistolen. Den blev nemlig først fundet adskillige år efter.

Men fra udgravningen i mosen findes et billede, som vi er i besiddelse af på Arkivet. Det viser politibetjent Gedde, som følger udgravningen sammen med vejmanden Lauge Møller og yderligere to ukendte mænd.

Det fortaltes, at politibetjenten dog var mere interesseret i at få fat i de ål, der kunne findes, end i at finde pistolen. Bagsiden af kortet er udfærdiget som et postkort, hvor Gedde den 29. august 1909 har sendt billedet til vejmanden.

På forsiden af billedet på modsatte side ses gravearbejdet i fuld gang, et stykke er indrammet, og der søges efter pistolen. Det har selvfølgelig været et hårdt job at skulle stikke i dyndet, og tekniske hjælpemidler ud over skovl og greb rådede man naturligvis ikke over.

På bagsiden af billedet har Gedde sendt sin hilsen til vejmanden og underskrevet og stemplet kortet med det officielle stempel: Politibetjenten i Vinderup den 29.8.1909. Som det fremgår af frimærket med Kong Frederik VIII's portræt, har det kostet 5 øre i porto at sende kortet til Hvam – Borbjerg.

Nu skal det ikke kun handle om mordsager, for Gedde beskæftigede sig selvfølgelig også med andre opgaver. Han havde blandt andet kontrollen med færdslen gennem byen.

Sahl sogneråd havde i 1907 fået en skriftlig henvendelse fra Det danske Hedeselskab, hvor ingeniørerne Kr. Thomsen og Karl Thalbitzer anmodede om tilladelse til at køre med motorvogne ad de korteste biveje fra amtslandevejen til de steder, hvor Hedeselskabet arbejdede, og som andragerne skulle føre tilsyn med. Ligeledes androg de om tilladelse

til at køre ad amtslandevejen om natten med lygter. Dette kunne ikke anbefales, da der var en generel betænkelighed ved de kørende bæster. Skulle de nu også til at køre om natten!

Sognerådets afgørelse i sagen var i øvrigt i tråd med lovens bestemmelser. Det var Automobilloven af 1903, bestående af 31 paragraffer, og som kan regnes for vores første færdselslov – dog kun gældende for motorkøretøjer. Automobilet var en ny opfindelse, og det var regeringens opfattelse, at automobilet både på daværende tidspunkt og langt ud i fremtiden ville være af ganske ringe betydning i forhold til de øvrige, velkendte befordringsmidler. Derfor kunne man uden betænkeligheder tillade sig at værne om den øvrige færdsel ved rimeligt restriktive lovforskrifter om bilkørslen.

Lovens paragraf 1 indeholdt definitionen af et automobil, idet som det hed i datidens lovsprog: *»Ved Automobil forstås i denne Lov ethvert Køretøj, der er forsynet med Kraftmaskine, som drives med Damp, sammenpresset Luft, Gas eller Elektricitet, uden Hensyn til, om det tillige kan sættes eller holdes i Bevægelse på anden måde.« I paragraf 3 hed det blandt andet at: »Motorvogne maa ikke i Størrelse eller Udseende væsentlig afvige fra de til tilsvarende brug benyttede Hestekøretøjer. Motorvogne, der ere bestemte til Arbejds- eller Fragtkørsel eller til at føre mere end 6 personer, skulle, hvis de ikke ere forsynede med Gummibandage, have Hjulfælge af mindst 4 tommers Bredde, saadanne Vogne med Læse maa ikke være mere end 5 Alen høje og 3 Alen brede, den samlede Vægt maa ikke overstige 8000 pund på Biveje (Sogneveje) og 12000 pund på Landeveje (Amtsveje)«.*

Der gjaldt naturligvis også bestemmelser vedrørende føreren, idet §14 sagde: *»at Automobiler maatte kun føres af Personer, der var i Besiddelse af et enten af Politiet på deres Hjemsted eller af en af dette godkendt sagkyndig udstedt Bevis for, at de besad de dertil fornødne Egenskaber, derunder indbefattet Kendskab til Maskinen og dens behandling«.* Dette bevis skal føreren under kørslen have hos sig og på forlangende forevise for Politiet. Personer under 18 år var det ikke tilladt at føre noget automobil. Det samme gjaldt berusede personer. Kørsel med automobiler måtte i øvrigt ikke finde sted ½ time efter solnedgang til ½ time før solopgang i tidsrummet fra 16. juli til 15. maj, medmindre kørebanen overalt var oplyst med kunstigt lys. Justitsministeriet kunne dog hæve forbuddet på enkelte bestemte strækninger efter indstilling fra vedkommende amtsråd. Og det var denne bestemmelse, Sahl sogneråd forholdt sig til, da man ikke ville imødekomme Hedeselskabets anmodning. Ellers var det blot for Gedde at gå i gang med at håndhæve love og regler.

Som jeg tidligere har nævnt, er det meget begrænset med informationer fra Geddes regeringstid, men i Arkivet findes en beretning, som er skrevet af en ældre for længst afdød kvinde, som ønskede at være anonym. Beretningen blev bragt i plejehjemmet Bakkebos beboerblad og omhandler Vinderup by i tiden fra 1904 til 1910 og er skrevet omkring 1965.

Fortælleren omtalte mange af beboerne og de forretningsdrivende og kom også ind på politibetjent Geddes hus. Hun fortalte videre, at politibetjenten gik man gerne i en stor bue udenom, og det fortaltes også, at han i kælderen havde et stort mørkt hul, hvor man kunne risikere at blive puttet i, hvis man ikke opførte sig ordentligt. Sandheden var, at Gedde var en flink og meget fredsom-

Politibetjent Geddes hus, Søndergade 44.

melig mand, som ikke gjorde en kat fortræd. Derimod forstod han at få alting til at glide med det gode. Han var gift, og de havde to børn, Valdemar og Viggo.

Årene gik til 1920, hvor Gedde pludseligt døde. I Holstebro Dagblad kunne man lørdag den 14. august læse følgende nekrolog: *»Politibetjent Gedde, Vinderup, er i formiddags afgået ved døden uden foregående sygdom, knap 55 år gammel. Han var sammen med sin hustru gået op til stationsforstander Knudsen for at gratulere i anledning af fødselsdag, og her faldt han sammen og døde pludseligt. Christian Gedde, der har været politibetjent i Vinderup i en længere årrække, var en mand, der ved sin altid humane optræden havde vundet sig almindelig agtelse og tillid blandt sine omgangsfæller. Dette gav sig også udslag på en smuk måde, da Gedde for et års tid siden holdt 25 års jubilæum. Ved siden af sit embede var politibetjent Gedde tillige en mand, der interesserede sig for, hvad der kunne tjene til byens fremgang og udvikling og har i så henseende haft flere tillidsposter. I de senere år havde han været formand for Ringkøbing Amts Politiforening. Han efterlod sig hustru og to voksne børn«.* Om mandagen den 16. august havde familien indrykket dødsannonce, hvor det blandt andet bekendtgjordes, at begravelsen skulle foregå onsdag den 18. ds. Venner, som vil følge fader til hans sidste hvilested, bedes møde i hjemmet kl. 11.00.

Og hermed var Geddes polititid til ende, og man måtte ud for at ansætte en anden.

Pedersen

Herman Rødsgaard fortalte i sit interview, at næste politibetjent hed Pedersen, men fornavnet var ukendt. Det viste sig, at han var en hel anden type politimand end Gedde, og efter Rødsgaards opfattelse havde Pedersen svært ved at omgås andre mennesker. En dag blev han kaldt op til Nørgaardsvej, hvor en spritter gik og generede de tilstedeværende og beboerne i almindelighed. Pedersen fik kontakt med manden og gav ham et par ordentlige dask på skulderen med sin medbragte stok. Fyren vendte sig imidlertid hurtigt og knaldede Peder-

sen et slag i ansigtet med en flaske, som han havde i hånden. Denne hændelse slog Pedersen helt ud, og han måtte opgive jobbet som politimand.

Det var ikke blot Rødsgaard, som havde hørt om Pedersen. I bogen ››Hardsysselfolk I‹‹ fortalte billedkunstner og forfatter Henry Bailum om sin barndomstid i Vinderup i 1920-erne og kom også ind på byens betjent Pedersen. Flere havde set sig gale på betjenten på grund af hans embedsførelse, og især havde byens bager og smeden kritiseret ham. Bageren, der var noget af en poet, havde derfor digtet en smædesang om Pedersen. Sangen blev trykt og solgt ved anlægsfesten, hvor den ud på aftenen, da spiritussen havde fået sit tag i befolkningen, blev sunget af fuld kraft også i betjentens nærværelse. Et enkelt af versene lød således:

Vi her i byen
har en bøs betjent – faldera.
Vi ønsker alle ham til Livø sendt – faldera.
De gamle, unge, børn,
dem vil han slå – faldera,
mens pigerne han knapt
kan lade gå - faldera.

Bageren blev efterfølgende retsforfulgt, men på grund af bevisernes stilling omkring beskyldningerne blev sagen frafaldet, og bageren fik en bøde for gadeuorden. Det gjorde smeden rasende, og som hævn tog han en spand maling og dekorerede brolægningen på hovedgaden i Vinderup med tegningen af en galge, hvori en mager mand hang, omgivet af diverse symboler som dolk og dødningehoved. Under tegningen var skrevet teksten: »Død over knokkel-Pedersen, byens skræk«.

Drengene, som boede i nærheden af anlægget, blev ved en lejlighed af betjenten beskyldt for at have flænset barken af nogle træer. De blev derfor kaldt på politistationen, hvor knivene måtte fremvises. Pedersen kunne konstatere, at de havde været anvendt til at skære i træ med, hvilket drengene ikke ville benægte, hvad brugte man ellers som dreng en lommekniv til. De nægtede dog ethvert kendskab til hærværket på anlæggets træer. Betjenten blev herefter godt gal og lovede, at hvis ikke drengene gik til bekendelse, skulle han sørge for, at de kom i kachotten i Holstebro, og der ville de få en ordentlig omgang af spanskrøret. Det blev dog ved truslen, da Pedersen jo nok ikke kunne bevise sagen, og drengene var sikkert alle under den kriminelle lavalder. Jeg kan ikke lade være med at tænke på, om ikke den stakkels Pedersen burde have valgt et andet erhverv end politiarbejdet.

Karlev 1933-1955

I Vinderup Avis kunne man den 28. februar 1933 læse, at som ny politibetjent i byen var ansat Peder Bernhard Karlev, Kolding politi. Den ny betjent var 36 år gammel og gift med fru Lilly. Karlev var blevet ansat hos Kolding politi i 1923 og havde derfor 10 års tjeneste bag sig. Han blev byens betjent til sin død i 1955.

I 1934 købte han en byggegrund på Nørre Alle af isenkræmmer Claus Nielsen for 2000 kr., hvilket fremgår af Vinderup Avis den 6. maj 1934. - Skulle hr. og fru Karlev få lyst, kunne de ifølge annonce spise søndagsfrokosten på Hotel Vinderup fra kl. 11-1, bestående af sild, en varm ret og kaffe for 1,50 kr.

Karlev fik opført et nyt hus, og i tidsskriftet »Den Danske Byggesparer« fra

1935 bringes en artikel med fotos af Karlevs nye hjem. Man må sige, at hjemmet oser langt væk af Matador-stil og hyggelig atmosfære (prøv selv at læse på næste opslag).

Karlev kom til at virke i en tid, der rummede store omvæltninger i samfundet. Fra 1930-ernes økonomiske krisetid til besættelsestiden fra 1940 til 1945 og efterkrigstiden med fortsat mangel på mange dagligvarer og rationering af samme. Han opnåede dog også at fornemme den spirende fremgang op i halvtredserne. Karlev oplevede tyskernes angreb på det danske politi den 19. september 1944, hvor landets politistationer blev stormet og mange politifolk taget til fange og sendt til Tyskland. Heldigvis nåede Karlev dog at gå under jorden.

Ved siden af hans hus blev opført en garage, og årsagen til, at den overhovedet skal nævnes, er, at ifølge folkeviddet skete der ofte et eller andet der. Jeg har under min research fået fortalt, at såfremt Karlev mødte en person tilfældigt omme i byen, og denne måske havde forset sig eller begået noget ulovligt, blev han ofte inviteret til »morgensang« den følgende dag kl. 8.00 i garagen. En invitation, der vel og mærke ikke kunne ignoreres. Jeg ved selvfølgelig ikke, hvilke morgensalmer der blev indøvet. Umiddelbart kom jeg til at tænke på Kingos dejlige salme: »Vågn op og slå på dine strenge«, men det er naturligvis kun et gæt. En anden historie fortalte, at Karlev en dag i Søndergade traf en af oplandets værste slagsbrødre, som både var stor og stærk. Karlev trakterede ham med et ordentlig slag på skulderen med staven. Den pågældende beklagede sig naturligvis og spurgte forundret hvorfor, for han

Politibetjent Karlev.

havde ikke gjort sig skyldig i noget. Og det var for en gangs skyld korrekt. Karlev tabte dog ikke mælet af den grund, men lod ham vide, at han kunne betragte slaget som forebyggende og på forskud, da han givet snart ville gøre sig fortjent til en ny omgang. Herefter skiltes man.

Ak ja, jeg tror, man må sige, at »politihistorier« har det lidt på samme måde som soldater- og lystfiskerhistorier, de bliver større og bedre for hver gang, de fortælles.

Karlevs efterfølger Herman Rødsgaard fortalte i et afskedsinterview til Skive Folkeblad forud for sin pensionering i 1974, at nu skulle man ikke tro på alle de historier, der nok gik om ham. Der var som regel smurt godt på. Jeg kan så tilføje, at for min egen del med godt 36 år på bagen som politimand, kan det i

Vore Byggespareres Hjem

Beskrivelse af Herr Politibetjent Karlev's Hjem i Vinderup

For ca. 2 Aar siden søgte Herr Politibetjent Karlev, Kolding, sammen med saa mange andre den ledige Stilling som Politibetjent i Vinderup og blev efter Herr Karlevs Udtalelse den heldige, hvorimod Fru Karlev stillede sig mere afventende. Men alt her i Livet er relativt, og i Dag, da vi aflægger Besøg i den røde Villa, Herr Karlev i den mellemliggende Tid har bygget, har Fru Karlev med den Tilpasningsevne, der er givet de fleste Mennesker, indordnet sig under de uundgaaelige Forhold og er meget glad for Forflyttelsen.

Herr og Fru Karlev er uhyre gæstfri Mennesker, der begge har forstaaet at forene Byens Komfort med Landlivets Hygge, saa man befinder sig særdeles godt i den røde Villa, til Trods for at den bærer Navnet «Politistation».

Da vi har en ren Samvittighed, hersker der ingen Nervøsitet, da vi passerer Herr Karlevs Kontor, — der er tapetseret med Jernkarduspapir, — for at komme ind i Opholdsstuen. Denne er meget lys og venlig. »Fiona« Tapetet, der er mikset i svagt brun, gul og drap, ser nærmest flødefarvet ud. Loftet er tonet lig Tapetet. Alt indvendig malet Træværk er sort lakeret og tilsidst behandlet med Silkeglanslak. Alle Vinduestilsætninger og Vinduesplader er udført af haard Masonite, der er lakeret og staar blank. I Vinduet, der maaler 3 m, er Spejlglas.

»Fiona« Tapetet i Spisestuen er mikset i grønt og Loftet tonet i samme Farve. I Vinduet er Specialglas.

Køkkenets ene Væg er et stort Skabsparti, dette og Køkkenbordets Forside er udført af flammet Birketræ, andet Træværk er malet pastelgrønt. Der er opsat »Jerk« Stenfliser i grønlig flammet Farve. Fra Køkken er Elevator til Viktualierum. Da der ikke findes Gas i Vinderup, er der anskaffet en stor Poritanovn (Petroleum), som Fru Karlev absolut vil anbefale Husmødre, der ellers er henvist til Komfur.

Entreen er kanariegul med sort Træværk. Dørene i Stuetagen er alle »Fionia« Naturtræsdøre (»Bobingo« — afrikansk Rosentræ), og Hoveddøren er en »Fionia« Dør af Teaktræ.

Opgangen til første Sal er ligeledes holdt i kanariegult med rødbrunt Træværk, rustrøde Vanger og Stødetrin, Jernbalustre med sort lakeret Gelænder.

Foruden 2 smaa Gæsteværelser er der et dejligt, stort, lyst Soveværelse. Det samme Tapet, der var anvendt i Opholdsstuen, er anvendt i Soveværelset, og ogsaa her er Loftet tonet som Tapetet. Der er patinerede Døre og sorte Staalmøbler. Paa den ene Væg er der indbygget Toiletbord imellem 2 faste Skabe, ogsaa her er Træværket sort lakeret og tilsidst behandlet med Silkeglanslak. Bankealtanen er af Jernbeton. I Loftetagen er overalt »Fiona« Møbelpladedøre.

Overalt i Huset er Gulvene af dansk Bøgetræ's Parket. Trappetrinene er ligeledes udført af dansk Bøgetræ. Tapetet i Stuerne og Soveværelset er opsat paa Makulatur.

I Badeværelset er opsat »Jerk« Stenfliser i grønlig flammet Farve. Indmuret Badekar, W.C. med Lavskylningscisterne. Haandvask af Keravit, hvor begge Haner, der har smukke, sorte Haandtag, iflg. en særlig Konstruktion forhindrer Oversvømmelse.

Huset er opført i Sommeren og Efteraaret 1934 paa en Grund der vender Sydøst—Nordvest og har Facade mod Sydøst. Det er beliggende paa Nørrealle i Vinderup Stationsby.

Huset er opført af røde Maskinsten, 30 cm hul Mur, med Molérsten som Bagmur. Ydermuren er fuge' med skraa lidt tilbageliggende hvide Fuger. Murene indvendigt undtagen i Kælderen er filtpudsede med Hulkehl ved Overgangen fra Væg til Loft i Kontor og de to Stuer. Over Kælderen er der støbt med Slaggebeton mellem Jernbjælker, mellem Stue- og Loftetage er der Jernbjælker med Forskalling af svensk Fyr, og Isolationen i denne Etageadskillelse er brændt og knust Molér. Tømmer og Lægter er dansk Gran. Tagetagen er ret stejl og forsynet med Gesims og Udhæng af Jernbeton, saa der er ingen Vedligeholdelse af Træværk. Huset er dækket med røde Teglsten. Vinduerne er Trækvinduer med store Ruder.

Det bebyggede Areal er for Hovedbygningens Vedkommende 86 m² og for Garagen 20 m², ialt 106 m². Der er Kælder under hele Hovedbygningen. Der er ved Indretningen af Bygningen taget Hensyn til, at der fra Entreen skulde være direkte Indgang til Kontoret, og til de forskellige Rums Beliggenhed i Forhold til Solen. I Kælderetagen findes Vaskerum, Fyrrum, Viktualierum, Detentionslokale og et stort disponibelt Rum. I Stuetagen, Entre, Kontor, Dagligstue, Spisestue og Køkken; og fra Entreen er der Opgang til Loftetagen, hvor der findes Soveværelse, to Gæsteværelser, Bad og W.C.

Vinduer, Dørkarme og Fodlister er udført med en særlig Profil, der gaar igen overalt i Huset.

Der er i Huset indlagt Vand, elektrisk Lys og teknisk Strøm til Støvsuger, Radio, Strygejern og Kogebrug.

Huset opvarmes fra en 1,8 »Salamander« Kedel, og Varmtvandsforsyningen til Bad, Haandvask, Køkken og Vaskerum leveres fra en 250 l Varmtvandsbeholder. Radiatorerne er i Stuetagen anbragt under Vinduerne.

Arkitekt Benfeldt-Eriksen, Kolding, har udført Tegninger og Beskrivelser, og Arbejdet ved Bygninningens Opførelse er udført af Haandværkere fra Vinderup, nemlig: Murermester Kjeldberg, Tømrermester Dalby, Snedkerne Daugbjerg og Buskov, Blikkenslager Søgaards Enke, Glarmester Barslund Pedersen, Malermester Syndergaard, Centralvarmeinstallatør Vendelboe og Installatør Priess.

Opførelsessummen har været Kr. 15.165 incl. Granraftehegn og Fliser, men ekskl. Grund- og Haveanlæg. Arbejdet er udført som absolut 1. Klasses Arbejde af 1. Klasses Materialer.

Fru Olga .

1. Entreen.
2. Den lyse Opholdsstue.
3. Fru Karlev studerer, sammen med sin Niece, et meget interessant Tidsskrift.
4. Det indbyggede Toiletbord mellem Skabene.
5. Fotografen kunde ikke modstaa dette fristende Syn.
6. Et ualmindelig smukt Køkkenparti.

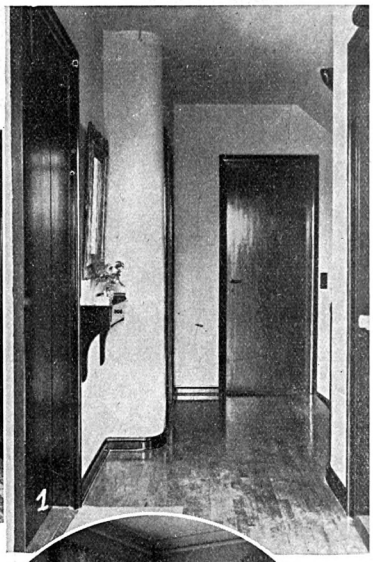

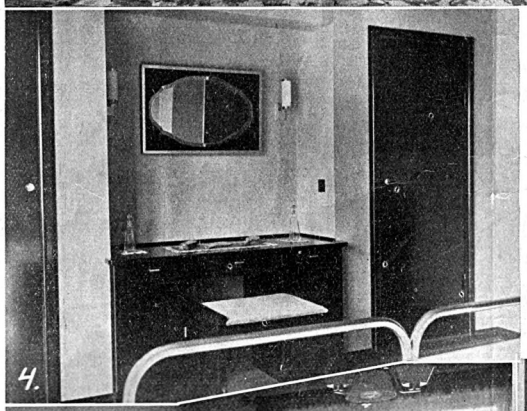

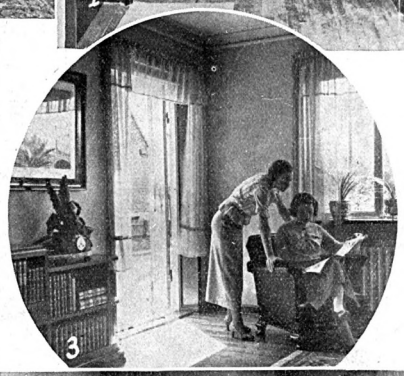

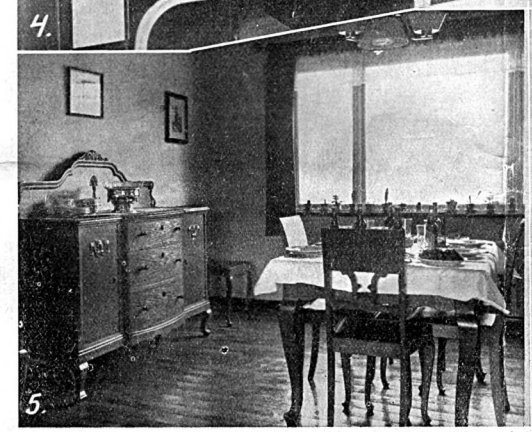

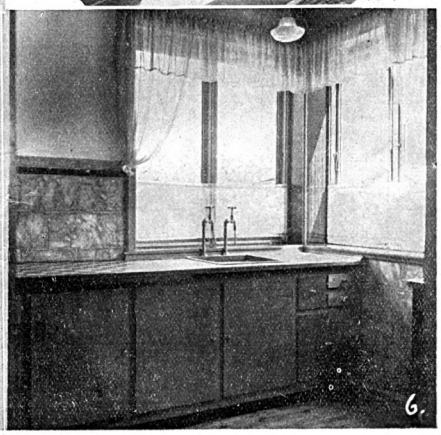

Detentionsdøren set indefra.

hvert fald tælles på en hånd de gange, hvor jeg har brugt staven. Ingen politifolk, hverken før eller i dag, synes, at det er specielt morsomt at tæve løs på andre mennesker.

Vi skal så blot huske, at i Karlevs og også en stor del af Rødsgaards tid var landbetjenten helt alene og måtte klare paragrafferne. Han havde ingen radio eller mobiltelefon med sig. Folk i krostuen på hotellet eller ved andre arrangementer som dyrskuet, fagenes fest, bal i egnens forsamlingshuse osv. kunne selvfølgelig også blive fulde og efterfølgende dumme og frække. Der var derfor brug for en hurtig og robust optræden fra betjentens side, således at der aldrig opstod tvivl om, hvem der satte dagsordenen og gik af med sejren.

Tremmevinduet.

Vi forlader dog Karlevs garage og vender os på ny mod huset, for der var i kælderen indrettet detentionslokale i et af rummene. Der var separat adgang udefra og ind i kælderen, så fulderikker ikke skulle ind i den mere private del af huset. Jeg fik for nylig huset på Nørre Alle 6 forevist og også detentionen, hvor den oprindelige dør med jernplader på indersiden og med håndtag alene på udvendig side stadigvæk er bevaret. I kældervinduet ses endnu en af de tre jerntremmer isat.

Husets ejere i dag, Doris Bjerregaard og hendes mand Peter Dam, har været meget imødekommende og vist stor interesse for projektet. Det er også dem, som har de gamle beskrivelser og billeder af huset.

Jeg vil nu fortælle om nogle af de opgaver, som Karlev beskæftigede sig med, og som alle har været omtalt i pressen. Jeg har forsøgt at finde lidt mere utraditionelle hændelser end blot tyverisager.

De første år har jeg nu ikke bemærket noget særskilt, men den 29. marts 1943 indløb der til overbetjent Karlev telefonisk anmeldelse fra arbejdslederen på muslingekogeriet (det senere fjerkræslagteri) om, at der var lagt en bombe på

loftet, og at arbejderne omgående skulle forlade arbejdet. Meddelelsen var blevet overbragt skriftligt af et par mindreårige drenge. Karlev tog straks til stedet, hvor arbejdet var blevet standset. Man fik fat i de to drenge, der imidlertid havde fået brevet udleveret af en større dreng. Sagen blev nu hurtigt opklaret, og man fik fat i ophavsmanden. Det hele var ment som en spøg, og den unge mand havde fået ideen ved at læse om fantasibomber i bladene. Retten i Holstebro idømte ham fængsel i 30 dage. Sagen blev af Vestre Landsret senere ændret til 30 dages hæfte. Kilde: Skive Folkeblad.

I 1940 blev Danmark som bekendt besat af den tyske værnemagt, og mangt og meget ændrede sig under de fem år. Efterhånden opstod der mangel på alt, selv om vort land og også vores hjemegn nok blev forskånet meget i forhold til mange andre steder i Europa.

Ved krigens udbrud var der i Danmark en politistyrke, der talte omkring 3500 mand. På grund af de mange ekstra opgaver måtte styrken gradvis forøges, og fra 1942 til 1944 forceredes antallet af ansættelser. I denne forbindelse blev skabt begrebet reservepolitibetjent, af hvilke der ansattes omkring 4.000. Stillingerne var midlertidige med et opsigelsesvarsel på 14 dage. Der var endvidere slækket på ansættelseskravene. Men dette personale havde pligt til at lade sig indkvartere rundt omkring i landet på de såkaldte politikaserner, som oprettedes ni steder i landet. Den nærmeste på vor egn var politikasernen i Skive, som blev indrettet i Hotel Phønix. Reservebetjentenes opgaver var afpatruljering af jernbanestrækninger, bevogtning af havnearealer og kystbevogtning. De var altså ikke en direkte hjælp for de faste

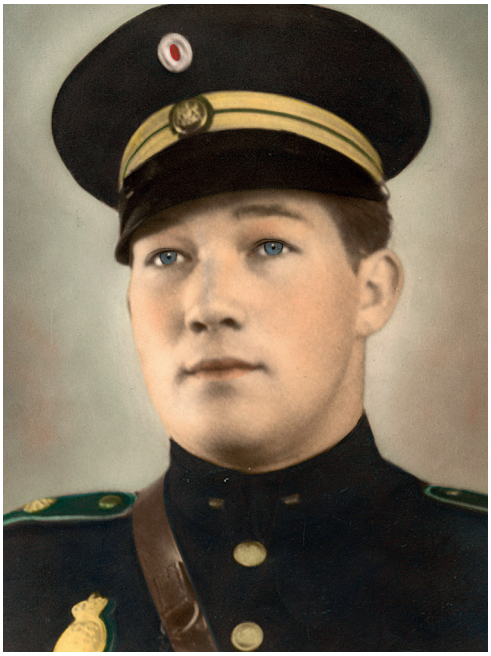

Karl Gaarskjær.

og lokale politifolk, og Karlev fik ikke en ekstra medarbejder. De blev dog iklædt politiuniform og lignede de almindelige betjente i modsætning til de såkaldte CB-føl, som hjalp til i lokalområdet med bl.a. kontrol af mørklægningen osv.

En senere kendt person her fra lokalområdet, Karl Gaarskjær, blev ansat som reservepolitibetjent, og i arkivet har vi et billede af ham. Efter krigens ophør blev Karl senere en kendt fagforeningsmand og herunder kontorbestyrer for SIDs lokalafdeling i Vinderup.

Politiet blev som tidligere nævnt angrebet af tyskerne den 19. september 1944. Landet stod pludselig uden nogen form for lov og orden, og for et normalt velfungerende retssamfund var det nok det værst tænkelige, der kunne ske. Utryghedsfølelsen bredte sig hurtigt, og der blev snart tale om at danne et

vagtkorps, som kunne træde til. Nogle steder i landet på privat initiativ, andre steder under forberedelse i sognerådene. I Sahl sogn var formanden Søren Poulsen dog meget tilbageholdende, idet han ønskede at se, hvad man foretog sig i nabokommuner og hele Ginding Herred. Borger- og Håndværkerforeningen, hvis formand var dr. Moesgaard, indkaldte til et offentligt borgermøde på Højskolehotellet, og her besluttedes det at nedsætte et udvalg, som kunne arbejde videre med planerne om at få oprettet et vagtkorps i Vinderup og med kommunen som afholder af udgiften, der blev kalkuleret til ca. 1000 kr. pr. måned. Udvalget kom til at bestå af skolebestyrer Harder-Nielsen og redaktør Breumby.

Et par dage efter vedtog Sahl sogneråd dog at oprette og afholde udgifterne til et vagtværn. Som leder af vagtværnet valgtes mekaniker Bjarner Pedersen samt følgende håndfaste folk, der var kendt som rolige og besindige: mekanikersvendene Hans Peter Christiansen, Jens Hyldgaard, A. Mikkelsen, portørerne Petersen og Riis, maskinsmed H. Bernberg og elektriker Gram. Yderligere et par mand fra Falck. Disse Falck-mænd var i øvrigt fortrolige med optagelse af rapporter og lignende.

Vagtværnet fik lokaler hos Bjarner Pedersen i Søndergade og kunne tilkaldes via centralen på tlf. nr. 34 eller ved at bede om vagten. En benzindrevet bil ville stå klar til udrykning døgnet rundt. Vagtværnet skulle også dække oplandet.

I Skive Folkeblad den 13. oktober 1944 fortaltes om den første udrykning, som vagtværnet foretog til en gårdejer i Sevel i anledning af cykeltyveri. Mistanken var rettet mod en ung hjemmeboende mand. Tydelige fodspor på gerningsstedet viste, at tyven havde båret gummistøvler, men en sammenligning af støvlerne, som den formodede tyv brugte, og fodsporene på stedet viste dog, at der var forskel på 2 cm i størrelsen. Vagtværnet måtte derfor tage hjem med uforrettet sag.

Bedre gik det dog jf. avisen den 27. oktober, hvor det lykkedes at arrestere en tyv i Ejsing. Købmand Jens Nielsen var tidligere blevet frastjålet en fyldepen og en flaske likør. Mistanken rettedes mod en 28-årig mand, og vagtværnet henvendte sig på mandens bopæl og tog ham i forhør. Her gik han til bekendelse og kom frem med fyldepennen. Likøren var drukket. Da han tillige kunne sættes i forbindelse med anden kriminalitet, blev han anholdt og kørt til arresten i Holstebro.

Den 1. november meddelte Folkebladet, at vagtværnet havde fanget en cykelskræller i Svenstrup. Hos gdr. Damtoft var en damecykel blevet skrællet, og hos en nabo stjålet 130 kr. tilhørende kartoffelkogeforeningen. Forkarlen på stedet mistænktes, og under ransagning på hans værelse fandt man det ene dæk fra den skrællede cykel, og det andet dæk var monteret på karlens cykel. Det ene hjul var kastet i en mergelgrav, og det andet gemt i en halmstak. Karlen blev anholdt og kørt til arresten i Holstebro.

Den 10. november kunne man i avisen læse, at en landmand fra Vinderups opland var blevet idømt en bøde samt fået afbrudt strøm og kraft i 8 dage for at benytte strøm til tærskning.

Den 27. november blev træhandler Sørensen under en jagt i Hasselholt ramt af et vådeskud, som var blevet affyret af vennen gårdejer Bjørnkjær. Skuddet havde ramt træhandleren i ryggen. Dr. Wernberg og ambulancen fra Vinderup

blev straks tilkaldt, og Sørensen blev indlagt og opereret på Holstebro sygehus. Der ventede nu et længere sygeleje.

Den 19. februar 1945 kunne Skive Folkeblad oplyse, at vagtværnet i Vinderup havde afsløret en sortbørscentral på Havevej. Man havde fået anmeldelse om, at »centralbestyreren« havde forsøgt at sælge smørmærker til en dame for 3 kr. stykket. Under en ransagning på stedet fandtes endvidere stjålne sukkermærker, pålydende 3 kr., men som var sat til salg for 50 øre stykket, 42 ruller sytråd af gammel kvalitet, 1 kr. pr. stk., og større mængder tobak og cigarer, alt mærket med priser. Sortbørshandleren blev anholdt, og under et efterfølgende forhør hos dommer Richter i Holstebro nægtede han alt. Der blev dog afsagt fængslingskendelse, men arresten havde ingen ledige celler, så manden måtte med tilbage til Vinderup. Dagen efter var der ledig celleplads, og sortbørshandleren blev indsat. Avisen filosoferede dog lidt over hændelsen, idet det måtte antages, at der jo også var kunder til butikken på Havevej, og disse kunder var vel egentlig ikke forfærdelig meget kønnere end »centralbestyreren« selv, når det kom til stykket.

Den 6. marts 1945 fremgik det af avisen, at vagtværnet i Vinderup forleden modtog anmeldelse om, at tre unge piger fra Handbjerg Fredehjem var stukket af med kurs mod Vinderup. Man fik kontakt med pigerne lidt nord for Vinderup på vejen mod Skive. Pigerne ville til Aalborg og forsøgte at flygte ud over markerne. Vagtværnet fik dog fat i dem, og de blev bragt tilbage til fredehjemmet.

Endelig den 5. april 1945 berettede Skive Folkeblad om en fodboldkamp, som var blevet spillet i Ejsing. En fodboldspiller fra Vridsted havde sparket benet over på en hund, der var kommet ind på fodboldbanen. Ved retten i Holstebro blev han for dyrplageri idømt 20 dagbøder à 6 kr. og skulle endvidere betale hundens ejer 75 kr. i erstatning.

Karlev i spidsen for optog ved fagenes fest i 1946.

Og så blev der heldigvis fred i landet den 4. maj 1945 om aftenen.

De nævnte hændelser var jo blot en lille del af, hvad der rørte sig i lokalsamfundet i de syv politiløse måneder, men forhåbentlig giver det dog et indblik i dagliglivets gang på godt og ondt dengang.

Hvert år afholdt man efter krigens tid og vel op til begyndelsen af 1950'erne en årlig byfest kaldet Fagenes Fest. Det var byens handlende og håndværksmestre, der stod for arrangementet, som

Optog gennem Søndergade.

afholdtes på Sevelvej, hvor Priess senere anlagde sin mastefabrik. Festen startede med et optog gennem byen, hvor de forskellige fag og håndværk var opstillede på lastbiler, eksempelvis byens bagere, der så fra ladet kastede småkager ned til børnene, når man passerede forbi. Optoget kom som regel nordfra gennem byen, og i spidsen red byens politibetjent Karlev, der i dagens anledning havde lånt købmand Kristensens hest. Ude på pladsen var der forskellige konkurrencer, ringridning, tovtrækkeri og andet gøgl og tivoli, som var opstillet. Kendte skuespillere, f.eks. Poul Reichhardt, var også engageret ved lejlighed. Det er Jørgen Skovmose, som har fortalt om fagenes fest.

Tiden gik, og vi skal frem til året 1954, hvor Karlev en dejlig forårsaften i begyndelsen af maj blev telefonisk kontaktet ca. kl. 22.30. Brandinspektøren, Bjarner Pedersen, meddelte, at han netop havde afsendt brandbil og slukningsmandskab under udrykning til ildløs i rutebil omkring Egebjerg. Rutebilejer Edvard Pedersen var ligeledes blevet orienteret og var kørt med en anden rutebil til stedet. Det var den sene afgang fra Skive kl. 22.00 mod Holstebro. Rutebilen førtes af chauffør Hans Jensen, og heldigvis var der kun to rejsende med. Havde det været en søndag aften, kunne bilen let have været fyldt op. Umiddelbart efter, at man var drejet af mod Egebjerg ved skolen, udbrød der pludselig brand i bilens motor, der var ophængt under bunden. Flammer bredte sig kraftigt, og chaufføren kunne intet stille op. Han løb ind til gårdejer Jeppe Hyldgaard, hvorfra der blev ringet til brandvæsenet og rutebilejeren. Vognen, en helt ny Leyland Tiger Cub, udbrændte totalt. På grund af den store varmeudvikling sprang ruderne ud, og vognens seks store dæk eksploderede med voldsomme brag. Det tiltrak sig naturligvis mange mennesker, da bålet lyste kraftigt op. Endvidere be-

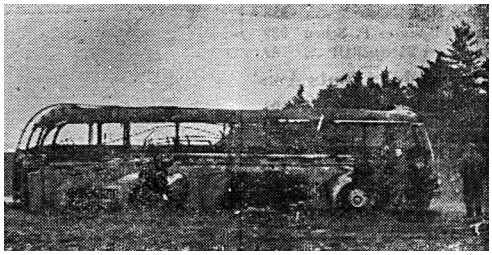

Den udbrændte rutebil.

rettede avisen om, at skaderne ved branden værdimæssigt var større end brande på mange ejendomme og huse, idet den nye rutebil var forsikret for 100.000,00 kr. Årsagen til branden skulle formentlig findes enten i den elektriske installation eller fra et sprængt olierør.

Den store hund i den lille kasse

Overbetjent Karlev blev af dyrlæge Parkegaard, Vinderup, kaldt over til stationens pakhus til en mærkelig forsendelse, som var ankommet pr. bane fra en hundekennel på Fyn. Det drejede sig om en Cocker Spaniel, der i størrelse målte 67 cm. Hunden var blevet stoppet ned i en kasse, som kun var 40 cm lang, 35 cm bred og 42 cm høj. Den lå sammenkrøbet og var stærk forkommen, da der ingen lufthuller var i kassen. Det lidende dyr havde måttet ligge sammenrullet med snuden mellem bagbenene. Hunden skulle til en køber i Hasselholt og havde været undervejs i ca. 14-16 timer.

Karlev optog straks rapport, og hundekennelens ejer fik senere en bøde på 200,00 kr. for overtrædelse af dyreværnsloven. Det var i øvrigt en kraftig bøde i 1954, hvor bødetaksterne begyndte ved ca. 5 kr., men for en sådan skruppelløs handling var det vist ikke for meget.

Skive Folkeblad, den 29. juli 1954.

Sonja-sagen

Denne mærkelige sag med dens triste udgang optog sindene overalt på Vinderup-egnen og var måske også medvirkende til Karlevs tiltagende sygdom og til sidst død i foråret 1955.

En 16 år gammel pige, Sonja Jørgensen, havde været fæstet som tjenestepige i fiskerhuset ved Snævringen hos forpagteren Johannes Rasmussen fra den 1. februar til 1. august 1954. Efter aftale forlod Sonja stedet den 15. juli om aftenen for at cykle hjem til sine forældre på Langå-kanten. Det var dog en tur, som ville vare flere timer.

Da Sonja ikke var vendt tilbage til sine forældre efter 2-3 dages forløb, blev politiet tilkaldt, og en eftersøgning blev sat i gang af Karlev. Hendes signalement blev udsendt til pressen, og folk blev opfordret til at holde udkig efter den 16-årige pige. Sonja kunne ind imellem være lidt nedtrykt og foretage sig mærkelige ting. Hun havde blandt andet sagt til postbuddet et stykke tid, før hun rejste, at eventuelle breve til hende skulle

Sonja Jørgensen.

Klar til at lette fra Karup.

tilbagesendes. Karlev fik iværksat en eftersøgning i området omkring søstien og med assistance fra militæret i Holstebro og Skive politi foretoges en eftersøgning i distriktet nord for Flyndersø Mølle. Det gav dog ikke noget resultat, og Sonja blev på ny efterlyst i pressens radioavis i middagsudsendelsen. Politiet i Skive, Struer, Holstebro og landpolitiet var til stadighed i forbindelse med rutebilstationer, restauranter og forlystelsesetablissementer samt andre steder, hvor den unge pige kunne tænkes at dukke op. I øvrigt blev Sonja Jørgensens signalement suppleret med, at hun på fødderne bar hvide ankelsokker og hvide sko. Cyklen, hun medførte, var aluminiumsfarvet af mærket Polo med stelnummer 107626Y.

Dagene gik uden resultat, men alligevel indløb der til politiet mange henvendelser om Sonja. Snart var hun set af mejeribestyreren ved Brodal mejeri, så var hun set ved et omrejsende tivoli. På et tidspunkt havde der opholdt sig tre elever fra optagelseshjemmet Bustrup i Sdr. Lem i umiddelbar nærhed af fiskerhuset ved Snævringen. Spekulationerne gik derfor også på, om Sonja som den pæne pige hun skulle være, alligevel var havnet i syndens sold og draget af sted på tur med en tilfældig, hurtig-snakkende Bustrup-dreng med københavneraccent, som ved »slesk« tale havde fået bragt hende i en vildfarelse.

Ugerne gik, og Karlev blev egentlig mere og mere alene med efterforskningen. Det kom til udtryk ved, at han ofte tog ud til området og ledte i sin fritid. Han ville simpelthen finde Sonja. Og Karlev havde allerede på dette tidspunkt oplysninger, som ikke var kendte af offentligheden, men som senere kom frem.

Den 5. august skete noget helt nyt i sagen. Det var lykkedes politiet at få bistand til eftersøgningen fra flyvevåbnet i Karup, og det var første gang, at politiet i Danmark tog fly i anvendelse ved en opgaveløsning.

Om formiddagen på nævnte dag tog Karlev sammen med museumsinspektør Mogens Wittusen fra Hjerl Hede til Karup, hvor de steg ombord i et af flyvevåbnets træningsfly sammen med pilot og observatør. Kursen blev sat mod de store hedearealer ved Flyndersø og Snævringen, og i lav højde overfløj man arealet

på kryds og tværs flere gange, medens Karlev og Wittussen, som begge var udstyret med kraftige kikkerter, søgte efter Sonjas cykel. Man fandt dog ikke noget. Det var som sagt i 1954 og ikke i dag, hvor teknikken og videnskaben er i stand til at bringe ubemandede rumsonder til sikker landing på Mars, og jagerflyenes laserudstyr kan se og uskadeliggøre objekter på lange afstande. Den 24. august blev der trukket vod i Flyndersø ligeledes uden resultat.

Midt i september blev der planlagt og afholdt en stor eftersøgning med deltagelse af personel fra Jyske Dragonregiment i Holstebro, hjemmeværnet samt 60-70 politifolk, som var samlet på et træningskursus på Vingsted-centret. Eftersøgningen skete i silende regn, og man nåede kun en lille del af arealet. Om aftenen blev de trætte politifolk beværtet på Sevel kro, hvor menuen stod på frikadeller og æblegrød.

Men den 21. september 1954, hvor man fortsatte eftersøgningen med i alt 70 politifolk fra Vingsted, 6 hundeførere fra Aarhus politi og 120 soldater fra Jyske Dragonregiment, blev Sonja endelig fundet. Det skete om eftermiddagen kl. 15.30, da den 600 meter lange kæde, bestående af to soldater for hver politimand, havde finkæmmet 2 km. Først kom meldingen om fund af en aluminiumsfarvet letvægter-cykel i et egekrat. Umiddelbart efter kom meldingen så, at Sonja var blevet fundet, næsten skjult med ansigtet hvilende på sin taske og med et stilehæfte med digte liggende ved siden af. Sonjas far, Niels Chr. Jørgensen, der opholdt sig i fiskerhuset, blev underrettet, men blev ikke bragt til findestedet. Han havde i de forløbne to måneder været på egnen 28 gange for at søge efter sin datter. Det syntes klart, at motivet for Sonjas selvmord var en meget stærk nedtrykthed.

En uges tid før hun forsvandt, konsulterede hun læge Revenfeldt i Sevel og bad om sovetabletter. Hun fik udleveret 15 piller, og efter et par dage fik hun udleveret yderligere 30 piller. Lægen havde dog spurgt Sonja, om hun var træt af livet og gik med selvmordsplaner, hvilket hun havde benægtet.

Oplysningerne om Sonjas besøg hos lægen blev først frigivet til offentligheden, da hun var fundet, men politiet og derfor også Karlev har givet vidst det tidligt i eftersøgnings-forløbet. Politiet foretog i sådanne sager hurtigst muligt afhøringer af den nærmeste personkreds omkring den savnede og herunder evt. læger for at skaffe sig overblik og et muligt motiv.

Afslutningsvis stillede pressen det brændende spørgsmål: hvordan kunne dette gå til, at Sonja, ung, næsten barn endnu, ikke kunne finde anden udvej end døden, og hvordan kunne det være, at Danmark var det land, der havde en af de højeste selvmordsprocenter. Det var som sagt i 1954.

Skive Folkeblad
løbende citeret i tidsrummet 20. juli
til 21. september 1954.

Løbeseddel fra Skive Folkeblad

Sonja fundet død

Den forsvundne Sonja er ved 16-tiden i eftermiddag fundet død i plantagen af de 225 soldater og politifolk, der gennemførte den anden store eftersøgning af hende. Intet tyder på, at der er tale om noget kriminelt.

Karlevs død

Den 16. maj 1955 gik flagene på halv stang overalt i Vinderup by, da det efterhånden rygtedes, at politiassistent Karlev var død, 58 år gammel. Karlev havde haft et længerevarende sygeleje og flere gange været indlagt på sygehuset i Holstebro. Politimester Tobiesen, Holstebro, udtalte om Karlev, at han var en af korpsets allerbedste politimænd, pligtopfyldende og udmærket i sit forhold til overordnede, kolleger og befolkningen, han kom i berøring med. Politimesteren fremhævede især Karlevs store og næsten umenneskelige arbejdsindsats i forhold til efterforskningen af Sonjas forsvinden fra fiskerhuset. Egnens befolkning satte Karlev meget højt. Hans rolige, tilforladelige adfærd indgav alle tillid, og af ægteparrets nærmeste venner og omgangskreds var han meget afholdt, og hans personlige egenskaber værdsattes højt.

Torsdag den 19. maj 1955 (Kr. Himmelfartsdag) blev Karlev begravet fra Vinderup kirke, hvor et meget stort følge var mødt for at vise byens afholdte politiassistent den sidste ære. Ved båren stod seks kolleger i uniform æresvagt, og tillige sås flere faner: Ringkøbing Amts Politimesterforenings fane, Dansk Landpolitiforenings og her fra byen Borger- og Håndværkerforeningens faner. I følget sås bl.a. politimester Tobiesen, Holstebro, formand for Dansk Landpolitiforening, landbetjent Bruun, Børkop. Endvidere sås politimester Fenger, Horsens, og dommer Richter, Holstebro.

Pastor Østergaard citerede i sin tale bl.a. Karlev for på et tidspunkt under sin sygdom at have sagt: »Vor tids fare er, at vi har så travlt, at vi ikke rigtig får gjort os klart, hvorfor vi lever«. Mon ikke disse betragtninger stadig er gyldige her i 2013, hvor disse linjer skrives? Efter pastor Østergaards tale talte politimester Tobiesen og landpolitibetjent Bruun. Efter salmen: Dejlig er jorden, blev kisten båret ud til bilen, der kørte Karlev til Kolding, hvor jordpåkastelsen skulle finde sted.

Det store følge fulgte efter til fods ud til Handbjergvej og tog med blottede hoveder afsked med P. Karlevs bårе.

Kilde: Skive Folkeblad.

Lilly Karlev solgte i 1956 huset til realskolelærer Oluf Thorn.

Selv om Karlev var død, holdt de kriminelle ikke fri i respekt, for den 12. juli 1955 kunne man i avisen se, at en af beboerne i nærheden af Tværmose i Ejsing, som drev ålefiskeri i søen, havde fået stjålet en del ål, som var anbragt i et hyttefad.

Rødsgaard 1955-1974

Den 14. juli 1955 fremgik det af dagspressen, at pr. 1. august var overbetjent Herman Rødsgaard, Aalborg politi, blevet udvalgt som ny landbetjent i Vinderup. Den nye betjent var 44 år gammel og blevet udvalgt blandt 78 ansøgere til stillingen.

Rent tidsmæssigt begyndte en ny epoke, for vi var nu så langt fremme, at det har været betydelig lettere at fremskaffe informationer, men også fordi Rødsgaard var landbetjenten i min egen barndomstid og ungdom. Samtidig er hans egne tre børn stadig til stede, og den yngste søn, Flemming, er bosiddende i Idom ved Holstebro, hvor han nyder tilværelsen som efterlønner efter 37-års

ansættelse i Falcks Redningskorps. En dag i november sidste år kørte jeg om til ham medbringende min lille diktafon, og det blev til to timers god og munter snak om barndomstid og ungdom i Vinderup og omegn, da vi er nogenlunde jævnaldrende og derfor har flere fælles referencepunkter.

Ud over vores samtale har vi på arkivet et båndet interview med Rødsgaard, optaget i 2007 af Helge Weiss Jensen. Her fortalte Rødsgaard selv om sit liv og sin tid som landbetjent. Han var på dette tidspunkt næsten 95 år gammel og havde stadigvæk en god hukommelse.

Flemming Rødsgaard fortalte, at da hans far skulle begynde i Vinderup, rejste han alene derned med tog og blev på stationen modtaget af blandt andet bogtrykker Ejnar Johannesen, som i øvrigt sammen med hustruen Thora blev nogle af Rødsgaards private venner. I det første års tid boede man på Havevej, hvor de havde lejet sig ind i en mindre ejendom, og Ella samt de tre børn, Torben, Elsebeth og Flemming flyttede ind. I 1956 købte Rødsgaard huset på Nørre Alle 4 af vognmand Svend Jensen. Det blev herefter politistation og hjem for familien de næste mange år samt efterfølgende også bolig for Ella og Herman, idet de efter pensioneringen blev boende indtil hustruens død i 2004.

Rødsgaard kom hurtigt i gang med arbejdet, og det kunne ses i gadebilledet, at der nu var kommet en ny landbetjent til egnen. Ud over de almindeligt forekommende opgaver gik Rødsgaard i gang med det præventive arbejde, herunder afholdelse af cyklistprøve for Vinderup Realskoles elever.

Lørdag den 29. oktober 1955 var prøvedag for de 150 elever. Den var tilrettelagt af Rødsgaard i samarbejde med fem politifolk fra Holstebro og realskolens lærere. Man indledte med et færdselsforedrag i salen på hotellet. Dernæst blev der vist to færdselsfilm, og så blev eleverne ellers sendt af sted på en nærmere angivet rute rundt i byen, hvor de passerede adskillige kontrolposter, nemlig politifolkene og lærere fra skolen. Som ekstra kolorit havde brandinspektør Bjarner Pedersen stillet byens brandbil til rådighed sammen med en ambulance fra Falck i Holstebro. Begge køretøjer sås indimellem kørende rundt i gaderne. Prøven var først afsluttet hen på eftermiddagen, og når resultatet var gjort op, ville der ved en senere lejlighed blive uddelt diplomer til de beståede elever.

Rødsgaard i kontoret ca. 1960.

Fredag den 2. december 1955 fik forpagteren af ejendommen Hjelm Hede i Sevel besøg af en farende svend, som ikke kunne gå længere, fordrukken, syg og sølle, som han var. Overbejent Rødsgaard fik Holstebro sygehus til at indlægge ham og tage sig af ham.

Under samtalen med Flemming Rødsgaard huskede han i øvrigt fra barndomstiden, at flere af de farende svende kom på besøg på politistationen, når de var på gennemrejse. På den tid var der jo ikke noget med centrale folkeregistersystemer eller personnumre og lignende. Men skærsliberne vidste, at såfremt de af en eller anden årsag skulle være eftersøgt, også af slægtninge eller andre pårørende, ville politiet ofte have informationer. Og vagabonderne var altid velkomne hos landbetjentens og blev behandlet som kære gæster. De spiste ofte med ved aftensbordet og fik så en madpakke med til den videre færd. Men de fik ved afskeden også en farvelhilsen af landbetjenten om, at nu skulle de gå ud og opføre sig ordentligt, han ville ikke have anmeldelser om betleri eller anden uro. Skete det alligevel, ville Rødsgaard straks møde op og køre dem i detentionen i Holstebro.

En gang gik det dog galt for vagabonden med navnet »Kalle Violin«, som altid aflagde besøg, når han var i byen. Han havde netop forladt familien Rødsgaard efter god behandling, og så gik det galt for ham omme i byen. Han kom til at genere forskellige i gadebilledet, og politiet blev tilkaldt. Rødsgaard var selvfølgelig ordholdende. Han kørte om og fik fat i Kalle, der blev pakket sammen på bagsædet af bilen og så af sted til arresten i Holstebro.

Dagen efter kom der fra Carla Blomster en fin sammenplantning med et kort til fru Rødsgaard. Det var fra »Kalle Violin«, der undskyldte mange gange for sin opførsel dagen før. Flemming huskede, at hans far udbrød: »Hvor f..... har Kalle betlet penge til at købe sådan en plante?«

Det er værd at huske, at landbetjenten ikke var forpligtet til at yde nogen form for kost eller andet til en skærsliber, men døren var altid åben for den slags mennesker, huskede Flemming.

I dagspressen kunne man den 10. december 1956 læse, at et par glubske hunde havde angrebet nogle får tilhørende Sønderbygaard, Handbjerg. Fårene var blevet så ilde tilredt, at et var dødt og fire andre måtte slås ned. Hundene kunne spores til St. Ryde Mølle, men politiet havde endnu ikke fundet ud af, hvor de hørte hjemme. I denne forbindelse huskede Flemming også, at han en gang fik lov til at køre med sin far ud og se på mistænkte hunde. Dyrlægen var ligeledes tilkaldt, og dyrene fik så en frikadelle, der indeholdt noget brækmiddel, så man efterfølgende kunne se, om der kunne være rester af fårekød.

Flemming har også været med ude for at se på minkbure hos minkavlere. Der var visse regler om antal mink, man måtte opbevare i burene, og hvor stor driften i øvrigt måtte være. Dengang var det politiet, der kontrollerede disse sager.

Rødsgaard skulle naturligvis opretholde ro og orden i byen og oplandet, og det var han god til. Han var ingen paragrafrytter og prøvede altid på at løse problemerne med en fornuftig snak i stedet for bøder, i hvert fald når det var første gang, man mødte ham. Men han havde det stålsatte princip, at hvis han kom ind på krostuen og sagde til

en, at han skulle forsvinde, så skulle han gå. Sagde vedkommende nej, blev han simpelthen smidt ud, så blev der anvendt den fornødne, lovlige magt, og Rødsgaard vandt altid. Når man så var blevet smidt ud, kunne man skrubbe af hjem, det var forholdsvis sjældent, han kørte folk i detentionen i Holstebro. I stedet brugte han ind imellem også at køre fulderikker et pænt stykke uden for byen for så at lade dem gå hjem og dampe af undervejs.

Det var egentlig ikke, fordi Rødsgaard af statur var prototypen på en rigtig panserbasse, altså sådan en, der brugte nr. 45 i sko, talte godt jysk og vejede 150 kg, som var mere gængs i gamle dage. Han var middel af højde og drøjde, men han havde en veludviklet myndighed over sig, når han gik omkring, altid korrekt og ordentlig i påklædning og sprogbrug. Han var tillige venlig og hjælpsom over for alle, som søgte hans råd og vejledning, men var selvfølgelig Des med enhver, hvilket var naturligt dengang. En af hans opgaver var også at kontrollere lukketiden ved forsamlingshusballerne og på hotellet, og Flemming huskede, at da han selv var begyndt at gå i byen, blev der altid fuldkommen stille, når faderen kom ind i salen og med tillagt alvorlig mine gik en kort rundtur for så at gå igen.

Ind imellem måtte han bruge tid på at lede efter undvegne drenge fra optagelseshjemmet Bustrup i Salling. Disse typisk 14-16-årige drenge var eksperter i at stjæle biler og fylde tanken op med såkaldt blå traktorbenzin, som de stjal rundt på gårdene. En gang havde Rødsgaard fået anmeldelse om, at en 3-4 elever var set i distriktet. Han kørte derfor op til vennen, bogtrykker Johannesen, der havde en gammel schæferhund Max, som i øvrigt var uskadelig. Den kom med i bilen, og da Rødsgaard senere fik kontakt med drengene, der løb på en mark, standsede han, tog Max ud af bilen og råbte til drengene, at de straks skulle standse, ellers ville hunden blive sluppet løs. Det hjalp, og drengene kom slukøret hen til betjenten. Under transporten tilbage til Bustrup sad Max på bagsædet sammen med drengene og slikkede dem i ansigtet.

Vi skal naturligvis også tale lidt om barndomstiden, og hvorledes Flemming oplevede at være »sheriffen's« søn. Der blev selvfølgelig altid lagt mærke til betjentens børn, og faderen forsømte heller aldrig at påpege over for dem, at de skulle opføre sig ordentligt. Landbetjentens børn skulle dog også lege med de andre i området, og Flemming har selvfølgelig også lavet unoder og været med på æbleskud osv. Han huskede, at hvis han blev taget i æblerov eller andre småting, blev han ofte mødt med bebrejdende blikke og spørgsmål: »Er du ikke betjentens søn, så kan du da ikke opføre dig sådan.« Noget andet var så, at Flemming i hvert fald i kommuneskolen af og til måtte deltage i mange slåskampe, fordi hans far var betjenten. Det var jo, hvis Rødsgaard havde haft fat i nogle af drengene for et eller andet, så skulle det selvfølgelig hævnes, og Flemming blev af og til modtaget af et »tæskehold«, der ventede uden for skolen. Han klagede engang i sin nød til faderen, der dog ikke kunne gøre noget ved det, men gav sin søn følgende råd: »Slå først, og slå hårdt nok.« Det hjalp.

Da han havde forladt realskolen og kom i lære som mekaniker, måtte han dog af og til yde teknisk bistand til sin

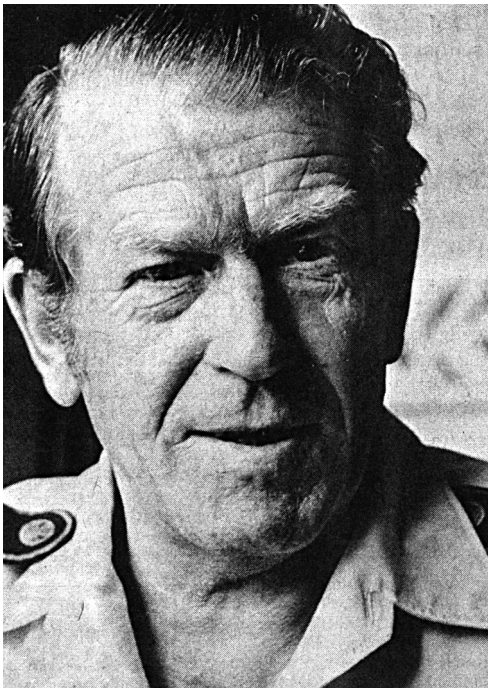

Rødsgaard 1974.

far. Vi talte herunder om, at eftersom vi nu begge i dag har rundet de 60 år, er faren ved offentliggørelse af følgende nok ikke så udtalt, som hvis det tidligere var kommet frem, hvad der dengang skete.

Rødsgaard havde faktisk ofte held til at få stoppet nogle unge knallertkørere, der selvfølgelig alle fartede rundt på ulovlige knallerter til stor gene for de øvrige trafikanter og beboere. Når knallerten så var standset, kunne Rødsgaard selvfølgelig straks med kendermine konstatere, at den var ulovlig og sikkert både boret og hakket. Den uheldige blev herefter beordret til at trække knallerten om til politistationen og aflevere den ved garagen, så den kunne blive undersøgt. Når man havde afleveret knallerten og var gået, blev Flemming sendt ud i garagen for at skille knallerten ad, idet Rødsgaard intet anede om ulovlige knallerters tekniske indretning. Utallige var de stempler og cylindre, som Flemming adskilte og forklarede om til sin far, der så klarede det efterfølgende. Der var ingen tvivl om, at hvis ungersvendene havde fundet ud af, at betjentens søn var en aktiv medspiller ved undersøgelserne, så ville det være blevet betragtet som rent forræderi, der nok ikke ville kunne klares med en gang »buksevand i skolegården«, men blive takseret til en ordentlig omgang klø.

Når undersøgelsen var afsluttet, blev knallertens ejermand tilkaldt til afhentning, og så kunne man lide den tort at se det dyre og flotte tuningssæt, man havde anskaffet til sin knallert, enten Everton, Puch eller Kreidler, ligge på cementgulvet i garagen. Herefter fik man udleveret en stor hammer og fik så lov til selv at slå delene i stykker. Samtidig kunne man spekulere lidt over den fysiske tillægsstraf, der måske ventede, når man kom hjem til forældrene og præsenterede et bødeforlæg.

Det var selvfølgelig ikke kun knallerter, men af og til voldsomme færdselsuheld, hvor Rødsgaard måtte optage rapport. Engang i 1963 blev han desværre selv kvæstet under overhaling af en traktor, hvor føreren pludselig svingede til venstre ind foran bilen. Betjenten optog imidlertid selv rapport og lavede opmålinger og rids, inden han så måtte på sygehuset med en ødelagt skulder. Efter hospitalsopholdet gik han ned til smed Pedersen og købte forskellige stykker jern, som han så begyndte at træne med og langsomt genvandt førligheden.

Herman Rødsgaard skal naturligvis også selv have ordet. I såvel interviewet med

Helge Weiss i 2007 som et afskedsinterview til Skive Folkeblad i september 1974 forud for sin pensionering spurgte interview'erne om arbejdsopgaverne ud over at opretholde lov og orden. Her påpegede Rødsgaard, at de egentlige politimæssige opgaver var den mindste del af arbejdet. Derimod tog civile sagers behandling mere og mere af arbejdstiden. Med disse sager mentes afhøringer i ægteskabssager, skilsmisse og separation, adoption, faderskabssager, sager om polititilhold, sociale sager og børneværnssager. Endvidere sager vedrørende næringsvæsen og handel, tilsyn med markeder, tilladelse til køb af våben og sprængstoffer, jagtlovgivningen, kontrol af sundhedsvæsen, mælkekontrol (snyd med fedtprocent), ulovlig hjemmeslagtning, eftersøgning ved begæring fra folkeregisteret, afhøring ved unddragelse af radio- og tv-licens, vægtafgiftssager, tilsyn med strandingsvæsen, bortsalg af vraggods, modtagelse og ekspedition af hittegods, pas og kørekort.

Rødsgaard ville dog i forbindelse med behandlingen af skilsmissesager ikke kaldes sjælesørger, men havde ofte givet gode råd. Endelig var han også ind imellem nødt til at give en god ven en bøde for et eller andet, uden der af den grund gik skår i venskabet.

En stor del af de nævnte sager er i vore dage fjernet fra politiet og overtaget af andre myndigheder.

Dagligt måtte Rødsgaard køre ud for at snakke med folk, og så måtte hustruen Ella passe butikken. Flemming fortalte, at utrolig mange mennesker i årenes løb blev modtaget af hans mor. Hun klarede pasansøgninger med højdemål og øjenfarve. Hun modtog hittegods og passede selvfølgelig telefonen. De første mange år havde Rødsgaard ingen radio i sin bil, det var først i slutningen af 1964, at han fik installeret politiradio med direkte forbindelse til hovedstationen i Holstebro. Rødsgaard fortalte også, at hustruen var en hel uvurderlig hjælp for ham gennem alle årene, og Ella var både udadvendt og venlig mod alle.

Når vi så tilbage på Rødsgaards embedsperiode og de sager, som optog ham, overraskede det mig hvor mange skrækkelige traktorulykker, der skete i slutningen af 1950'erne og også op til midten af 1960'erne. Landmændene havde efterhånden skiftet hestene ud, og det var en udfordring. Heste kunne man altid styre, og de stoppede, når man trak i tømmerne. Det gjorde en traktor ikke på samme måde, og landmændene forstod ikke altid at køre med dem og vidste heller ikke, hvor farlig en sådan motoriseret samling af hestekræfter var, især hvor let de kunne vælte, og at der var grænser for hvor stejle op- og nedkørsler, man kunne klare. Ikke så få menneskeliv på egnen gik desværre tabt på grund af uvidenhed og overmod; blandt andet flere børn.

En anden af landbetjentens mange og forskelligartede opgaver var også kontakten til pressen. Dagligt blev han ringet op af dagbladenes redaktioner for at høre, om der var sket noget i det forløbne døgn. Det var nu sjældent, selvfølgelig skete der noget, men ikke alt egner sig til offentliggørelse, eksempelvis husspektakler, tvangsindlæggelser, dødfundne og selvmord.

Da Skive Folkeblad i december 1968 åbnede en ny redaktion på Sevelvej i Vinderup og inviterede til reception, var politiet naturligvis til stede sammen med mange andre. I avisen bragtes et billede,

2 x Rødsgaard klarer færdselsuheld.

som viste journalist Anders Holmgaard stående klar med sherryen, mens Rødsgaard og skoleinspektør Harder-Nielsen, realskolen, kiggede på gavebordet.

Begge de to herrer var i besiddelse af en særdeles veludviklet vilje til myndighedsudøvelse, hvad enten den rettedes mod en ung knallertkører eller en tredjeårs elev på realskolen.

Men årene gik naturligvis for Rødsgaard som for alle andre, og vi nærmede os tidspunktet for hans afsked, som skulle være med udgangen af september 1974, hvor han ville fylde 63 år på månedens sidste dag. Flemming var da begyndt som redder hos Falck, og en dag løb han på sin far ved et færdselsuheld på Skive-Vinderup vejen. En dagbladsfotograf kom forbi. Vi ser Rødsgaard junior i færd med at få bilen fjernet, medens farmand ser til. Den opmærksomme læser vil måske bemærke, at Rødsgaard var iført lyse, civile sommerbenklæder i stedet for de reglementerede sorte uniformsbenklæder, som nu også kunne være godt varme på en sommerdag. Myndighedsblikket i ansigtet var dog fuldt intakt.

Da Rødsgaard var gået på pension, måtte han sande, at han nok manglede noget i sin tilværelse. Selv om han blev ved med at være ferieafløser, indtil han blev 67 år, var det nok smerteligt for ham at miste sin identitet som politimand og »sheriff« i et lokalsamfund. Han fandt dog en interesse i træskærerarbejde og gik dagligt ned i kælderen, hvor han havde sit værksted. Her lærte han sig selv at skære figurer, og utallige var de i øvrigt flotte og fine træarbejder, han fremstillede i kælderen.

Da Vinderup by i 1984 blev landskendt på grund af trafikomlægninger i hovedgaden, lavede Rødsgaard en flot træfigur, forestillende en hejre, som i øvrigt indgik i byvåbnet. Figuren blev overrakt daværende trafikminister Arne Melchior, da han gæstede byen i forbindelse med de nye trafikale tiltag.

Efterhånden havde Rødsgaard vænnet sig til pensionisttilværelsen, som han tilbragte i huset på Nørre Alle i mange

år indtil efter Ellas død i 2004. Da blev huset på et tidspunkt for meget for ham, og han fik en ældrebolig på Grønningen. Rødsgaard døde den 11. januar 2009 i en alder af 97 år.

Han var landmandssøn fra Koldingegnen, hvor han voksede op i et hjem med mange børn. Som voksen tjente han ved landbruget og var på et udslusningshjem for unge kriminelle. Han blev ansat i politiet i 1940, nåede med nød og næppe at undslippe Gestapos tilfangetagelse af danske politifolk i 1944 og gik under jorden. Efter femten år ved politiet i Aalborg fik Rødsgaard så stillingen som landbetjent i Vinderup i 1955.

Kirkensgaard 1977-2000

»Han var en markant personlighed«. Med disse ord indledte fru Krista Kirkensgaard vores samtale, som fandt sted på en kold januardag, men med masse af varme og hygge i dagligstuen, hvor de to katte naturligvis satte dagsordenen. Krista fortsatte med at uddybe de indledende ord, som stammede fra dagbladenes nekrolog over Christian Kirkensgaard ved dennes dødsfald den 24. september 2004. På stuevæggen hang et flot farveportræt af landbetjenten i fuld uniform. Om billedet forklarede Krista, at det var blevet taget hos Vinderup Foto, hvor det i øvrigt blev udstillet i forretningsvinduet. Fotografen mente, at nu kunne borgerne dog ikke sige, at de aldrig så landbetjenten i byen, hvilket egentlig også var lidt rigtig. Da Kirkensgaard startede i Vinderup i 1977, var der sket større strukturændringer i landpolitiets arbejdsopgaver. De tidligere betjente havde selv haft alle udrykningsopgaver og havde nærmest telefonen med i seng, da de var til rådighed hele døgnet. Nu var de fleste udrykningsmæssige opgaver som færdselsuheld, almindelig uorden, husspektakler og lignende blevet overtaget af hovedstationen i Holstebro. Landbetjenten skulle herefter koncentrere sig mere om sagsbehandling og efterafhøringer, hvilket bandt mere til kontorstolen hjemme. Men der var sandelig arbejdsopgaver nok, og der var faste kontortider, hvor bl.a. pas- og kørekortekspeditioner blev klaret. Kirkensgaard skulle være til rådighed fra kl. 6.00 til kl. 17.00 på hverdage og havde fri i weekenden. De første år skulle han være til stede om lørdagen til kl. 14.00.

Inden Kirkensgaard kunne begynde, skulle huset godkendes til tjenestebolig, altså særskilt indretning af kontorlokale, gæstetoilet osv. I dag ville det nok på grund af trappeadgangen til huset ikke være muligt at få det godkendt som tjenestebolig. I tidligere tider måtte landbetjenten også have sit kontor i den private dagligstue, og jeg spurgte Krista, om hun kunne forestille sig at have egnens notorisk største overtræder af færdselslovens bestemmelser siddende i den bedste lænestol, medens »sheriffen« måske for tyvende gang stangede en sigtelse ud for kørsel uden førerret. Det mente Krista nok, hun havde klaret i stiv arm. I øvrigt blev hun som medhjælpende hustru til landbetjenten aflønnet med den fyrstelige sum af 285,00 kr. om måneden, og da hun skulle begynde, måtte hun underskrive en tavshedserklæring. Ellers klarede hun i lighed med Ella Rødsgaard også pas- og kørekortekspeditioner, forkyndelser af stævninger, modtagelse af bødeindbetaling, hittegods og hvad der i øvrigt lå af forefaldende opgaver, hvis betjenten selv var ude at køre. Hun har

Kirkensgaard på vej til nye opgaver.

derfor været hjemmegående hustru og passet børnene derhjemme i alle årene.

En stor del af en landbetjents opgave blev nemlig tilbragt i bilen på vej til den ene opgaveløsning efter den anden. Det kunne være en efterafhøring i et færdselsuheld, afhøring i en folkeregistersag, optagelse af hærværksanmeldelse og inddragelse af nummerplader, fordi vægtafgift eller forsikring ikke var blevet betalt. Politimanden kom i ethvert hjem uanset miljø, men ikke alle klienterne var lige interesseret i at have politiet rendende, og man måtte ofte køre forgæves. Mange reagerede heller ikke på en henvendelse om at møde op på politistationen og måtte derfor søges.

Normalt klarede Kirkensgaard selv alle opgaver, men ind imellem havde han sin hund med, som lå bag i bilen. Han har haft et par stykker, hvoraf den ene blev fundet efterladt i skoven og bundet til et træ. Der var ikke tale om uddannede politihunde, men derfor kunne det være rart nok med en følgesvend.

Krista fortalte dog også om engang, hvor hendes mand bad hende tage med ud for at være behjælpelig med en underretningssag. Der var sket en ulykke længere nede i landet, som blandt andet havde kostet en af borgerne i distriktet livet. Tilbage var nu hustru og flere mindreårige børn samt et barn på vej. Underretningen blev selvfølgelig klaret, selv om det ikke var den mest spændende opgave, men en opgave, som alle politifolk ind imellem kommer ud for. Så er det rart med uniformen, den beskytter på en eller anden måde, og jeg tror, det er gældende for andre personalegrupper som Falckreddere, sundhedspersonale og også præster.

Når Kirkensgaard havde fri, og det var blevet weekend, kørte familien ofte til sommerhuset på Thyholm for at være i fred.

Ellers var både Krista og Christian Kirkensgaard udadvendte mennesker, der blandede sig i byens sociale liv og gerne deltog i Borger- og Håndværker-

foreningens fester, og han var med til at stifte den lokale Rotary Club i Vinderup, hvis præsident han var to gange. Han var selvfølgelig også overoldermand og sekretær i Vinderup og Omegns Klipfiskespiselaug af 1976. En gang om ugen smed han uniformen og klædte om til sit kjolesæt for at køre til frimurerlogen i Holstebro, hvor han var medlem. Disse møder var meget givende og afslappende for ham, hvilket Krista altid kunne mærke, når han kom hjem fra en god aften blandt logebrødrene.

Ser vi samlet på »McCloud«s 23-års tjeneste som landbetjent i Vinderup, blev han både afholdt og respekteret for sin positive måde at fungere på uden at skabe alt for megen dramatik. Han var som person mere til hjælp end til løftede pegefingre, og oftest blev tingene sat på plads med en munter bemærkning eller en god historie. Ingen kunne dog løbe om hjørner med ham.

Da Christian Kirkensgaard i 2000 blev pensioneret som 63-årig, beholdt han jobbet som stævningsmand i Struer retskreds og fandt også hurtigt et lille ekstrajob hos Brians Auto i Vinderup. Her kørte han biler til syn og omregistrering, hentede reservedele og andet. Typisk for hans humor lavede han visitkort med stillingsbetegnelsen »by- og fejedreng«, men han var lykkelig for på denne måde at kunne bevare den store menneskelige berøringsflade, han havde opbygget gennem årene som lokal sheriff.

Desværre ramtes han af sygdom, og til sidst forværredes hans tilstand, og han døde den 24. september 2004, 67 år gammel. En markant personlighed var gået bort.

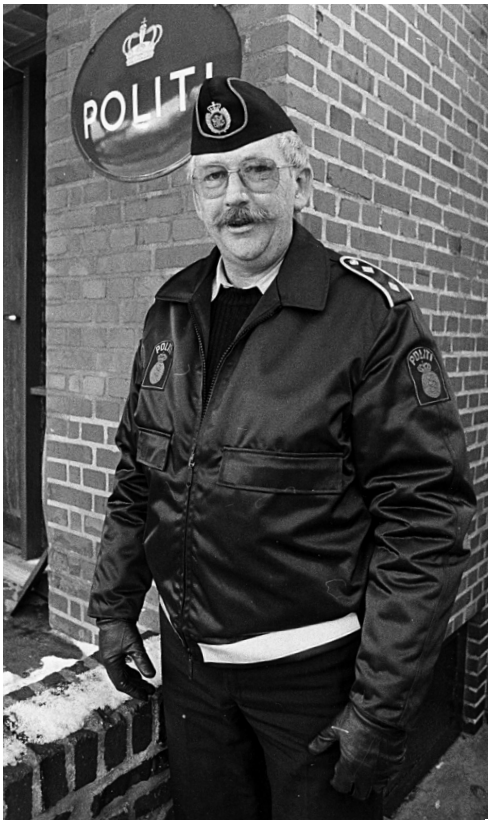

En markant personlighed.

Den opmærksomme læser har måske allerede bemærket, at jeg ikke har portrætteret alle landbetjente i Vinderup. Det er også rigtigt. Da Rødsgaard stoppede i 1974, blev overpolitibetjent Erik Jørsing, Viborg politi, udvalgt som ny landbetjent i Vinderup. Jørsing var 40 år gammel og kom tidligere fra en udstationering i Grønland. Han faldt aldrig ind i rytmen som lokal sheriff og valgte efter et par år at søge nye udfordringer.

Efter Kirkensgaards pensionering i 2000 blev politiassistent Peder Mikkelsen ansat som ny landbetjent. Han købte hus og fik indrettet politikontor på Mosekrogen i Vinderup. Han kom

som Kirkensgaard fra Holstebro, men havde dog været tilknyttet lokalpolitiet i Lemvig. Desværre døde Peder Mikkelsen efter nogle års forløb.

Siden har der ikke været selvstændigt landpoliti i Vinderup, og byen og oplandet betjenes i dag af lokalpolitiet i Struer samt fra Holstebro.

Vi er nu ved at være ved vejs ende i fortællingen. Jeg håber, at det har givet et indblik i politiets mangfoldige arbejdsopgaver gennem det sidste århundrede samt åbnet op for en verden, der ikke tidligere var så offentlig tilgængelig som i dag, hvor tv-kameraerne følger politifolk ustandseligt. Jeg håber også, at det er lykkedes at sætte fokus på nogle af vore gamle »lokalsheriffer« og komme lidt ind på mennesket bag uniformen. De har alle været dygtige og kompetente til den tid, som de hver især opererede i. De kendte alle deres »lus på travet« og vidste, hvor de skulle findes.

Afslutningsvis om mig selv skal jeg blot oplyse, at jeg blev født i Egebjerg i 1951. Efter skolegang og realeksamen i 1968 fra Vinderup Realskole kom jeg i handelslære i Ejsing Brugs. Senere fulgte militærtjenesten, og fra 1. maj 1976 blev jeg ansat i politiet og måtte flytte til København for at begynde på politiskolen. Jeg har hele tiden været i København med afvekslende tjeneste mange steder i såvel ordens- som kriminalpolitiet samt 2 år i PET (politiets efterretningstjeneste). Endelig var jeg heldig at få en udstationering på et halvt år hos Slagelse politi i 1998, hvor jeg skulle være vagthavende i ordenspolitiet. Jeg har derfor også »snuset« lidt til arbejdsopgaverne i en stor provinspolitikreds, hvor der var fire landbetjente, som også løste alt forefaldende i deres distrikter.

I 2012 stoppede min tid i politiet, da jeg havde valgt at lade mig pensionere med udgangen af september. Den 14. august afleverede jeg udrustning og uniform, stav, pistol, håndjern samt politilegitimationen. Jeg flyttede herefter hjem til Vinderup efter 36 års »udstationering« i København, medbringende min københavnske hustru.

Her på falderebet kom jeg til at tænke på en gammel lærer på politiskolen, som i 1976 sagde til os, at 90% af alt politiarbejde kunne klares udelukkende ved sund fornuft og lidt medmenneskelig forståelse. Det kan det faktisk stadigvæk, og evner man at tilsætte et smil eller en lun bemærkning, går det også i dag.

Nu er det blandt andet lokalhistorien, der optager meget af min tid. Det er efter min opfattelse vigtigt, at vi kommer på lokalarkiver, får kigget i gamle fotoalbummer samt får talt med folk, som stadigvæk kan huske tilbage i tiden, og at vi så også får viderefortalt historierne i eksempelvis en lokalhistorisk årbog.

Artiklens forfatter
Flemming Bjerregaard Johansen
– pensioneret politiassistent.

Foreningsliv i Sevel i over hundrede år

Af Daniel Kristensen

Danmark er et land med mange foreninger. Det siges, at når tre personer er sammen om et projekt, så stifter man en forening. Noget er der om snakken. Jeg har studeret lidt i foreningslivet i og omkring landsbyen Sevel gennem de sidste godt og vel hundrede år og er kommet til det resultat, at der er eller har været mindst 50-60 forskelligartede foreninger. At nævne dem alle vil føre for vidt, nogle af de mest særprægede og de, som er levedygtige endnu, skal fremhæves. Mange personnavne kunne nævnes, men man må forstå, at begrænsningens kunst er meget nødvendig her, simpelthen af pladshensyn. Mine oplysninger har jeg fra gamle protokoller og avisudklip og fra, hvad lokale beboere har fortalt mig, og jeg selv husker.

Faktisk skal vi noget over hundrede år tilbage for at finde den første forening, nemlig **Sevel Sangforening,** stiftet i 1875 med 26 tilmeldte medlemmer, udelukkende mænd. Måske var kvinderne ikke i besiddelse af sangstemmer! Stemmeret havde de jo ikke fået endnu. Provst P.J. Bøtcher blev formand, og man lejede et orgel, for musik skulle der til. Senere dannede man et aktieselskab, udstedte 25 aktier a 4 kroner og købte orgelet for 90 kr. Ved generalforsamlingen i 1879 står i protokollen, at man uagtet de meget knappe pengetider og kassens lavvande vedtog at slutte mødet med en romtoddy for at læske de tørre halse. Det bemærkes dog, at Niels Borup intet drak heraf, da han er medlem af »Totalforeningen«, altså afholdsforeningen, og derved ville overtræde denne forenings love, så han måtte nøjes med at drikke rødvin. Det var dog ikke muligt at holde liv i sangforeningen længere end til 1882, hvad en gammel protokol beretter. Måske var det, fordi det kvindelige islæt i foreningen savnedes!

Apropos **afholdsforeninger.** Der var i 1903 hele to af disse i Sevel, nemlig en almindelig med knap 100 medlemmer, størstedelen unge, samt en Good Templar-loge med 30-40 medlemmer, mest ældre. Der var uden tvivl behov for afholdsforeninger, idet drikfældigheden var stor i visse kredse, og brændevinen var billig. I 1904 fortæller en avis, at Sevel Afholdsforenings nye fane blev indviet ved en festlighed i gartner Lybys have, og fanen var med i en procession ved en afholdsfest i Rydhauge med 300 mennesker. I 1912 var der af Sevel kommunes 7 købmænd kun én tilbage, som forhandlede spiritus. Man forsøgte også at lave et såkaldt afholdshjem i en

ejendom på Djeldvej i Sevel, nuværende adresse Djeldvej 8. Om det lykkedes, huskes ikke, men ejeren gik konkurs allerede i 1905.

I 1894 var der planer om oprettelse af en højskole i Sevel, fortæller en gammel avisnotits, og man søgte om en forstander, men mere skete der tilsyneladende ikke. Men da højskoleforstander Nielsen-Svinning fra Hadsten i 1904 købte Stubbergård i Sevel, opstod tanken om at lave højskole på gården. Nielsen-Svinning ville dog fortsætte sin virksomhed på skolen i Hadsten, og avisen skrev, at tanken om en højskole i Sevel kun var på overvejelsernes stadium. Den blev aldrig realiseret. I det hele taget skete der i begyndelsen af 1900-tallet en opblomstring af foreningslivet i Sevel. Medvirkende hertil var nok, at der opførtes et nyt forsamlingshus, indviet 10. november 1903. Året efter blev der dannet en **skytteforening,** som afløste en tidligere, der i årene forud ikke foretog sig andet end at lade afholde bal hver anden søndag, beretter et skriftligt udsagn fra dengang. Men den nye skytteforening havde stigende tilslutning og holdt bl.a. kapskydning og præmieskydning. Hvor længe den eksisterede, er uklart, måske helt op i 1920-erne.

En **gymnastikforening** for Sevel og omegn så dagens lys i 1905 og havde snart tre gymnastikhold, et drengehold, et pigehold og et karlehold. Der var opvisning i forsamlingshuset, og en af deltagerne, Kristian Nyboe, skrev bagefter: »Det kneb så pokkers med pladsen. Salen var stuvende fuld af tilskuere, så vi knap kunne røre os«. Gymnastikforeningen eksisterede op til 1933.

Den mest levedygtige forening fra dengang var nok **Sevel Foredragsforening,** stiftet februar 1904 og med 89 medlemmer det første år. Formålet var at lade afholde foredrag af oplysende og opbyggende art. Kontingentet var 1 krone årligt, så der var ikke råd til store udskejelser, og foreningen måtte kæmpe hårdt for sin eksistens. Men i årene 1911-1920 holdt foreningen store folkemøder i Stubbergård Skov ved Sevel, og det skæppede godt i pengekassen. De foregik selvfølgelig i fri luft og med store personligheder som talere, og avisreferater fortæller om 1.500–2.000 deltagere. Gamle regnskaber beretter f.eks., at i 1919 havde man et overskud på 709 kr. på folkemødet, og talernes honorar var 30 kr. plus rejsegodtgørelse.

I kriseårene i 1920-erne måtte foredragsforeningen stifte gæld og lånte over 300 kr. hos et af medlemmerne, hvilket dog blev afdraget de følgende år. Under krigen 1940-1945 fortsatte mødevirksomheden, og senere prøvede man at genoplive traditionen med folkemøder i Stubbergård Skov. Et år havde man professor Hal Koch som taler, og på grund af dårligt vejr holdtes mødet i gårdens lade. Midt under professorens tale satte en af gårdens høns i med en voldsom kaglen, hvortil Hal Koch bemærkede: »Ja, her må jeg opgive at konkurrere, for jeg er jo kun en halv kok«.

Ved 50 års jubilæet i 1954 udnævntes fire æresmedlemmer, som alle havde været med fra foreningens start. Det var Kirsten Marie Gade, Ane Olesen, Jens Lyby og Kristian Olesen. Da foreningen i 1979 havde 75 års jubilæum, deltog syv af de tidligere formænd. Imidlertid faldt foreningens medlemstal, fordi der ikke var tilgang af unge, og i 1993 blev man enige om at standse mødevirksomheden. Et træk i det folkelige og kulturelle

7 tidligere formænd ved foredragsforeningens 75 års jubilæum. Fra venstre forrest Marinus Søndergaard, Christian Olesen, Ejnar Olesen. Bagest Kristian Østergaard, Jens Raae Søndergaard, Marie Hedegaard og Jens Holger Poulsen.

liv forsvandt med foredragsforeningen, som repræsenterede den grundtvigske retning i Sevel.

Sevel Ungdomsforening

Det grundtvigske ungdomsarbejde i Sevel Ungdomsforening startede i 1918, men fra de første år har man ingen optegnelser. Medlemslister viser dog, at der har været noget over hundrede unge i foreningen fra begyndelsen. Ved 25 års jubilæet i 1943 var der skrevet en sang, der udtrykker lidt om foreningens formål:

»Vort motto er, og det vil altid være
en vågen, kristen ungdom at oplære
i alt, hvad godt der findes
i tale og i sang,
og digterne at mindes
med dyb og ægte klang.
Kommer med, ungdom, her til møde,
hører til, ret så hjerter gløde,
hører til.«

Sangen er måske skrevet af Anders Just, der var ungdomsforeningens afholdte formand fra 1942 til 1949, hvor han døde, kun 39 år gammel.

Der var dog i 1931-32 et forsøg på at starte Sevel og Omegns nye Ungdomsforening, men det blev kun en døgnflue uden et egentligt idegrundlag. Den lokale sognepræst i Sevel betegnede den i sin dagbog som »kun en balforening«.

Gennem årene var der i Sevel Ungdomsforening afvekslende programmer, hvoraf kan nævnes: foredrag, oplæsning, liegstouw, filmaftener, folkedans, udflugter til Skive, Struer, Holstebro og Herning samt gåse- og andespil for at styrke økonomien. Mange arrangementer sluttede med dans. I 1951 samlede man 350 deltagere til en diskussionsaften om det kommunale selvstyre i sager om spiritusbevillinger. Det var et varmt emne, fordi der kort forinden havde været en radiodebat om emnet, der havde taget sit udspring i Sevel.

I 1950-erne havde man i flere år besøg

af lærere og elever fra Krabbesholm Højskole i Skive. De var privat indkvarteret til spisning, og senere i forsamlingshuset opførte eleverne et skuespil, og forstanderen holdt foredrag. Senere på året var sevelboerne på besøg på højskolen. Velbesøgte var f.eks. sang- og musikaftener med den blinde organist Aage Lund og frue fra Randers, holdt sammen med foredragsforeningen.

En gammel protokol fortæller detaljeret om møderne og giver en vurdering af talere og underholdere, både ros og kritik. En foredragsholder betegnes som en af landets store sjæle, der taler til almindelige mennesker på en god måde. Om en operasanger, der sang salmer i kirken, hedder det, at han ikke var så god som ventet. Et andet møde betegnes kort og godt: Intet værd! Et andet: Ikke bedre end ligetil. Et sommermøde i Stubbergård Skov var en stor fiasko. Ingen af talerne var gode, den sidste helt til grin, hedder det. Ved et møde var der kun mødt 12, men ellers var aftenen god. To gange havde man besøg af Statsradiofoniens Drengekor. Det var til alles tilfredshed, selv Indre Mission gav rosende udtalelser om aftenen, det gjaldt også præsten!

Ved en festaften i 1955 måtte deltagerne betale entre efter vægt – 5 øre pr. kilo, og en fastelavnsfest samme år udviklede sig lidt dramatisk. Herom fortæller protokollen: »Kl. 23,30 ankom en halv snes fulde mennesker fra Vinderup og Ejsing. Disse blev forment adgang, og der var en del tilråb og høj snak mod Kaj Christensen og Jens Peder Hedegaard, som spærrede disse vejen indtil klokken 1. Urostifterne prøvede at ringe til Holstebro politi for at klage, men fik intet ud af det.«

Samme Jens Peder Hedegaard var ungdomsforeningens initiativrige formand de sidste 11 år (1949-1960) og skaffede mange fremragende foredragsholdere og lødig underholdning til foreningens arrangementer. Men efterhånden gik medlemstallet ned, og ved generalforsamlingen i oktober 1960 vedtoges en sammenslutning med Sevel Idrætsforening. I protokollen gav Jens Peder Hedegaard sluttelig udtryk for sin skuffelse over, at interessen for det folkelige ungdomsarbejde næsten er ophørt blandt ungdommen i Sevel.

Indre Mission

Et modstykke til den grundtvigske retning har i Sevel som i mange andre sogne i Vestjylland været Indre Mission. Her taler man ikke om en egentlig forening, men om en samfundskreds, der er ingen medlemmer og intet kontingent, men i stedet medlemsbidrag.

Indre Mission i Sevel og omegn startede sikkert med C.V. Prætorius, der var præst i Sevel sogn 1886-1901, og som var en meget nidkær prædikant. Ordet gjorde sin virkning, der skete en åndelig vækkelse, nok især i søndersognet. Prætorius

Nautrup missionshus, bygget 1896, solgt til privat beboelse i 1976.

Søndagsskole i 1929 hos Ingrid og Poul Mikkelsen, som ses til venstre.

var ivrig for at få bygget et missionshus, og det skete i Nautrup, hvor missionshuset Betania blev indviet i 1896, for en del opført ved frivillig arbejdskraft fra både Djeld, Herrup og Sevel. Senere blev huset udvidet i både 1914 og 1946 og restaureret i 1965. Missionshuset blev solgt i 1976, og pengene indgik i byggeriet af menighedshuset i Herrup, hvilket der ikke var udelt tilfredshed med i Sevel.

Foruden de større møder i missionshuset holdt Indre Mission bibeltimer (eller samtalemøder, som de også kaldtes) rundt i private hjem og gør det stadig. Men bevægelsen har sat sit præg i andre foreningssammenhænge. Først og fremmest må nævnes **søndagsskolerne i Djeld og Sevel.** I Sevel startede søndagsskolen i 1911, og i en lang periode, vist mere end tyve år, var det Ingrid og Poul Mikkelsen, der åbnede deres hjem for børnene og selv stod for forkyndelsen. Ved 50 års jubilæet i 1961 var der festgudstjeneste i kirken og efterfølgende fest i forsamlingshuset, og som prædikant og taler havde man inviteret pastor Helga Jensen fra Skive. På det tidspunkt var hun et omstridt navn på egnen og

Søndagsskole i Djeld omkring 1930. Lederen til venstre var Jens Chr. Poulsen

nok den, der stod mest blæst om, efter at hun var blevet ordineret som en af Danmarks første kvindelige præster. Indre Mission i Skive protesterede voldsomt, og daværende biskop Chr. Baun i Viborg nægtede at indsætte hende i embedet i Skive, hvorefter biskop Erik Jensen overtog tilsynet med menigheden. Før jubilæumsfesten i søndagsskolen i Sevel blev en af lederne ringet op fra Indre Mission i Skive og bebrejdet, at man ville bruge Helga Jensen ved en søndagsskolefest i Sevel. Lederens svar var: Det skal vi nok selv bestemme her i Sevel!

I Djeld ved man ikke helt, hvornår søndagsskolen begyndte, men den eksisterede i hvert fald omkring 1930 og samlede børnene i private hjem. I 1986 enedes man om at sammenlægge søndagsskolerne i Djeld og Sevel, der så fik konfirmandstuen som mødested. Efter at Kirkehuset blev taget i brug i 1997 holdtes søndagsskole her, når der var højmesse i kirken. Det var dog ikke en fast kreds af børn, der kom, men mere tilfældigt efter, hvem der var i kirke, og i 2012 ophørte søndagsskolen efter 101 års virke.

Der var også **ydremissionskredse** i Sevel gennem årene. Pastor Prætorius tog initiativet til en DMS-kreds allerede i 1894 (DMS står for Dansk Missions Selskab), og i 1934 startede præsteparret Johanne og P.A. Brusch en santalkreds, som siden holdt månedlige møder. Fra 1960 og næsten 40 år frem var Mette Hedegaard, Sevel, leder af kredsen. Også Ethiopermissionen har haft dame- og børnekreds i 1960-erne og 70-erne. I 1975 var der i Sevel arrangeret en Afrika-udstilling i forsamlingsgården over tre dage. Omkring 1000 besøgte udstillingen, bl.a. skoleelever fra Mogenstrup, Herrup og Sevel, og blandt talerne var en afrikansk provst fra Nigeria. I år 2000 blev DMS og Santalmissionen sammenlagt på landsplan til Danmission. I dag er ydremissionsarbejdet i Sevel koncentreret om Danmission, og der holdes en årlig basar med et godt økonomisk udbytte til arbejdet.

Husflidsforeningen

Det var mænd med tilknytning til Indre Mission, der engang i 1920-erne startede husflidsskolen i Sevel, vel for at give de unge en sund fritidsinteresse. Man begyndte i et kælderlokale i et hus på Vesterled i Sevel med træarbejder. Senere fik man en træbygning i haven hos snedkermester Johannes Madsen, som også var en af lærerne. Hvert år var der udstilling af de fremstillede ting, tit begyndende med en gudstjeneste i kirken, og elevernes arbejder blev bedømt efter pointskala.

Man fortsatte til krigens udbrud i 1940, men der var mangel på materialer og lokaler, og man måtte indstille undervisningen i ca. 15 år. Men efter at den nye skole blev taget i brug i 1956, blev høvlebænkene opstillet i et kælderlokale på skolen, og husfliden blev genoptaget, enkelte år også med kursus for damer i læder- og plastikarbejder. I 1971 blev aktiviteterne indstillet, da der meldte sig for få deltagere.

Unge Hjem

var en bevægelse, der efter krigen 1940-45 samlede mange unge ægtepar. Den var forankret i folkekirken, men samtidig mere kulturåben end f.eks. Indre Mission. Der var højt til loftet og vidt til væggene. I Sevel og Herrup blev der dannet et udvalg, som i vinteren 1958 afholdt

de første fem møder med emner som f.eks. »Far, mor og børn« og »Mandens og kvindens plads i livet« behandlet af dygtige talere. På et tidspunkt var Anna og Johannes Mikkelsen, Sevel, valgt ind i Unge Hjems landsbestyrelse, og mødeaftener blev holdt de følgende år, men efterhånden gik man over til blot at holde bibeltimer. I 1988 blev foreningen i Sevel nedlagt, og man vedtog at danne en bibelkreds. »Vi føler, at vi, når man ser på den ideologiske baggrund, ikke ligger på linie med Unge Hjems landsbevægelse«, sagde en af bestyrelsens medlemmer. I øvrigt blev landsbevægelsen nedlagt i 2012.

KFUM og KFUK

I 1912 kunne Skive Folkeblad berette, at der var oprettet en kristelig forening for unge mænd i Sevel, der foreløbig tæller 18 medlemmer. Den første formand var pastor Rützou, og der holdtes møde hver 14. dag i skolen.

Det var sikkert den første forløber for det, som mange år senere blev til KFUM og KFUK i Sevel. Hvornår de to foreninger blev stiftet, huskes ikke, måske sidst i 1930-erne, men KFUM først og KFUK nogle år senere. På programmet var hovedsagelig bibeltimer, men også vinterlejre for karlene og sommerlejre for pigerne, og mange unge husker måske de store oktobermøder, arrangeret af Holstebro-kredsen og holdt i missionshuset Elim i Holstebro. Der samledes op til 1000 unge, og talerne var fremragende.

I 1962, da Niels Vestergaard blev præst i Sevel, startedes Ungdommens Kirkeuge, et samarbejde mellem blandt andet KFUM og K og Sevel Idrætsforening, hvilket videreførtes de næste 15 år. KFUM og KFUK sluttede sig sammen i en fælles forening i 1967. I årene forud var der i Herning Hallerne arrangeret kammeratskabsaftener for unge i KFUM og K-regi, og med dem som forbillede prøvede man fra 1968 noget lignende i Sevel med 4-5 aftener i vintersæsonen og med taler og kvalitetsunderholdning. Som i Herning havde man i nogle år folkedans med den kendte Ragna Tang fra Holmsland som leder, og tilslutningen var overvældende med op til 250 unge, og nogle måtte gå forgæves, der var simpelthen ikke plads.

I 1974 startede KFUM og Ks ungdomsklub »Ungt Forum« i skolens ungdomslokaler med hobbyarbejde, spil, musik, film, diskussioner og hyggesnak. Men mødetræthed gjorde sig også gældende i KFUM og K, og i 1982 blev man enige om at stille foreningen i bero.

Kristelig Lytterforening for Sevel sogn

blev stiftet i 1932, og formålet var at arbejde for, at kirken og kristendommen fik mere plads i radioens programmer. Senere kom jo fjernsynet til, og foreningsnavnet blev KLF Kirke og Medier (F står for fjernsyn). Johannes Brunsgaard Poulsen, Hald i Sevel, var foreningens formand i 31 år (1950-81) og blev udnævnt til æresmedlem. Medlemstallet var i nogle år knap 600, men faldt senere drastisk, og i 2006 fusionerede man med KLF Vinderup.

Julens Glæde

Under krisen i 1930-erne oprettedes spareforeningen Julens Glæde, hvor man i hver uge fik besøg af en opkræver og kunne indbetale et beløb til opsparing, og det var tit småpenge, der var tale om. Hvert år ved juletid eller lidt før fik man så det opsparede beløb udbetalt. I

I Borger- og Håndværkerforeningen spillede man også dilettant. I 1952 var det skuespillet »Hendes offer«, og de medvirkende var fra venstre omkring bordet Johannes Flæng, Meta Eriksen, Karl Olesen og Frede Mortensen. Bagest Kirsten Nielsen, Gustav Eriksen, Inger Revenfeld, Bent Madsen, Sigrid Ravn, Christian Vestergaard og Alma Flæng.

1933 fik 93 sparere udbetalt ca. 5.000 kr., mens der 30 år senere udbetaltes 22.000 kr. til 105 sparere. Julens Glæde eksisterede til omkring 1970, hvor det økonomiske opsving var slået igennem. I 25 år var Poul Mikkelsen formand for Julens Glæde.

Sevel Samariterforening
under Dansk Røde Kors eksisterede i årene 1943-46, altså under og efter krigen, og en liste viser, at der var 24 medlemmer. Man holdt hver vinter et nødhjælpskursus, vel med tanke på, at man ikke vidste, hvad krigen kunne udvikle sig til, men at det var bedst at være forberedt på det værste. Det var læge A.R. Welter, Sevel, der stod for kurserne, og at man også havde det fornøjeligt, vidner en sang fra en afslutningsfest om. Den citeres frit efter hukommelsen:

Og vælter hr. Welter på stenhård vej
og slår sig i stykker, åh nej, nej, nej.
Så møder samariterne alle på stand
og laver af stumperne en ny doktormand!

Foreningen havde i krigens sidste år tegnet et fadderskab for et norsk folkeskolebarn, så det daglig kunne bespises med suppe gennem »Danskehielpens« skolebespisninger i Norge. Den hårde rationering der gjorde, at det kneb med levnedsmidler, men en daglig supperation betød for tusinder af børn øget sundhed og kraft til at stå den svære tid igennem.

To borgerforeninger
Den nuværende borgerforening i Sevel blev stiftet 1. december 1969, men forud for denne var der fra 1947 en borger- og håndværkerforening, som mest hentede sine medlemmer i selve byen og ikke så meget fra oplandet. Dens første formand var murermester Jens Kølbæk, og der var både forlystelses- og forskønnelsesudvalg. Man må gå ud fra, at det var byens omgivelser og ikke borgerne, der trængte til forskønnelse! Der blev også lavet dilettantforestillinger, og et vigtigt arbejdsområde var gadelyset i byen, og

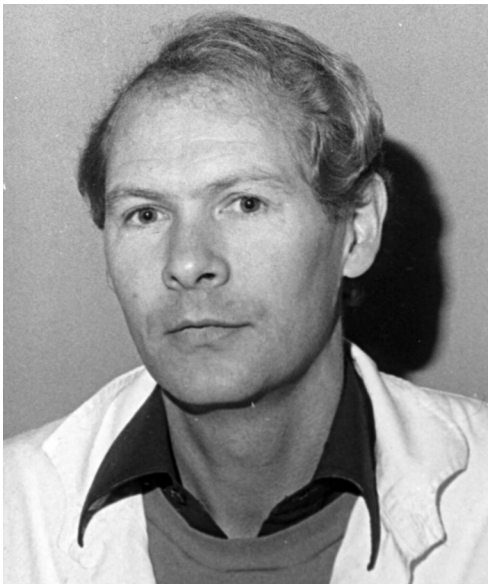

Per Hansen var formand for Sevel Borgerforening i 25 år.

foreningen var måske en udløber fra »Sevel Gadebelysning«, stiftet i 1924 på privat initiativ. I 1967 blev 27 glødelamper i byen udskiftet med 65 lysstofrør, og det var måske borger- og håndværkerforeningens sidste bedrift.

Noget nyt måtte til, og to år efter kom som nævnt en ny borgerforening frem. Den har nu i 44 år været Sevels talerør over for myndighederne, f.eks. kommunen og politiet, når talen var om hastighedsdæmpning af trafikken i byen, sikring af Salshøjkrydset, udformning af krydset midt i byen, eller når fortove skulle rettes op, kloaksystemet skulle omlægges, eller når beboerne i Djeld manglede et læskur.

Skiftende bestyrelser har brugt tid og kræfter til gavn for lokalsamfundet, og uden at gå nogen for nær må jeg vist godt fremhæve malermester Per Hansen, der var i bestyrelsen i 28 år og en iderig formand i 25 år. Det var borgerforeningen, der foretog beplantninger i 1983 ved Djeldvej med ask og vintereg, i 1986 med spidsløn ved Halallé og i 2003 med egetræer ved Vesterled.

Desuden fik man indrettet Tingstedet i 1981 og plantet en Margrethe-eg her i 1990, der blev indrettet legepladser og rastepladser med borde og bænke, der var projektet »Grøn landsby«, og hvert år er der nu pensionistudflugt. Glem-

Borgerforeningen indrettede i 1981 Tingstedet i Sevel, hvor fem tunge sten skulle bakses på plads. Fra venstre Egon H. Petersen, Per Hansen, Aksel Nielsen, Jens Peder Bang-Madsen og Søren Møller.

mes skal ikke de mange fester ved fastelavn, sankthans, byfest eller festival, tit i samarbejde med andre foreninger, og byernes juletræer i Djeld og Sevel klarer borgerforeningen også.

Ikke alle ideer er gennemført med årene, således foreslog man i 80-erne, at der skulle bygges et vandrerhjem ved Nautrupvej øst for mejeriet, og man ville have flyttet stadion op til hallen og derefter lave campingplads på stadion. Det skete dog ikke. I 1999 foreslog man at etablere en scene på Tingstedet i Sevel, det blev heller ikke gennemført. Opbakningen til foreningen har altid været god, en overgang var der over 500 medlemmer. I dag er medlemstallet ca. 425.

Sevel Husholdningsforening
blev stiftet i 1948, det årlige kontingent var 3 kroner, og der blev straks indtegnet 50 medlemmer. En flot start! Om foreningens formål hedder det, at den er »en sammenslutning af husmødre, hvis opgave det er at støtte, værne og fremme hjemmets sag i praktisk, økonomisk og samfundsmæssig henseende«. Det kunne måske minde lidt om en udtalelse af en vis fru konsulinde Holm i Korsbæk i tv-serien »Matador« – men også kun lidt!

Hvad var baggrunden for at danne denne forening? Var det kvindeoprør imod mændenes dominans? Næppe. Det var egnens agtværdige husmødre, der ville dygtiggøre sig i huslige sysler med kurser i f.eks. kjolesyning, bordpyntning og -dækning, keramik, lampeskærmesyning o.s.v., og så betød det sociale samvær sikkert også meget.

I enkelte tilfælde blev mændene også inviteret, når man holdt fest. Fra en sådan sammenkomst omkring 1950 huskes, at der var hvem ved hvad-konkurrence mellem herrerne og damerne i husholdningsspørgsmål. En af mændene, den lokale bagermester, som var thybo, blev spurgt, hvor de bedste kødstykker sidder på en gris, og svaret lød: »Æ trowr nok, de sejjer bagved æ ører«! Og det var jo så sandt, som det var sagt. Omkring 1980 var der kursus i madlavning for mænd, hvor 16 forklædeprydede mandfolk vimsede rundt mellem gryder, potter og pander i skolekøkkenet. »Det er ikke så meget det teoretiske såsom kalorier og vitaminer, vi går op i, men jeg kan nok få mg+ i skriftlig leverpostej, og jeg har da også prøvet at stege frikadeller »med oprejst pande«, sagde en af deltagerne.

Gennem mere end 20 år arrangerede husholdningsforeningen legestue for børn, 2-5 år, og der var udstillinger og modeopvisninger, der kunne samle 200 mennesker. I samarbejde med andre foreninger, f.eks. om Sevel Festival, fik husmødrene lov at forestå kaffebrygningen. Det var også husholdningsforeningen, der startede gymnastik for ældre, først kun med kvindelige deltagere, senere vovede mændene sig med. Det foregik først på skolen, senere efter 1980 i Sevel Hallen i Sevel Idrætsforenings regi.

På det underholdningsmæssige område havde man besøg af 11-årige Tanja fra Mors, fiskerkonen Inger Lauritzen fra Lønstrup og Finn Nørbygård, inden han blev alt for kendt – og dyr! Et kulturelt indslag var i 1993 fhv. statsminister Anker Jørgensen, der fortalte om sit liv »Fra vajsenhusdreng til statsminister«. Husholdningsforeningens formand, Inge Ebbesen, sagde forud for mødet, at man også ville have andet end »frikadelleslø jd« på programmet og gerne med

en spændende person, respekteret i vide kredse af befolkningen.

Fra 1990 bortfaldt statstilskuddet til husholdningskonsulenterne, så medlemmerne selv måtte betale. Dette blev måske startskuddet til, at mange husholdningsforeninger blev nedlagt. En anden grund var vel, at mange kvinder blev udearbejdende. I Sevel havde en medlemskampagne i 1990 givet 40 nye medlemmer, 95 i alt, men tallet gik hurtigt ned igen, og tilslutningen til arrangementer var vigende, især fra de yngre. Med beklagelse måtte man i december 1993 konstatere, at ingen af de 57 medlemmer ville i bestyrelsen, og man blev enige om at nedlægge foreningen.

Landbruget

Det er klart, at i et udpræget landbrugsområde som Sevel har landbruget også haft sine foreninger. Her skal nævnes enkelte.

Sevel vestre Husmandsforening

Først i 1900-tallet oprettedes husmandsforeninger rundt i landet, og i 1907 stiftedes Sevel vestre Husmandsforening. Fra de første år er der intet skriftligt, men en avisnotits fra 1920 beretter, at kontingentet blev forhøjet til 2 kroner, og efter nogen forhandling enedes man om at anskaffe en vitriolsprøjte, og man vedtog at forsøge fremavl af såsæd. Som fremavler af grå hedehavre antoges Laust P. Volsgaard, Nautrup, gul havre Niels Jørgensen, Vesterhede, og 6-radet byg Chr. Mikkelsen, Sevelskov. En protokol fra 1927 og fremover beretter om bedømmelse af roer og kartofler, og der valgtes havedommere, ligesom der var mark- og havemøder. I 1938 var der 80 medlemmer, også ikke-landmænd, og fra 1943 fungerede både ungdomsudvalg og husholdningsudvalg. Ved 50 års jubilæet i 1957 deltog en af foreningens stiftere, gartner Laust Linde, Djeld, og der blev udnævnt tre æresmedlemmer: Ane Christensen, Djeld, Anton Nielsen, Djeld, og Jens Haaning, Sevel. Gartner Linde var æresmedlem i forvejen.

Et stort aktiv for foreningen var husholdningsudvalget, der virkede meget selvstændigt og arrangerede kurser og demonstrationer med husholdningskonsulenterne om faglige emner. Der blev også holdt studiekredse, udflugter, filmaftener, andespil og hyggeeftermiddage, og på amtsplan var der årlige husmoderdage.

Efterhånden faldt medlemstallet i husmandsforeningen, vel på grund af strukturændringer i landbruget. Man forsøgte med flere fester, og i fem år var der dilettant i forsamlingshuset, men i 1961 var der forslag om at nedlægge foreningen, hvilket dog blev forkastet. Ved generalforsamlingen i 1968 var der kun mødt 11 medlemmer, og foreningens videre bestånen blev henlagt til afgørelse på Vinderupkredsens generalforsamling, d.v.s. at den blev ophævet.

Landmændene med de lidt større brug var organiseret i **landboforeninger,** der dækkede et større område. Her på egnen var det Hjerm-Ginding Herreders Landboforening, der dominerede, og gennem otte år hentede landboforeningen sin formand i Sevel, nemlig Niels Ebbesen, Bederholm, i tidsrummet 1985-93.

Herrup-Sevel Kontrolforening,

der havde til formål at kontrollere køernes mælkeydelse og lægge foderplaner derefter, startede sin virksomhed 1. april 1929. Jakob Mundbjerg, Herrup, var den

første formand og sad på posten i 11 år, og lønnen til den første kontrolassistent for sommerhalvåret 1929 var 300 kr. plus 25 kr. for regnskabsopgørelsen.

Det var ingen spøg at være kontrolassistent de første mange år. Han skulle nemlig bo og spise hos de enkelte medlemmer én dag ad gangen og skulle derfor i en ny seng hver aften, hvilket kunne være en kold affære i en kold vinter. Assistenten skulle udføre alt arbejde manuelt, både prøveudtagning, gerberering og regnskabsføring. Gennem årene skiftede assistenterne, en overgang var to ansat, men fra december 1971 og 13 år frem var det Ejvind Hølmkær, Sevel, som var assistent, undertiden med en prøveudtager til hjælp. Herefter gik man i samarbejde med kontrolforeningerne i Vinderup, Borbjerg, Tvis og Holstebro og stiftede Holstebroegnens Kontrolforening fra nytår 1985.

Djeld Kartoffelkogerforening

var en af de mere særprægede foreninger i landbruget. Den blev stiftet i februar 1949, hvor 20 lokale landmænd, fortrinsvis fra Djeld og omegn, vedtog at købe en transportabel kartoffelkoger til en pris af 16.300 kr. og samtidig tegnede sig for kogning af 3.500 tønder kartofler. De kogte kartofler var et godt foder til slagtesvin, og selv om der var kartoffelkogere på mejeriet, var det nemmere at være fri for transporten, og måske var det også billigere. Det var måske også nemmere at få arbejdet overstået på en enkelt eller to dage. En fast mand var lejet til at følge kogeren. Selve maskineriet var et tungt skrummel, som der skulle to stærke heste til at trække, når det skulle flyttes fra gård til gård. Allerede året efter starten var der 32 medlemmer, heraf flere fra Sevel, og der blev kogt 4.500 tønder kartofler a 75 øre. Brændstof til kogeren var de første år træ, så købte man et oliefyr. Imidlertid faldt interessen for kartoflerne, og i 1959 blev det vedtaget at ophæve foreningen, men først i 1962 blev restgælden indfriet.

Gødning og foderstoffer

I 1930 startede Sevel Gødningsforening og Sevel Foderstofforening deres virke med den hensigt på andelsbasis at billiggøre produktionen for egnens landmænd, der stod midt i en krise. Gødningsforeningens første formand gennem 25 år var Kristen Pedersen, Sevel Præstegårdsmark. Foreningen ophævedes i 1967 og blev i stedet sammensluttet med egnens øvrige foreninger i Ginding-Fjends Andels Grovvareforening. Hvor længe foderstofforeningen eksisterede, vides ikke.

Sevel Idrætsforening

Allerede i 1912 skrev Skive Folkeblad, at en idrætsforening i Sevel var stiftet med 33 medlemmer. I den første bestyrelse var bl.a. præstegårdsforpagter Kristian Nyboe, kommis H. Larsen og landpost Jens Haaning. Det var fodbold, man gik op i, og som fodboldbane lejede man en mark af proprietær Stahlhut-Nielsen, Stubbergård, for 10 kroner for et år. Det ser ud til, at man har samarbejde med gymnastikforeningen, der startede i 1905. Idrætsforeningen virkede til 1934, da den blev opløst.

Sevel Idrætsforening, som vi kender i dag, blev stiftet i 1938 med det formål at fremme idræt af forskellig art i Sevel. Det var fodbolden, der dominerede, og man lejede mark til fodboldbanen af forskellige landmænd. Man havde også et lille

Sevel Idrætsforenings hold til karlegymnastik i 1946. Lederen på fløjen er Ejnar Jørgensen.

klubhus af træ i røde og hvide farver, ca. 3x5 meter, og når det skulle flyttes, skete det på en lastvogn, og flere af de stærke spillere kunne sammen løfte huset op på vognen.

Men i 1945 fik Sevel sit eget stadion til fodbold og håndbold. Det blev indviet lige efter krigen, og det blev bl.a. markeret med en fodboldkamp mellem Sevels kæmper mod et hold engelske flyvere, indkvarteret i Karup. Nogle af dem var vist professionelle spillere i deres hjemland, og de vandt da også med 10-0. I 1944 kunne man i Vinderup Avis læse et indlæg, skrevet på jysk. Et udpluk lød sådan:

»Te Opvisning i Søvl. En diel æller var da atterkommen æ Indbyels te æ Idrætsforenings Fest sidst Frejda Avten, men dæ sku indno flir vis di Ong den Opmuntring aa kom te Steed, nær di indboj, aa i det hiel tawn sku di æller her i Sæwl vis mier Interesse for di ungs Idræt hiel igjemmel i Stej for te enhver Ti aa kretisier æ Ungdom. Men no en bette Omtaal aa æ fest sidst Frejda Awten. De begønd mæ en pæn Indmars aa æ Pieghold mæ Sang po æ Leb aa æ Forenings Faen te Parade, aa derater so vi forskjellige Øvlser, som bløv udfør møj pæn aa præcis, men det er aa beklav, at vi ett ku fo en Kaalhold aa si – det ka I skam eet vær bekjend, I guer Kaal, at I eet møer te Gjømnestik. Ader æ Gjømnestik tu der tov Kvadriller Folkedanser æ Gwaal i Besijels aa udfør forskjellig Danse rigti pæn, særli for æ Piger dje Vedkommen, hva osse te Kaspersen han saa, at æ Piger di danst saa pæn aa let som en Sommerfovl, men at æ Kaael ku jo godt nok æ Støkker, men de flest aa dem haaj en sølle Holdning, nær di danst, aa det er en Skam for æ opvisning.

I 1960 blev Sevel Ungdomsforening lagt sammen med Sevel IF, og fodbold, gymnastik og badminton var på programmet i mange år. Ved sportsfesterne var der i flere år også ringridning. Højdepunktet i fodboldhistorien i Sevel var i 1970, da førsteholdet for tredje år i træk rykkede op, denne gang i serie 2. Ved lokalopgøret mod Vinderup var der 550 tilskuere, så der var god lokal publikumsopbak-

Sevel IFs førstehold i fodbold rykkede i 1970 op for tredje år i træk, denne gang til serie 2. Bagest fra venstre træner Verner Nielsen, Skive, Jens Rasmussen, John Christensen, Morten Flæng, Ove Sørensen og Egon Østergaard. I midten Karsten Dahl, Jørgen Nielsen og Hans Nyboe. Forrest Poul Erik Andersen, Kresten Agerbæk, Poul Løvig og Bjarne Østergaard.

ning. Medvirkende til oprykningen var nok, at man i nogle år havde udenbys trænere, og at man i 1968 kunne indvi et nyt lysanlæg på stadion. Et andet højdepunkt var i 1961, hvor 12 gutter på Sevels drengehold vandt Salling-mesterskabet og i 18 kampe scorede 150 mål, mens kun 20 gik i Sevels net. Der var stor forældreopbakning til holdet og mange tilskuere, også til udekampene.

Sevel IFs drenge, som i 1961 vandt Salling-mesterskabet i fodbold. Forrest fra venstre Jens Holger Libergren, Kurt Andersen og Poul Erik Andersen. I midten Jens Aage Eriksen, Ole Olesen og Ole Jensen. Bageste række Søren Nielsen, Morten Flæng, Karsten Dahl, Ove Sørensen, Leo Kristensen og Hans Nyboe.

Gennem mange år var der dilettantforestilling eller rettere sagt amatørteater i idrætsforeningen, hvilket samlede tilskuere langt omkring fra. Det var mest folkekomedier, der blev opført. Største succés var med syngespillet »Landmandsliv« i 1986, som blev set af 900 tilskuere. I mange år var det Erik Bang, der havde lavet de flotte scenedekorationer, og en af dem er endnu bevaret i seniorklubbens lokaler på Skoletoften. Gennem 30 år var det Emil Poulsen, der var en fremragende instruktør, i øvrigt også i andre foreninger. Ikke ufortjent lød det i en afslutningssang engang: »Med Emil som instruktør gik alting så gelinde. Ej engang i Se og Hør hans lige er at finde«.

I 1970 gik idrætsforeningerne i Sevel og Herrup sammen og dannede HSB, Herrup-Sevel Boldklub, men efter tre år foretrak herrupboerne at være sig selv i egen forening, og Sevel IF fik sit gamle navn tilbage. Det eksisterende klubhus på stadion var kun på ca. 50 kvm, så der var trange pladsforhold til omklædning. Derfor var der i 1971 planer om en tilbygning, 18 meter lang med samlingslokale, køkken, kiosk og omklædningsrum, hovedsagelig opført ved frivillig arbejdskraft. Det kneb imidlertid med de frivilliges arbejde, og først efter tre år og en del genvordigheder med at skaffe håndværkere lykkedes det at holde indvielse i juli 1974.

I 1980 skete der en stor udvidelse af stadion, og da Sevel Hallen samme år blev bygget, betød det øget aktivitet for idrætsfolkene. Ti år senere startede man handicapidræt for fysisk og psykisk handicappede med deltagere fra Vinderup og Vildbjerg, men da Vinderup-værkstedet lukkede i 2003, var det slut med handicapidræt i Sevel. I 1991 kunne man indvi et nyt tennisanlæg tæt ved hallen, og der var 60 spillere i alle aldre. I 2001 blev Stubbergård KFUM Idræt nedlagt, og håndboldaktiviteterne flyttet til Sevel IF, men interessen var vigende, og håndbolden blev afviklet for 5-6 år siden.

»Undskyld hr, må jeg byde Dem et kirsebær«. Fra opførelsen af »Landmandsliv« i 1986 med Inga Kjærgaard og Erik Bang.

I 2004 fik byfesten i Sevel om sommeren navnet »Sevel i bevægelse« på forslag fra idrætsforeningen, og navnet videreføres endnu i samarbejde med andre lokale foreninger . Idrætsforeningen har i det hele taget ikke været bleg for at tage nye ideer op som f.eks. rollespil, stavgang, løbemotion og IT-kursus for begyndere. Der har i mange år været stabile og dygtige formænd og ledere, bl.a. kan nævnes, at Jens Jørgen Mikkelsen i 2000 fik overrakt DGIs vandrepokal for en trofast og stabil indsats for forenin-

gen gennem mange år. En af Sevel IFs tidlige spillere, Mette Jokumsen, havde stor succés på damelandsholdet i fodbold i flere år.

I dag har Sevel IF 680 aktivitetsmedlemmer, og der dyrkes fodbold både ude og inde, gymnastik, badminton, motion og tennis.

Sevel KFUM og KFUKs Idræt

Først i 1940-erne dannede de unge i KFUM og KFUK en håndboldafdeling, som senere blev selvstændig under navnet Sevel KFUM Idræt. De første år lånte eller lejede man en græsmark og spillede på, måske mellem visse kokasser, men efter at stadion blev indviet i 1945, spillede man her. Fra starten var der ikke det bedste forhold mellem de to idrætsforeninger i Sevel. Det blev f.eks. i et læserbrev i Vinderup Avis betegnet som latterligt, at nogle ikke vil være med i den ene forening, fordi man holdt dans en gang om måneden, og andre vil ikke være med i den anden, fordi man sluttede med en sang eller andagt på idrætspladsen. KFUMs idrætsafdeling havde også det princip, at man så vidt muligt ville undgå at spille om søndagen. Men efterhånden lærte man at acceptere hinanden og fik med årene et vist samarbejde, blandt andet om klubhuset på stadion.

Som i andre foreninger oplevede man op- og nedture i KFUM-idrætten. Således fortæller en annonce i 1970, at der indkaldes til ekstraordinær generalforsamling. Dagsorden: Ophævelse af foreningen. Så galt gik det dog ikke, og der blev valgt ny bestyrelse. Senere i 1970-erne satsede man meget på børneholdene, og der blev holdt stævner for børn, men de voksne var også godt med.

Håndboldhold fra Sevel KFUMs Idræt ca. 1952. Fra venstre forrest Frederik Rasmussen, Verner Vad og Svend Aage Mørch. I midten Svend Rasmussen, og bagest Herluf Pedersen, Ove Jensen og Tage Rasmussen.

Således var der i 1978 over hundrede, der spillede håndbold, og 30 dyrkede badminton, der blev nedsat forældreudvalg, unge trænere blev uddannet, og man spillede vinterhåndbold i Vinderup Hallen. I sommerturneringen 1979 blev Sevels old girls hold efter en del genvordigheder forbundsmestre inden for KFUMs Idrætsforbund i Danmark.

Da stadion i Sevel blev udvidet i 1980, fik man to håndboldbaner mere at boltre sig på, og året efter kunne man notere en medlemsfremgang fra 112 til 181, hvilket skyldtes den nye hal i Sevel. Man havde 9 håndboldhold i sommerturneringen og 10 i vintersæsonen. I årene efter startede man motionshåndbold for både damer og herrer, man fik udenbys træner til herreholdet, volleyball og bordtennis var på programmet, og man holdt alkoholfri diskoteksaftener for unge under 18.

Interessen for håndbold blev efter-

hånden vigende, og i 1988 gik man sammen med Herrup KFUM Idræt og valgte et neutralt klubnavn, Stubbergård KFUM Idræt. I halvfemserne forsøgte man med succés med fællesspisning i hallen og modeopvisning, og i 1998 havde man 9 håndboldhold, men måtte konstatere manglende forældreopbakning. Det kneb at samle en bestyrelse, og i 2000 blev klubben så at sige reddet på målstregen. Året efter blev man enige om at videreføre håndbolden som en afdeling under Sevel Idrætsforening. Samme år fik en af lederne, Tove Ehmsen fra Mogenstrup, tildelt lederprisen fra Jysk Håndbold Forbund, en pokal plus 2.500 kroner, for sin store arbejdsindsats, både som spiller og træner, og på kredsplan i børne- og ungdomsudvalget.

Sevel Rideklub

»Vi har en dejlig pony her i klubben, som er en ren tryllekunstner, for hun kan få æbler til at blive til fine pærer«, sagde en af pigerne i Sevel Rideklub til en dagbladsjournalist for nogle år siden. Netop pigerne elsker at gå og klappe og nusse om hestene, og pigerne er talmæssigt i overtal i rideklubben med 140 medlemmer, men fra klubbens start i oktober 1981 var det mændene, der stod i spidsen. Hans Jørgen Kristiansen var den første formand, og bestyrelsen bestod af Per Hansen, Torben Sørensen, Inga Jørgensen og Anne Mette Bøge.

Fra en beskeden start udviklede klubben sig hurtigt med op mod 100 medlemmer, heraf en del fra oplandet. Man begyndte med at tilbyde undervisning udendørs på kommunens grund ved hallen, hvor der blev etableret en volte. En ridebane ved stadion i Sevel blev indviet i maj 1991, men man var nødt til at indstille undervisningen om vinteren. Man manglede en ridehal!

Sevel rideklubs logo i mange år, tegnet af én af »hestepigerne«.

Der var mange diskussioner om, hvor en ridehal skulle placeres i Vinderup kommune, men nogle med tilknytning til Sevel Rideklub blev utålmodige og lejede på privat basis en hal ved Djeldvej af vognmand Jan Jensen. Her begyndte undervisningen så i 1994. Mange af de heste, rytterne benyttede, var opstaldet i gården Hald i Sevel, der fik navnet Stald Hald, og ejeren Finn Sørensen fik med hjælp fra klubbens frivillige opført en ridehal med en ridebane på 20x40 meter, som blev indviet 1. oktober 2005, og det var et vældigt plus. I april året efter fik klubben 75.000 kr. fra Landsbyfonden til indretning af en ny rytterstue ved ridehallen.

I Stald Hald har klubben i dag seks egne heste, der bruges i undervisningen, og på ridebanen ved stadion er der to dressurbaner, en springbane og en opvarmningsbane. Her holdes klubstævner og regionsstævner med deltagere fra et stort opland. Man har dygtige undervisere, og hvert år er der ridemærkeprøver fra 1. til 5. grad, hvor man blandt andet lærer om hestens røgt og pleje og om sikkerhed ved omgang med heste. Af andre aktiviteter gennem årene kan nævnes deltagelse i egnsfest i Vinderup, Aktiv Sommeruge for børn, ringridning på Hjerl Hede og rytterlejre. Sammen

Anne Mette Bøge, Sevel Rideklub, med en af nybegynderne, 1999.

med andre foreninger holder man »Jul i Sevel« 1. søndag i advent, hvor rideklubben i fjor deltog med 27 ryttere i optog. I ridehallen er der stadig handicapridning med deltagere fra Rydehjemmet og med hjælp fra tidligere landmænd.

En af klubbens trofaste sjæle er Anne Mette Bøge, Sevel, som var med fra starten i 1981 og stadig er lidt aktiv. Hun har været formand i to perioder, har undervist børn og unge, passet klubhestene og ydet en utrættelig indsats for klubben i nu 32 år. I 2006 blev hun hædret af Vinderup Y´s Men´s Club med prisen »Dig lagde vi mærke til«.

Spejderne i Sevel

Ikke alle forældre var begejstrede, da KFUM-spejderne i Sevel startede i 1944. Det var under krigen, og hvorfor skulle drengene gå i uniformer, tilmed grønne i lighed med de tyske soldater, som var i landet dengang. En far, måske med et vist radikalt tilsnit, sagde, at hans drenge skulle ikke være små soldater. En anden far forsikrede, at han ikke kunne se noget stort i, at hans børn blev små skuespillere! Det var dengang, spejderne som nu opførte små sketcher ved lejrbål og spejderfester.

Men en trop med fem patruljer blev oprettet, og der kom gang i sagerne. Engang skulle der være stort divisionsstævne i Sevel, hvor mange spejdere deltog i gudstjenesten i kirken og mødte med flere faner. Midt under gudstjenesten besvimede en af fanevagterne, og med et brag røg fanen ned på en af de lukkede kirkestole øverst i kirken. En anden fanevagt blev dårlig af at se derpå og besvimede også, og så vidt jeg husker, blev endnu en båret ud. Den gudstjeneste blev der snakket meget om bagefter!

Fra de første år huskes midsommerfester i Gjæven på en dejlig festplads, og hvert år har der siden været sommerlejre, også de store korpslejre hvert femte år. Det var oplevelser, der huskes længe. Også pigerne i Sevel blev spejdere. En ny lærer på skolen, Anne Lise Madsen, startede i 1960 KFUK-spejderarbejdet og blev senere efterfulgt af Bente Nørgaard. I 1961 købte spejderne 2 tdr. land jord ved sydenden af Stubbergård Sø til lejrgrund, og efter at have samlet kræfter, fik de i 1968-69 opført en lejrbygning på grunden i to etaper. I første omgang og med næsten udelukkende frivillig arbejdskraft byggedes pejsestue, køkken og lederværelser, og to år senere kom to sovesale til med bad og toiletter. »Svaneborg« blev navnet, og den lejedes

Fra indvielsen af Svaneborg i 1971 ses tropsførerne Bente Nørgaard, KFUK-spejderne, og Anders Christensen, KFUM-spejderne.

ud til andre spejdere, skoleklasser og private fester, og sådan fungerer det stadig. Primus motor ved byggeriet var Anders Christensen, Djeld, der var tropsfører og gruppefører gennem mange år.

Spejdernes seneste byggeri var ombygning af den tidligere kostald ved Sevel præstegård til spejderlokaler med navnet »Spejdergården«. Igen et stort arbejde af frivillige, udført i 1982. Efter mange års samarbejde mellem K-spejderne og M-spejderne blev der i 1977 dannet en fællesenhed i en forsøgsperiode på fem år, og fra 1982 blev både piger og drenge medlemmer af KFUM-spejderne i Danmark. Et godt og stabilt arbejde er gjort i en af Sevels ældste foreninger, hvilket ikke mindst de senere år skyldes Finn Thøgersen, der har været gruppeleder siden 1990. Gruppen har nu ca. 100 medlemmer, og ledermangel kendes ikke.

Sevel Jagtforening
blev stiftet i 1937, og dens første formand var Holger Eriksen, Sevel. Kontingentet dengang var 3 kr. årligt at betale ad to gange. Jægerne havde i mange år lejet jagten i Sevel kommuneplantage i Trandum og fra 1999 i Vinderup skov, og hvert år blev der holdt flere jagter, og desuden havde man flugtskydninger og præmieskydninger.

I 1974 etablerede man en skydebane i Rønnesmose, men på grund af hærværk ønskede man hurtigt at flytte, og to år senere tog man en ny skydebane i Jattrup tæt ved Hjerl Hede i brug. Man havde lejet 6 tønder land, men senere blev arealet købt. Et stort plus for foreningen var det, at man i 1996 her fik bygget nyt klubhus, som kostede 400.000 kr. og blev opført uden tilskud og uden låneoptagelse. På banen skydes fra 1. februar i hver weekend og om sommeren hver onsdag aften, og der kommer mange udenbys skytter til præmie- og pokalskydninger. I 2003 fik foreningen sit første æresmedlem, nemlig Hans Te-

Lejrbygningen Svaneborg ved Stubbergård Sø.

gen Linde, Sevel, som havde været medlem i 50 år.

Udadtil har skytterne opnået særdeles fine resultater. I 1997 og 1998 blev Søren Astrup og Rasmus Jacobsen juniordanmarksmestre, og i 2005 blev det til et DM for hold med Rasmus Jacobsen, Søren Astrup, Erik Nielsen og Flemming Nielsen efter en nervepirrende finale. Og så sent som 2013 vandt Ivan Mølgaard DM i herrerækken og Kristina Kristensen DM i damerækken. I 2012 kunne jagtforeningen mønstre 382 medlemmer.

Sevel Investering ApS

Nævnes skal også Sevel Investering, selv om det ikke var en egentlig forening, men et anpartsselskab. Sidst i 1980-erne var der en vis stagnation i byen med mange tomme huse, faldende elevtal i skolen, lukkede forretninger og mangel på en campingplads. Tre sevelboere, Jørgen Helgesen, Christian Hjorth og Per Hansen, indbød til en debataften i 1989 om »Sevel nu og i fremtiden«. 160 mødte op, nye ideer blev fremlagt, og der blev dannet en arbejdsgruppe, senere kaldet »De tolv Apostle«, til at arbejde med planerne.

Og snart skete der noget nyt. Et selskab blev stiftet med en anpartskapital på 167.000 kr., senere udvidet til 225.000 kr., og man købte en tidligere frisørsalon, som blev udlejet og tre år efter solgt. I 1991 fik man etableret en campingplads ved siden af Sevel Hallen, og to år senere blev et hus købt til indretning af ungdomsboliger. I 1996-97 opførtes to nye huse på Skrænten, og man gjorde forarbejdet og kom med ideerne til kraftvarmeværkets oprettelse og til byggeriet af de seniorandelsboliger, som nu hedder Degnevænget.

Flere initiativer kan nævnes. Sevel Investering købte den gamle skolebygning på Lyngsøparken med henblik på lokaler til seniorklubben, men det glippede. I 2006 oprettedes Sevel Net, et trådløst netværk til telefoni og internet, men på grund af en uheldig samarbejdspartner blev det en dyr historie for Sevel Investering. Bestyrelsen kørte træt, og i 2013 blev selskabet opløst og erklæret konkurs.

Senior Service og Seniorklub

»Nu skal der lægges nogle timers gratis muskelarbejde i at indrette lokaler på det gamle mejeri i Sevel,« sagde formand Mads Bøge først i 1995 om det nye Sevel Senior Service, og der blev knoklet bravt i nogle måneder, inden man nåede frem til indvielsen 3. juli 1995. Seniorerne havde lejet sig ind på mejeriet og indrettet kaffe- og opholdsstue på 35m^2 og værksteder på ca. 50 m^2. Fra Indenrigsministeriets landdistriktsgruppe fik man 50.000 kr. og året efter 60.000 kr., og ideen var dels at servicere lokalsamfundet med løsning af småopgaver som træarbejder, møbelpolstring, drejede børnemøbler, smykkefremstilling, cykelreparation, kørsel med de ældre på alderdomshjemmet og lignende, dels socialt samvær mellem pensionisterne. Faktisk havde pensionisterne allerede i et år brugt lokaler på skolen, og det var egentlig Jacob Dan Nielsen fra Sevel Investering, der fik ideen med at servicere lokalsamfundet.

At få foden under eget bord i 1995 gjorde, at flere ældre kom til, og med tiden kom der flere aktiviteter. En malergruppe på 6-7 damer dyrkede kunstmaling, og der var glasslibning og et stenhuggerkursus. I foråret 1999 frem-

Da Sevel Senior Service i 1995 indviede lokalerne på Sevel Mejeri. Forrest fra venstre fuldmægtig Henrik Torp Andersen fra Indenrigsministeriet samt bestyrelsen: Mads Bøge, Frida Skov, begge Sevel, Henry Madsen, Vinderup. Bagest Tage Rasmussen, Djeld, og Aksel Smith, Sevel.

stillede seniorerne 350 fuglekasser i træ til projektet »Grøn Landsby« i Sevel, og der blev lavet ting til julemarkeder. »Vi sover ikke tornerosesøvn her, men samværet er med til at spare medicin og lægebesøg«, sagde en af de ældre, og det sociale samvær med kaffe, snak og sang og diverse udflugter var en faktor hertil. I 2003 skiftede man navn til Sevel Seniorklub, og man var i flere år på jagt efter nye lokaler. I 2005 fratrådte Mads Bøge som formand efter 11 år på posten, og da den nye formand Arne Pedersen i 2010 så i avisen, at det tidligere smedeværksted på Skoletoften i Sevel var til salg, øjnede han chancen, fik bestyrelsen med på ideen og købte værksted og beboelse.

Seniorerne lagde mindst 2000 frivillige arbejdstimer i at forandre smedeværkstedet til lyse og handicapvenlige lokaliteter: Et samlingslokale på ca. 100 kvm, et værksted på 30 kvm med plads til snedkerimaskiner, desuden depotrum, entre og handicaptoilet. Her lejer seniorklubben sig ind, og finansieringen af byggeriet skete dels med tilskud fra forskellige fonde, dels af klubbens egenkapital. Den 29. oktober 2011 holdt man festlig indvielse og har siden brugt loka-

Efter 2000 frivillige arbejdstimer er de nye klublokaler klar til indvielse, og skiltet »Sevel Senior Klub« hænges op af Arne Pedersen, Niels Ebbesen og (med ryggen til) Hans Tegen Linde.

Foto: Karen Margrethe Nielsen.

lerne i flere sammenhænge. I 2013 kunne man også tage udendørs petanquebaner i brug.

Sevel-Herrup Pensionistforening blev stiftet maj 1988 med 150 medlemmer og stor opbakning fra starten. Man måtte bruge terapilokalet på Sevel Alderdomshjem til foredrag, møderækker, underholdning, sangaftener og bankospil, og pensionisterne sørgede selv for brød og kaffebrygning – samt opvask! Enkelte foredrag holdtes også i Herrup. I mange år var der sommerudflugt sammen med Sevel Borgerforening, og i år 2000 var der faneindvielse.

Foreningen fik dog ikke så lang levetid. Allerede i 2003 gik den i dvale, fordi man ikke kunne få valgt en bestyrelse, og i maj 2004 blev det vedtaget at nedlægge foreningen på trods af, at den havde 75 medlemmer.

Vennekredsen på Sevel Alderdomshjem blev oprettet i år 2000, efter at der i et par år havde været et arrangementsudvalg, og formålet var og er stadig at arbejde for beboernes trivsel. Der er månedlige cafe-eftermiddage, bankospil og underholdningsaftener, og desuden sommerfest, høstfest, kom og vær med-dag og adventshygge. Hver anden måned udgiver vennekredsen Hjemmets Avis, og ude i byen er der stor opbakning til vennekredsen, som har ca. 135 medlemmer.

Flere foreninger kunne nævnes: En sygeplejeforening fra først i 1900-tallet. Gamle Danse Forening. Folkedanserforening. Skakklub. Plantningsforening. Luftværnsforening. Skyttekreds. Biblioteksforening. Arbejdsmændenes Fagforening. Kvægavlsforening. Politiske foreninger, både fra Socialdemokratiet, Det radikale Venstre, Det konservative Folkeparti, Venstre og under krigen DNSAP (nazisterne). Også i tilknytning til mejeriet, brugsforeningen, frysehusene, forsamlingsgården samt en støtteforening for skolen. Ungdomsklub med forældrebestyrelse og unge ledere. Og sidst, men ikke mindst: Idégruppen, dannet i 2010, som kommer med indspark til foreningslivet i Sevel.

Nogle er sikkert blevet glemt, men tilbage står indtrykket af en egn med mange »ildsjæle« (vist et moderne udtryk), et bredt engagement og et godt fællesskab.

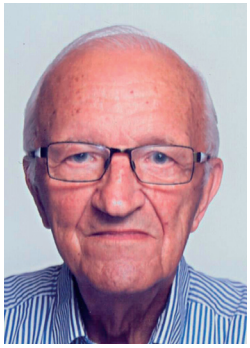

Daniel Kristensen,
Kirkebakken 10, Sevel,
7830 Vinderup.

Middelalderborge i den tidligere Vinderup kommune

Af Helle Henningsen

Mon ikke de fleste er fascineret af middelalderborgen, der giver forestillinger om høje tårne med vajende bannere, stolte riddere og ædle skønjomfruer? Den forestilling har vi især fra bøger og film, og den afspejler mere det europæiske middelaldersamfund end det danske. Men danske konger, biskopper og stormænd var ofte på rejse i Europa i middelalderen, og her er de blevet inspireret af de mægtige og nærmest uindtagelige borge, de så undervejs.

Det gik hårdt for sig i middelalderen, når en borg blev angrebet. Her går det ud over en engelsk borg engang i 1400-tallet. Både bue og pil, armbrøst og ildvåben er i brug.

De første danske borge efter europæisk forbillede blev opført i løbet af 1100-tallet, og over hundrede år frem var borgbyggeriet i Danmark stort set forbeholdt landets elite med konger og biskopper i spidsen.

Stormændenes borge

Billedet ændrede sig markant i løbet af 1200-tallet, hvor der i perioder var uro i Danmark. Ikke mindst i århundredets sidste del og frem til midten af 1300-tallet var der i lange perioder ingen lov og orden i landet. Enhver måtte tage vare på sig selv. Mange lokale stormænd følte sig så truet, at de valgte at beskytte deres ejendom og familie ved at opføre befæstede anlæg, altså i egentlig forstand borge. På borgen kunne stormanden med familie, tjenestefolk og husdyr opholde sig i nogenlunde sikkerhed, indtil faren var drevet over. Stormændenes borge bliver også kaldt private borge, og de var noget mere beskedne end de prestigefyldte anlæg, landets førende kredse byggede sig.

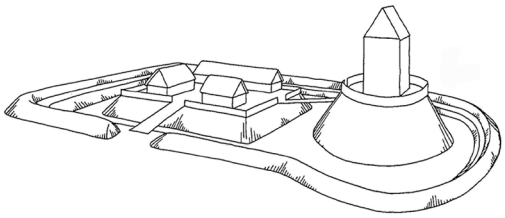

Skitsen viser, hvordan en dansk privatborg kunne tage sig ud i middelalderen. På den lave borgbanke lå den såkaldte forborg, der bestod af forskellige landbrugsbygninger og som regel også af beboelseshuse. Forborgen var forbundet til den forhøjede hovedbanke med en bro. På hovedbanken stod det enlige tårn, hvorfra borgens beboere kunne forsvare sig mod angribere. Både de enkelte borgbanker og det samlede anlæg er her omgivet af volde og vandfyldte voldgrave.

For at beskytte sig bedst muligt anlagde stormændene næsten altid deres borge på ufremkommelige steder, f.eks. i fugtige moser eller på toppen af stejle bakker. Det gjaldt om at udnytte terrænet som en del af forsvaret. De private borge kunne være meget forskelligt udformede, men bestod som regel af en eller flere borgbanker. Hvis borgen lå i et vådområde, var bankerne opbygget af græstørv og sand. På bankerne lå forborgen, dvs. borgens huse og stalde af træ eller bindingsværk, hvor stormanden boede med sin familie, sine tjenestefolk og sine husdyr. Bankerne kunne være kantet af palisader og være omgivet af volde og voldgrave. Broer eller dæmninger forbandt bankerne med hinanden.

På de fleste private borge var der en særligt godt befæstet banke, hovedbanken, som kunne være højere end de andre. Den var indrettet med et enkelt kraftigt tårn af træ eller sten. Tårnet fungerede både som udkigspost og som tilflugtssted, hvorfra man kunne forsvare sig, hvis borgen skulle blive angrebet. Ud over forsvarsanlæggene rummede en privat stormandsborg altså både beboelse og landbrugsbygninger.

De private borges alder

Selv om der er bevaret skriftlige kilder fra middelalderen, som omtaler en lokalitet, hvor der i dag ligger et voldsted, er det ikke ensbetydende med, at det er selve borganlægget, der omtales i kilden, med mindre det er angivet i teksten. De private borge udsprang som regel af almindelige, ubefæstede stormandsgårde, og det kan meget vel være sådan en gård og ikke den ofte midlertidige befæstning, der er nævnt i kilden. De private borge var i funktion i en periode, hvor der var ufred i området. Man kan forestille sig, at borgene i fredelige perioder har stået ubenyttet hen, mens stormanden og hans husholdning levede på den oprindelige gård. De skriftlige kilder kan derfor ikke umiddelbart bruges til at afgøre, hvor gammelt et voldsted er, og hvor længe det blev benyttet. Til gengæld kan kilderne af og til hjælpe med at udrede ejerforholdene på stormandsgården.

De private borges forskellige udseende og opbygning gør, at man heller ikke kan datere dem ud fra, hvordan de er bygget op, også selv om der er elementer, der går igen fra borg til borg. Der var ikke tale om typehusbyggeri, og hver borg var formet efter de muligheder og ressourcer, den enkelte stormand var i besiddelse af.

Hvis man ønsker en nøje datering af et borganlæg, må man tage arkæologien og naturvidenskaben til hjælp. Træ var udbredt som byggemateriale på borgene, og på de voldsteder, hvor der er

Under udgravningen i 2009 af det middelalderlige Vosborg dukkede der en mængde nedrammede stolper op. Dendrokronologiske dateringer viste, at borgen var anlagt i 1341, og at den var holdt løbende vedlige frem til begyndelsen af 1500-tallet. I forgrunden ligger de skiver, der er savet af stolperne til dendrokronologisk datering. Set mod vest.

Foto: Helle Henningsen.

bevaret tømmer, f.eks. som pilotering, som palisade eller fra bygninger, er der gode muligheder for at foretage dendrokronologisk datering af træet. Dendrokronologisk datering er datering ved hjælp af træets årringe. Hvis træet er egnet til dendrokronologisk datering, kan man fastslå meget præcist, hvornår det er fældet. Og da vi ved, at nyfældet træ ikke lå længe, inden det blev anvendt, giver det gode chancer for at datere en borg både med hensyn til, hvornår den er anlagt, og også med hensyn til, hvornår den er blevet repareret eller måske udvidet. Genstandsfundene fra et borganlæg kan fortælle om livet på borgen, og de kan også give et fingerpeg om, hvor længe den var i brug.

Pil fra en armbrøst fundet på det middelalderlige Vosborg. Armbrøsten er en mekanisk bue med stor slagkraft. Pilen, der er fra 1300-1400-tallet består af et kort skaft med en tung, spids bolt af jern på spidsen. Sådan en bolt kunne trænge gennem en brynje. Pilen er 21 cm lang.

Foto: Foto/Medielab., Moesgård Museum.

En borg i hvert andet sogn

For en nutidsdansker er det svært at forestille sig, at der i middelalderen lå en privat borg i hvert andet sogn i landet. Det er selvfølgelig et gennemsnit,

Brejninggård syd for Spjald er opført i 1580'erne. Den smukt bevarede hovedbygning ligger på en lav, firesidet banke, en såkaldt herregårdsplads, omgivet af brede voldgrave. Set mod sydvest. *Foto: Helle Henningsen.*

for der var egne, som ingen havde, og andre, hvor borgene lå tæt. Som nævnt var det især i 1200- og 1300-tallet, stormændene byggede borge. Ikke kun de nationale uroligheder, men også lokale fejder kunne ligge bag borgbyggeriet, og behovet for at beskytte sig bag volde og palisader har sikkert vekslet en del gennem perioden. Borgene har derfor ikke nødvendigvis været i brug på samme tid.

Voldsteder og herregårdspladser

Takket være kong Valdemar Atterdags utrættelige indsats kom der efter midten af 1300-tallet atter stabile tilstande i landet. Stormændene havde ikke længere brug for deres borge, som med tiden forfaldt, så der i dag kun er mere eller mindre synlige rester af borgbankerne bevaret. Et borganlæg, hvor kun bankerne står tilbage, kalder man et voldsted.

Dronning Margrethe I indførte et forbud mod privat borgbyggeri i 1396, men det er tvivlsomt, om det blev overholdt til punkt og prikke. Da forbuddet blev ophævet i 1483, var det tegn på nye, fredelige tider, hvor der ikke længere var behov for at bygge borge. En ny bølge af stormandsbyggeri skyllede ind over landet i tiden efter Reformationen i 1536. I løbet af 1500-tallet kom der velstand til landets godsejere, og det manifesterede sig i, at de byggede sig nye, pragtfulde boliger på deres gårde. Det er det, vi i dag kalder herregårde. 1500-tallets herregårde blev som regel anlagt på en flad, firkantet banke, der var omgivet af brede, vandfyldte grave. En sådan lav banke kalder man en herregårdsplads. De fornemme boliger blev opført i tidens renæssancestil, og de blev anlagt, så de kunne spejle sig i vandet og præsentere sig på smukkeste vis. Det handlede ikke længere om at befæste sig, men om at vise sig frem.

Middelalderborge i Vinderup kommune

Også i den tidligere Vinderup kommune lå der borge i middelalderen. Vi har kendskab til tre, nemlig Vinderup Vold, Landting og Svenstrup Vold, som formentlig stammer fra 1200-1300-tallet, og to, Rydhave og Handbjerg Hovgård, som måske først er kommet til i senmiddelalderen eller senere. Med fem sogne og op til fem middelalderlige borganlæg, ligger Vinderup kommune over landsgennemsnittet for antal borge pr. sogn.

Der har ikke været foretaget arkæologiske udgravninger i nogen af de fem anlæg, så en nøjere datering end den ovenfor nævnte er ikke mulig. Herunder vil de fem anlæg kort blive præsenteret.

Svenstrup Vold

Indtil begyndelsen af 1900-tallet lå det markante voldsted Svenstrup Vold tæt på vejen mellem Vinderup og Sevel, lige

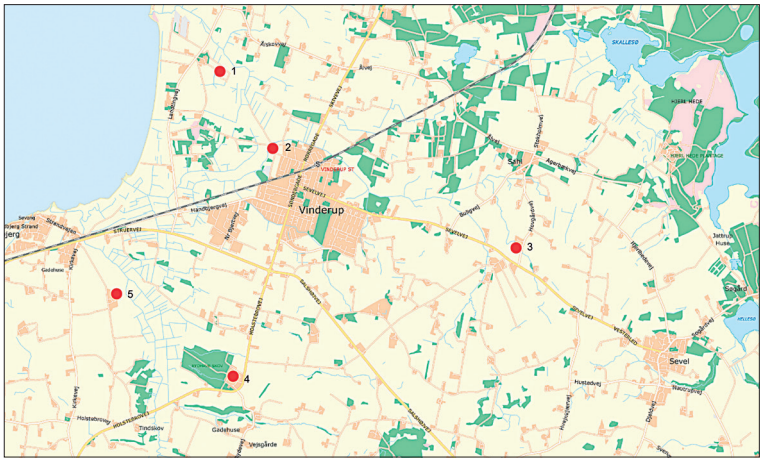

De røde prikker viser, hvor der ligger rester af borge og herregårdspladser i den tidligere Vinderup kommune.
1. Landting.
2. Vinderup Vold.
3. Svenstrup Vold.
4. Rydhave.
5. Handbjerg Hovgård.
© Geodatastyrelsen.

nord for Svenstrup. Vi kender ikke meget til selve anlægget, men et par gamle fotos og enkelte beskrivelser fra før, det blev jævnet med jorden, hjælper os lidt på vej. Voldstedet bestod af en temmelig høj, rund banke med lidt ujævn topflade og stejle sider. Topfladen var ca. 10 m i diameter, altså lige nok til, at der kan have stået et tårn dér. Rundt om bankens fod var der en lavning, som en bæk delvist flød igennem. I middelalderen har lavningen nok stået under vand. Lidt nordvest for den høje borgbanke skal der have ligget en større gård, Svenstrup Hovgård, der nævnes i en kilde fra 1492. Gården er i dag forsvundet, men det er meget tænkeligt, at den lå på en lavere og større borgbanke, hvor borgens forborg, altså beboelse og landbrugsbygninger, oprindeligt stod.

I middelalderen var Svenstrup en hovedgård, som omkring 1380 blev skænket til Ribe bispestol af ejerne, væbner Christian Luggi og Jens Pors. Senere kom den til Ribe domkapitel, i hvis eje den blev indtil Reformationen i 1536. Det er sandsynligt, at borgen var gået af brug inden overdragelsen til bispen, og at det som nævnt var borgens ladegård på den lave banke, der levede videre som Svenstrup Hovgård.

Efter Reformationen forblev Svenstrup Hovgård under Ribe domkapitel, men i Chr. V's matrikel fra 1688 står den opført som ryttergods, dvs. kongelig

På det gamle fotografi af Svenstrup Vold ser man tydeligt voldstedets stejle sider og den flade top. Billedet er sandsynligvis taget omkring år 1900. I baggrunden til venstre i billedet lå Svenstrup Hovgård, der måske var en direkte efterfølger efter borgens forborg. Set mod nord.

Fotografi i Vinderup Egnshistoriske Arkiv.

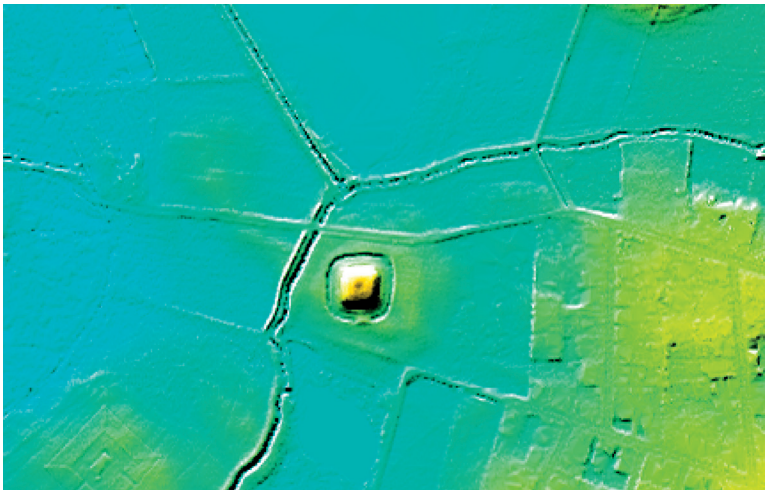

På moderne scanninger af terrænet får man et fint indtryk af de endnu stående voldsteder i landskabet. Scanningerne har kun jordoverfladen med, og hverken bygninger eller veje er særskilt markeret. Farverne angiver terrænhøjden, sådan at de turkise/blå nuancer er lavtliggende områder, mens de grønne flader ligger lidt højere og de gule/brune områder højest. Her er det en terrænscanning af Vinderup Vold, der træder meget tydeligt frem midt i billedet. Man kan se, at borgbanken er opført på basis af en naturlig højning i det ellers fugtige område. Nord er opad.

© Geodatastyrelsen.

ejendom, der var forpagtet til en fæster, som skulle bekoste en fuldt udstyret rytter og sørge for hans underhold. Til gengæld for forpligtelsen var fæstebonden fri for skatter og hoveri. Ryttergodsordningen var et led i den reform af den danske hær, som blev gennemført efter Chr. V's tronbestigelse i 1670.

I matriklen fra 1688 får vi at vide, at Svenstrup Hovgård består af to halvgårde, der er forpagtet af to fæstebønder, der var brødre. I 1717 blev gårdene solgt samlet til Christen Linde til Volstrup, og en kilde fra 1770 meddeler, at den ene da hørte under Volstrup og den anden under Handbjerg Hovgård. På topografiske kort fra 1800- og 1900-tallet kan man se, at området kaldes »Hovgårde«. I dag ligger der en større landbrugsejendom lige nord for det område, hvor Svenstrup Vold lå. Det er sandsynligvis den nordlige af de to gårde, der omtales i matriklen fra 1688, og som er udsprunget af middelalderborgen Svenstrup. Den sydlige, der antagelig var den direkte efterkommer efter borgens ladegård, er forsvundet i dag.

Vinderup Vold

Det store og velbevarede voldsted Vinderup Vold ligger i et vådområde umiddelbart nordvest for stationsbyen Vinderup. Voldstedet består af en næsten kvadratisk banke med ca. 25 m lange sider og afrundede hjørner. Rundt om og helt ind til bankens fod er der en vandfyldt voldgrav og uden på den igen spor efter en vold. Det ser desuden ud til, at der uden på den har været endnu en voldgrav rundt om borgbanken.

Den meget markante Vinderup Vold en vinterdag. På den flade top stod borgens forsvarstårn, og herfra har der været et godt udsyn over det flade landskab. *Foto: Kurt Guldbæk.*

Også på Vinderup Vold må der have stået et forsvarstårn, der fungerede som den sidste bastion, hvis borgen blev angrebet. Vi ved ikke, hvordan tårnet så ud, men i grøften ved bankens fod blev der i 1930'erne fundet teglsten og egetømmer, der godt kan stamme fra en bygning på bankens top. Forborgen har antagelig ligget på en eller flere fladere banker øst for voldstedet, hvor der i dag er parcelhuskvarter. Indtil udstykningen i begyndelsen af 1900-tallet lå her Vinderup Hovgård, der kan have været en direkte efterkommer efter borgens ladegård, der igen kan have været identisk med den stormandsgård, som borgen var udsprunget af.

Den ældste, bevarede kilde, der omtaler Vinderupgård, er fra 1274. Vi ved ikke, om det er borgen eller den oprindelige gård, kilden omtaler. Under alle omstændigheder har ejerne på et ukendt tidspunkt følt det nødvendigt at forskanse sig, og et borganlæg er blevet opført i det utilgængelige engområde. Man kan læse mere om Vinderupgårds middelalderlige ejere i Årbog for Vinderup-egnen 2011.

Landting

Omtrent en kilometer i lige linje nordvest for Vinderup vold ligger resterne af endnu en anselig middelalderborg, nemlig Landting. Det store anlæg, der også blev opført i et fugtigt område, omfatter en høj, firkantet centralbanke på ca. 40x50 m, der på alle sider er omgivet af en dyb voldgrav, der igen er omgivet af en vold, hvis langsider er op til 100 m lange. En dæmning fører fra voldstedet omtrent 250 m mod nordvest hen til det sted, hvor borgens ladegård lå. Her ligger i dag gården Landting.

Ligesom det er tilfældet med de øvrige borge i Vinderup-området, ved vi ikke præcist, hvornår borgen Landting blev opført og heller ikke af hvem. I de urolige år i begyndelsen af 1300-tallet tilhørte Landting antagelig Albert Albertsen af den indflydelsesrige, oprindeligt tyske

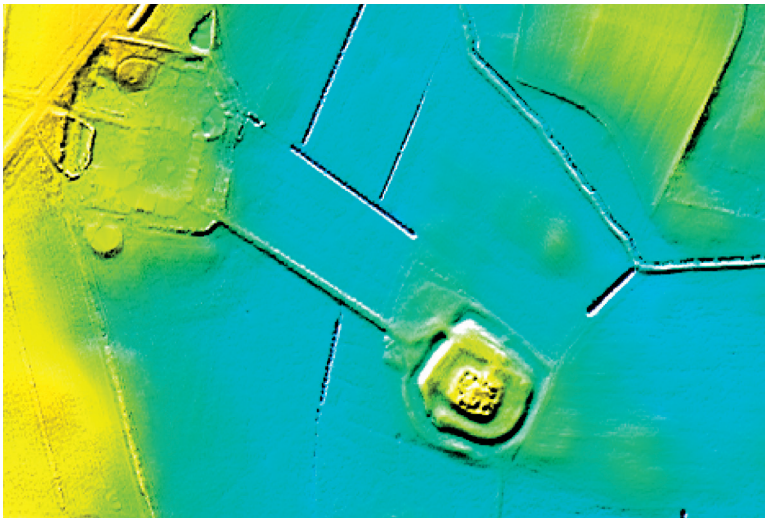

Terrænscanning af Landtings middelalderlige voldsted. Man kan tydeligt se det komplicerede anlæg med borgbanke, volde og grave beliggende i det fugtige område. Også dæmningen ind til ladegården i billedets øverste venstre hjørne står tydeligt. Nord er opad. *© Geodatastyrelsen.*

greveslægt Eberstein. Han eller en af hans efterkommere kan have stået bag opførelsen af borgen.

Det er uvist, hvordan Landtings middelalderlige bygninger så ud, men i senmiddelalderen blev der på nordsiden af den centrale banke opført et kraftigt, muret tårn i tre etager. Overleveringen fortæller, at Landtings daværende ejer, adelsmanden Axel Nielsen Rosenkrants, under Grevens Fejde i 1534 fra tårnet forsvarede sin gård mod Skipper Clements skibe.

I midten af 1500-tallet blev der langs borgbankens vestside opført et stort stenhus i renæssancens karakteristiske arkitektur. Om borgbanken ved den lejlighed blev udvidet eller omformet, ved vi ikke. Huset, der var i tre etager, var kalket rødt og havde kamtakkede gavle. Bygherren var formodentlig Axel Nielsen Rosenkrants, der boede her med sin familie. Langs bankens øvrige sider blev der bygget store huse af bindingsværk, så bygningerne tilsammen dannede et firfløjet anlæg.

Nedbrydningen af denne statelige herregård tog sin begyndelse i 1805, og ved midten af 1800-tallet var den totalt forsvundet. Tilbage står voldstedet som et vidnesbyrd om en af egnens store middelalderborge.

Rydhave

Der er ikke bevaret meget af Rydhaves middelalderlige anlæg. Større anlægsarbejder og ændringer i terrænet har gennem årene udvisket de fleste spor af borgens jordværker, men det står fast, at anlægget bestod af en rektangulær borgbanke, der har været omgivet af voldgrave. I dag er der bevaret rester af voldgravene mod vest og nord og den del af borgbanken, hvor borggården, dvs. hovedbygningen, ligger.

Borgbanken, der er orienteret lidt for-

Landting voldsted bærer præg af generationers brug af arealet til landbrugsformål. Trods den meget ujævne overflade, kan man stadig fornemme det omfattende anlæg.

Foto på Vinderup Egnshistoriske Arkiv.

Sådan tog Landting sig ud, da maleren Rasmus Kruse omkring 1840 forevigede det, der var tilbage af den smukke renæssance-herregård.

skudt nordvest-sydøst, har været ca. 50 m bred, men dens længde lader sig ikke sikkert bestemme. Tidligere opmålinger har påvist, at sporene efter den sydlige voldgrav kunne følges over mere end 200 m, og det er sandsynligt, at borgbanken har strakt sig i hele voldgravens længde.

Ændringer i terrænet gør, at vi i dag ikke kan fastslå, om der oprindeligt også har været en tværgående voldgrav, der har skilt anlægget i en stor østlig og en mindre vestlig banke. Under alle omstændigheder er det sandsynligt, at ladegården har ligget på borgens østlige del, mens den vestlige, måske forhøjede del var forbeholdt det forsvarsmæssige byggeri.

Rydhave har bevaret en væsentlig del

Luftfotografi af Rydhave med borggårdens hvide bygninger i centrum. De ligger på den vestlige del af den middelalderlige borgbanke, der antagelig har strakt sig helt ned til landevejen. Til højre for borggården kan man i kanten af skoven ane resterne af den vestlige voldgrav, hvis vand er helt dækket af andemad. Set mod syd.

Foto: Lis Helles Olesen.

På postkortet fra 1907 ser man Rydhaves ottekantede middelaldertårn og gavlen af den senmiddelalderlige vestfløj.
Postkort i Vinderup Egnshistoriske Arkiv.

af dette forsvarsbyggeri, nemlig det ottekantede tårn, der er noget ældre end de andre bygninger i borggården. Tårnet var oprindeligt i tre etager over en høj kælder, men blev på et senere tidspunkt forhøjet til de fem etager, det har nu. Der har været en del diskussion blandt fagfolk om, hvor gammelt dette tårn er, men da der stadig mangler en tilbundsgående bygningsarkæologisk undersøgelse af det, kan vi kun gisne om dets alder. I 1956 foretog Nationalmuseet en mindre undersøgelse af tårnets omgivelser, og der skal ved den lejlighed være fundet rester af en middelalderlig ringmur. Tårnet, der i dag flankerer indkørslen til borggården, kan meget vel være fra senmiddelalderen, altså fra årtierne omkring år 1500 – men det kan såmænd også godt være ældre endnu.

Det ottekantede tårn har fået lov at stå, dengang man besluttede at nedlægge forsvarsanlæggene og bygge sig en præsentabel hovedbygning på dette sted. Om man ved den lejlighed også har ændret ved jordværkerne, ved vi ikke. Bygningskomplekset består af fire delvist sammenbyggede længer fra forskellige perioder. Den senmiddelalderlige vestfløj er den ældste, mens de øvrige er kommet til i løbet af 1500-tallet og i 1600-tallet. Mange ombygninger har

Handbjerg Hovgårds voldgrav er delvist bevaret langs tre sider af den firesidede, flade banke, der udgør den oprindelige herregårdsplads. I dag er der græsplæne på det meste af banken, der også rummer hovedbygningen fra 1775. Set mod vest.
Foto: Bo Steen.

Fotografering fra luften er en god måde at få overblik over et voldsted og dets omgivelser på. Her ses hele to: Nederst i billedet Vinderup Vold og øverst under vindmøllerne Landting med gård og voldsted. Set mod nordvest. *Foto: Lis Helles Olesen.*

gennem tiden sløret billedet af, hvordan bygningerne oprindeligt har set ud.

Den ældste, bevarede kilde, der nævner Rydhave, er fra 1377. På den tid var borgen ejet af medlemmer af slægten Eberstein. Efter en omtumlet periode i Ribe bispestols eje kom Rydhave i 1422 til Karen Henriksdatter Eberstein, der da også ejede Landting. Gennem mere end 150 år synes de to herresæder at følges ad fra ejer til ejer.

Hvem der stod bag opførelsen af det middelalderlige Rydhave, og hvornår det skete, står fortsat hen i det uvisse. Det gamle gods danner i dag rammen om Rydhave Slots Ungdomsskole.

Handbjerg Hovgård

Handbjerg Hovgårds historie er bedst belyst gennem dens ejere, som vi kender tilbage fra 1430'erne. Selve borganlægget ved vi derimod ikke meget om. Det anlæg, der har overlevet til i dag, består af en firesidet, flad banke, der på de tre sider mod nord, syd og øst er omgivet af en voldgrav. Banken måler i nord-sydgående retning ca. 130 m, mens den i øst-vestgående retning kan følges over ca. 100 m. Anlægget fremstår som en herregårdsplads fra 1500-tallet, og det er da også tænkeligt, at det er sådan, man skal se det. Der er ikke spor af middelalderligt byggeri eller andre borgbanker i området – måske fordi gården slet ikke var befæstet i middelalderen. Forhåbentlig vil fremtidens arkæologer kunne kaste et bedre lys over gårdens ældste bygningshistorie.

Handbjerg Hovgård var i middelalderen og senere på adelige hænder, og kom i midten af 1500-tallet til Erik Axelsen Rosenkrants, der også ejede Landting. Tidsmæssigt kan det have været ham og hans anden hustru, Maren Juel, der stod for anlæggelsen af herregårdspladsen, men vi ved det ikke. I dag er Handbjerg Hovgård en privatejet landbrugsejendom baseret på kvægbrug.

Tværgående studier

Som det fremgår af det foregående, kræver det grundige, tværfaglige studier af både landskab, skriftlige kilder, gamle billeder og kort samt bygningsarkæologiske undersøgelser og arkæologiske udgravninger, før man kan danne sig et nogenlunde sikkert billede af en middelalderborgs udseende og alder. Vi må håbe, at det engang bliver muligt at få helt rede på de fem fine borganlæg i den gamle Vinderup kommune.

Middelalderarkæolog, cand. phil. Helle Henningsen, Holstebro Museum.

Erindringer fra Vinderup

Af Jesper Vigh-Nielsen

Familien

Jeg hedder Jesper Vigh-Nielsen og er født i 1951. Jeg er døbt Jesper Nielsen; det ekstra navn fulgte med ægteskabet. Mine forældre var sadelmager Magnus Kristian Bjerregaard Nielsen, født 1915, og Betty Nielsen, født 1930. Min fars forældre var sadelmager N.P. Nielsen, født 1871, og hustru Kirstine, født 1880. Kirstine var søster til Peder Bjerregaard, som Flemming Bjerregaard Johansen har fortalt om i Årbog for Vinderup-egnen 2011. Min farfars far havde også været sadelmager i nærheden af Skive. Min mors forældre var skrædder Nicolaus Bodewaldt Christensen, født 1891, og hustru Karen, født 1901.

Min farfar N.P. Nielsen etablerede sadelmagerværksted bag Søndergade 1 i 1906 og flyttede senere til Søndergade 2, hvor han også indrettede forretning. Det var den forretning, som min far overtog i 1944. Min farfar døde i 1945. Da mine forældre blev gift i 1950, drev de forretningen videre sammen indtil min fars død i 1990. Dog måtte min far lukke værkstedet omkring 1961. Jeg har hverken kendt min farfar eller farmor (hun døde i 1950), men har kunnet forstå, at min farfar var meget streng og havde strenge religiøse principper. Han var tilknyttet Luthersk Mission. Da min far som ung en gang ville se ved selvsyn, hvad der egentlig gik for sig, når der var bal på hotellet, blev han hentet hjem af sadelmageren.

Min farfar, sadelmager Niels Peder Nielsen, i lædervareforretningen i begyndelsen af 1940erne. Som det ses, omfattede sortimentet også bl.a. divaner og ruller af gulvbelægning.

Min morfar, skrædder Nik Bodewaldt Christensen, og mig i gården til Nørregade 12. Han havde syet ens skjorter til sig selv og mig.

Mine bedsteforældre på min mors side, Nik og Karen Bodewaldt Christensen, boede i et lille 2-familieshus på Nørregade 12, hvor min bedstefar også havde skrædderforretning. I den anden ende af huset boede et rart, ungt par: Harald Hvolbæk og hans kone Maja. Harald var mekaniker hos Kaj Kabbel. Huset blev senere revet ned for at give plads til Kaj Kabbels udvidelse af BP servicestation og autoværksted. Da min bedstefar døde i 1958, flyttede min bedstemor og min moster Klara i lejlighed i Nørregade 13 hos snedker Johannesen. Senere boede hun i en årrække i stueetagen i »Kasernen« på Nørgaardsvej 1.

Min mor havde fire søstre (Stinne, Tove, Klara og »Pus«) og to halv-søstre (Rigmor og Laura). Nik var enkemand, da han mødte min bedstemor, og var igennem sit første ægteskab svoger til Poul Christensen, som havde Trikohlrenseriet i Søndergade. Den ene helsøster, Klara, døde som ung pige. Den ældste søster, Kristine, aldrig kaldet andet end Stinne, boede i Vinderup indtil 1957, hvor hun udvandrede til Australien med sin mand Svend Aage Jensen, som havde arbejde på elektricitetsværket. Inden de udvandrede, boede de i en lejlighed i Postgaarden på Sevelvej. Som lille syntes jeg, det var hyggeligt og spændende at besøge dem. Svend havde været modstandsmand og var senere i hjemmeværnet, og han havde ting fra den tid, som var meget interessante for en lille dreng. I mange år efter, at de udvandrede, havde vi kun brevkontakt med dem samt udveksling af hilsener og hi-

Min morfar og mormor, Nicolaus og Karen Bodewaldt Christensen, og min yngste moster Klara, »Pus«, i hjemmet i Nørregade 12 ca. 1950.

Min moster Klara, »Pus«, som teenager. Som lille så jeg hende lidt som en storesøster. Hun bor i dag på Toften i Vinderup.

storier fra hverdagen indtalt på lydbånd, men i 70erne besøgte min bedstemor dem flere gange i Adelaide. Jeg besøgte dem i 1972, og året efter var de selv i Danmark. De udvandrede sammen med familien Gudiksen, som boede i familien Millers hus i Nørregade. De to familier holdt sammen gennem alle årene. Den yngste moster, Klara (vel opkaldt efter sin søster), i familien kun kaldet Pus, bor i Vinderup endnu. Hun er gift med Henning Nakskov Nielsen. Min moster Klara (»Pus«) er kun 10 år ældre end mig, og som dreng så jeg hende nok lidt som en storesøster. Ved hendes mellemkomst var jeg som 9-10 årig medlem af Otto Brandenburgs fanklub og seksdagsrytteren Palle Lykkes fanklub. Det var stort. Jeg læste også hendes Puk-bøger, så jeg må virkelig have set hende som en storesøster.

Jeg har også kendt min oldemor, Karens mor, som hed Katrine Nørgaard, og som i sin alderdom boede på første sal i Nørgaardsvej 27. Katrine fik min bedstemor som meget ung og startede først senere på sin øvrige familie, som bl.a. omfattede tre søstre, som boede i hus sammen i »Firkløver« på Skolevej 4. Det var Grethe, gift med maler Ejnar Hølmkjær, og Gunhild, gift med Vagner Poulsen, og Gusta. Familien Hølmkjær havde tre sønner, Verner, der arbejdede som maler sammen med sin far, Leif, der opholdt sig i mange år i Grønland som radiotekniker eller elektriker, og Knud. Selv om de tre søstre var min mors mostre, var de også »mostre« for mig, da jeg var lille, og jeg besøgte dem tit. Hølmkjærs havde en motorcykel med sidevogn, og når vind og vejr havde været rigtige, startede Ejnar og Grethe motorcyklen og tog om til stranden og samlede forsteninger og rav. I haven havde de indrettet hylder under halvtag, hvor de havde en enestående samling sten.

Nu til min egen generation. Jeg er den ældste af fire brødre. Vi havde også en lillesøster, Mette, som døde som spæd i 1956. Klaus er født i 1954. I dag arbejder han i billedarkivet på Københavns Bymuseum. Søren er født i 1958 og arbejder i dag med udstillinger i Bella Centeret. Peder, der har taget fars mellemnavn: Bjerregaard, er født 1961 og er mangeårig medarbejder på Omme Lift i Sdr. Omme. Selv er jeg gymnasielærer ved Horsens Statsskole.

Hjemmet i Søndergade 2

Som det var tilfældet for langt de fleste, måske alle, forretninger i Søndergade, boede vi i en lejlighed i forbindelse med forretningen. Mange ejede selv boligen, også kaldet privaten, men andre boede som vi til leje. Jeg er sikker på, at lejen var rimelig, men forholdene var også i overensstemmelse med prisen. I

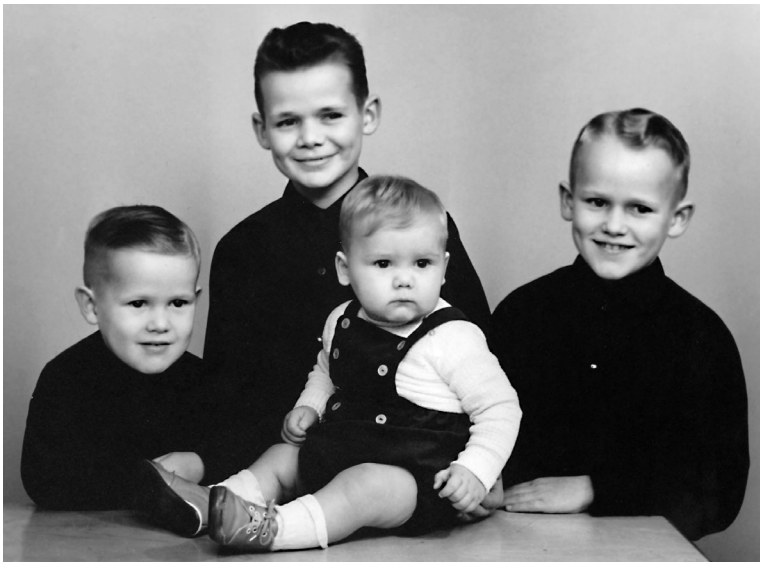

Vi fire brødre: Søren, Peder, Klaus og bagest mig selv i 1963. Det ses, at Klaus og jeg har været under vores genbo, frisør Ejvind Kjeldbjergs kyndige krøllejern.

min barndom havde ejendommen tre forretninger: P. Søgaard Jensens Trikotageforretning, som var de to butiksvinduer nærmest banen. I midten lå mine forældres lædervareforretning med et butiksvindue. Derefter kom Jacob Nielsens cykelforretning, også med et vindue samt et sydvendt vindue ved indhakket. Dengang havde både far og Jacob værksted bag butikken. På første sal boede så fru Søgaard med sin søster, moster Asp, som vi kaldte hende. De havde de fem vinduer nærmest banen. Vi boede i midten med de fire næste vinduer og det sydvendte vindue ved indhakket. Derefter kom et vindue til en entré, som vi delte med Agnes og Jacob »Cykel«, og de havde de to sidste vinduer. I stueetagen ved siden af Jacobs forretning var der en lejlighed, som Jacobs mor boede i. Både Jacob og far havde overtaget deres fædres forretning. Jacobs fars navn: L. Nielsen figurerede stadig over butiksvinduet. I stueetagen var der bag de sidste to vinduer før Søndergade 4 et større værelse, som dengang var lejet ud til Lis Lyngsø, som havde damefrisørsalon.

I øvrigt var det ikke kun far og Jacob, som førte familieforretninger videre. Også Chresten Christensen i Søndergade 6 og Sigfred Kristensen i Nørregade 3 førte deres fædres forretninger videre, henholdsvis slagterforretning og købmandsforretning. Og både slagter- og cykelforretning opnåde endda at have 3. generation som indehaver. Knud »Cykel« valgte dog efter kortere tid at skifte job.

Ejendommen Søndergade 2 ejedes af Jacob. I deres ende af huset var der centralvarme, mens de øvrige lejligheder blev varmet op med kakkelovn (men altså imod en meget rimelig husleje). Både når Jacob og vi fik brændsel, skete det ved at føre en træslisk igennem vinduesåbningen til vores kælderrum ud imod Søndergade. Vi fyrede med koks, og med en kold kakkelovn eller fugtigt brændsel kunne kakkelovnen give en meget dårlig luft. Men når den fungerede, var den hyggelig og varm.

Min far og mor i kakkelovnskrogen i Søndergade 2 midt i 1950erne. Her var normalt rart og hyggeligt, men kakkelovnen var ikke 100% pålidelig. På væggen bag mor ses lidt af et maleri med motiv fra Flyndersø. Det var malet af Syndergaard, hvis billeder hang i en del hjem i Vinderup.

Vi havde to stuer ud imod Søndergade og et soveværelse ud imod gården. Der var kun én kakkelovn, men med varmerist ind til soveværelset. Hvis vinteren blev meget streng, blev den inderste stue lukket af. Hvis der var koldt i køkkenet, tændte vi gasblus om vinteren. Jeg kan svagt huske et rigtigt gammeldags komfur til at tænde op i i køkkenet.

Der var kun koldt vand, så etagevask foregik i køkkenet med opvarmet vand, og da vi var små, var der gang i zinkbaljen om lørdagen. Der var træk og slip i et aflukke på trappen. På loftet var der to små værelser til lejligheden, som senere blev lagt sammen. Klaus og jeg sov deroppe og havde varmedunke med om vinteren. Der blev lagt fjernvarme ind i huset i ca. 1965, men først varmt vand i begyndelsen af 1970erne.

Som lille i 50erne, da far stadig havde værksted, var jeg meget glad for at være sammen med ham der og fandt nogle steder, hvor jeg også kunne slå søm i. Der var ruller med læder og huder, møbelbetræk, hessian, kraftigt lærred til høstbindesejl, hvortil han også havde asketræsstokke på ca. 1 cm x 2,5 cm. Der var ruller af metaltråd i forskellig kvalitet til at lave fjedre til møbler. Det skete ved at klippe en passende længde af og sætte den på en valse. Valsen, som tråden skulle formes omkring, var smal på midten og bred i siderne og blev drevet rundt med et håndsving. Der var symaskiner til finere og grovere arbejde og bukke til at stille møbler op på under arbejdet. Der var pyntesnore og pyntesøm til at afslutte ombetrækning af stole med. Og mange andre materialer og selvfølgelig en masse værktøj, herunder særlige sadelmagerknive til at spalte den ende af en læderrem, som skulle bukkes sammen om en ring eller et spænde

Mine forældre, sadelmager Magnus Nielsen og mor Betty, med mig omkring 1952.

og sys på bagsiden af remmen. Ved at spalte lædertungen kunne afslutningen laves, så at den umærkeligt gik i et med bagsiden af remmen. På kroge på væggen hang seletøj til landboerne og mastebælter til de af Priess' folk, som havde opsyn med elmaster på egnen. Bælterne var livbælter, forbundet med læderremme omkring underbenene. I disse remme var fastgjort store kroge, som så gjorde det muligt for elektrikeren at klatre op i træmasterne.

Der faldt af og til noget af til mig, når jeg nu »gik til hånde«, en bue af en af asketræsstokkene eller et pistolhylster – sadelmagersyet, forstås. Det var stort. Knud »Cykel« og jeg var meget optaget af at lege »cowboydere«, så en meget ægte udseende skede til min pistol gjorde sit til at understøtte den i forvejen meget livlige fantasi.

Jeg kan huske, at far har haft svende på værkstedet. Han havde også på et tidspunkt Bojesen på Sevelvej til at føre bøger for sig. Bojesen var dværg, og jeg mener, at han boede sammen med sin søster i det hvide hus, der står gavlvendt ud mod Sevelvej, nabo til den ejendom, hvor Asmussen havde bageri. Bojesen var en rar og venlig mand. Han var heller ikke uden lune. Engang, da han stod på en skammel bag det høje bord på fars værksted, kom en af de mange landbokunder, som far havde, ind. Han spurgte Bojesen: »Hwu gammel ka' så'n bette kå'l wær´?« »Jeg er fra det forrige århundrede«, svarede Bojsen uden at blinke med øjnene.

I et lagerrum i baghuset i gården havde far en maskine til at opkratte træuld og blår, som han fik hjem i baller. Det opkrattede materiale blev så brugt til at lave madrasser, hynder og skråpuder af.

Min far (til højre) foran lædervareforretningen i Søndergade 2 i 1949. Til venstre står fars svoger, Anker Bang, gift med min faster Kamma. Anker var ansat hos købmand F. Kristensen, inden han selv åbnede købmandsforretning, først i Fjerritslev senere i Struer.

Jeg kan huske travlhed på værkstedet, og mange aftener arbejdede far sent. Men efterhånden blev der for lidt at lave. Dels gjorde omstillingen i landbruget jo, at der ikke længere var brug for at få repareret høstbindesejl eller seletøj. Dels var det også en tid, hvor mange ikke havde så mange penge, så der blev sparet. Dertil kom desværre også, at far havde udviklet leddegigt, så det blev sværere for ham at udføre nogle af opgaverne. Omkring 1961-62 valgte han at lukke værkstedet, om end han dog i mange år tog små opgaver ind.

Der kom så et mellemspil på nogle år,

Mine forældre i butikken i Søndergade 4.

hvor far arbejdede for et læder en grosfirma, Th. Münchow, i Skive, mens mor passede butikken i Søndergade 2. Sideløbende tog de også andre opgaver ind, for pengene var små. Far havde tidligere også lagt tæpper på for folk. Så en af opgaverne, de tog ind, var at sy tæppebaner sammen og forsyne tæpperne med kantebånd, som far så skulle lægge på et sted. Derfor havde vi nogle gange et tæppe spændt ud diagonalt i stuen. Det var tit mor, der syede, for fars dag i Skive var meget lang. Og det gav mor hærdede fingre. Dengang valgte folk tit meget slidstærkt materiale så som sisal, der var så stærkt, at det også blev brugt til tovværk.

I 1968 oplevede vi i familien et meget betydeligt vendepunkt. Vores mor havde fået konstateret livmoderhalskræft, men da den ikke var blevet opdaget i tide, havde den fået lov til at brede sig. Vi fik faktisk at vide, at vi nok ikke skulle regne med at kunne beholde hende. Det var selvsagt meget svært. Jeg var 17 og jo den ældste af fire børn, og vores far var væk mange timer om dagen. Han fik i samme periode et hjertetilfælde. Det blev en periode, der kom til at præge os meget. Den kan faktisk stadig være svær at tænke på. Men helt uventet skete der også positive ting, som i høj grad hører med til minderne fra den tid. Og ting, som måske netop er mere karakteristisk for et lille samfund som Vinderup end for et stort bysamfund. Vi fik mange tilkendegivelser. Der var rigtig mange, der spurgte til os. Og mennesker, vi ellers ikke havde videre forbindelse til, kom og tilbød deres hjælp. F.eks. kom Lisbeth Nielsen, der sammen med sin mand havde kiosken i bygningen ved siden af porten ned til Trikohl Renseriet på Søndergade. Hun kom og lavede mad til os i en periode. Olga Bertelsen fra Østervang, som vi kendte som husmoderafløser fra omkring Peders fødsel, kom og hjalp os. Vi havde selvfølgelig også vores faster Kamma, som dog ikke selv var helt rask. Hjælpen og tilkendegivelserne betød ufatteligt meget. Og det endte jo med at gå. Mor blev helbredt. Der var dog nogle års usikkerhed omkring jævnlige kontrolbesøg på radiumstationen i Århus. Far

Udsigt fra loftsvindue i Søndergade 2 i 1963. Det lille hus i forgrunden var et ledvogterhus, som siden er nedrevet for at gøre plads for Vinjes Torv.

Et kig ud ad hjørnevinduet i Søndergade 2 i 1965.

blev nogenlunde rask, han døjede dog med hjerteproblemer til det sidste. Mor havde forinden udvidet sortimentet i butikken med legetøj og hobbyartikler, og efterhånden fik de en ret god forretning og havde stor glæde af at drive den sammen. De sidste ca. 10 år holdt forretningen til i Søndergade 4. Dengang var forretningslokalerne i nr. 4 delt i to, med kiosken til venstre og mine forældres forretning til højre.

I september 1979 flyttede mine forældre forretningslokaler til Søndergade 4 og fik derved en mere moderne og sammenhængende butik. I Søndergade 2 var butikslokalet blevet for lille, og det gamle værksted bagved var blevet inddraget som en det af butikken.

Min far havde som sagt haft en lidt streng far, og jeg tror, at han som ung havde brug for at komme lidt ud selv, og han arbejdede nogle år i København. Det kristne livssyn havde han beholdt fra sit hjem. Han var ret flittig kirkegænger, eller han åbnede for radioen og senere tv for at følge en gudstjeneste der. Han bad også fadervor med Klaus og mig, indtil vi var halvstore drenge. På værkstedet fik han nogle gange besøg af nogle af landevejens riddere. Han ville hellere invitere dem til aftensmad end give dem penge til mere spiritus. Efter aftensmaden gik de så videre – jævnligt, tror jeg, ud til teglværket i Hasselholt, hvor de fik lov til at overnatte. Jeg husker især én, Villy, der var som en levendegørelse af en af Storm P's fantastiske tegninger af landevejsriddere, bare i blussende farver og med en uforglemmelig luft omkring sig. Jeg tror, vi drenge var lidt stille og benovede og også nok noget usikre ved besøget. Men når der var gået længe nok siden sidste besøg, begyndte vi at snakke om, hvor Villy mon var henne.

Vi har ikke haft en opvækst, som har bestået i nogen form for afsavn eller strenge regler pga. religiøse principper. Jeg tror, at der i en tidligere generation har været en mere markant deling i byen af religiøse, herunder indremissionske,

familier, på den ene side og så de mere verdslige på den anden. I den sidste gruppe kunne der nok være mere fest og farver end i den første på det tidspunkt. Jeg er ikke sikker på, at den forskellige opfattelse delte vandene længere i min barndom. Som barn følte jeg mig lige meget velkommen i de hjem, jeg kom i. Det var bare naturligt, at jeg mærkede et religiøst islæt i nogle af de hjem, hvor jeg kom, som ikke var mærkbart i andre. Bl.a. kom jeg hos vores naboer fru Søgaard og hendes søster, som tilhørte Indre Mission. De havde en smuk, illustreret bibel, som vi fik lov til at kigge i. Igennem far fik jeg også et lille job med at gå ærinder for lærer Rasmussen og snedker Jespersen på Sevelvej og skulle bl.a. sørge for, at de delte Kristeligt Dagblad.

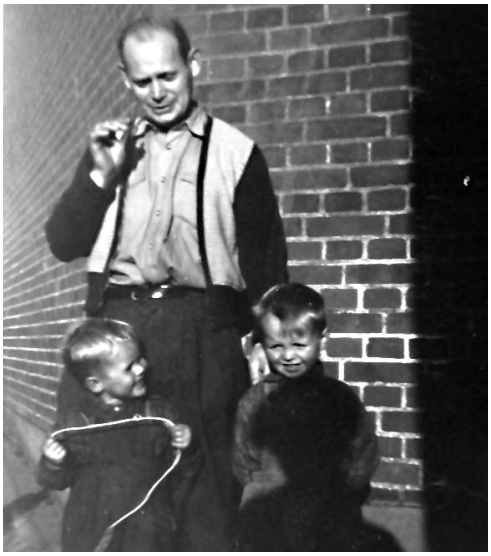

Knud »Cykel« (til højre) og jeg sammen med min far i passagen imellem banen og Søndergade 2 i 1955. Knud og jeg var næsten altid sammen, da vi var børn.

Rundt i Søndergade og omegn

Knud »Cykel« og jeg boede jo dør om dør i Søndergade 2. Og det var det, vi blev kaldt, noget der havde med vores fædres/forældres beskæftigelse at gøre: Knud »Cykel«, Henning »Slagter«, Jesper »Sadelmager«, Henrik »Købmand«, søn af Sigfred Kristensen, osv. Med mindre man havde et mindre almindeligt efternavn som Palle Miller.

Men altså, Knud »Cykel« og jeg voksede stort set op sammen, og især som små var vi sammen næsten hele tiden. Jeg tror, vi fyldte ret meget med vores lege og vores højlydthed. Og fantasien fejlede ikke noget. Inde legede vi med de meget fine plastikfigurer af »cowboydere« og indianere, og vi havde hver vores fort, Knud havde Fort Vest og jeg havde Fort Øst. Og nogle gange stod vi længe ovre hos Maarbjerg eller nede hos træhandler Sørensen og kiggede i kasserne med figurer, som vi ønskede os. Penge havde vi jo ikke, så jeg kan kun være imponeret af fru Maarbjergs og fru Sørensens kolossale tålmodighed med os. Eller vi legede med teknobiler. Eller vi byggede huler oppe under taget i Søndergade 2. Man kunne kravle hele vejen rundt om værelserne deroppe. Eller vi tog vores pistoler med ud og udlevede vores cowboyfantasier i den bageste del af den gamle bygning Søndergade 4, »æ gammel hus«. Søndergade 4 havde været udstilling for isenkræmmer Claus Nielsen, men det lå før min tid, hvor jeg mener, mekaniker Bjarner Pedersen havde adgang til at udstille der. Den forreste del af bygningen med udstillingslokalet stod nogenlunde intakt. Den lå lidt tilbagetrukket fra vejen med en nedkørsel med toppede sten. Den bageste del var en ren ruin, og det var selvfølgelig det,

Henning »Slagter« og Knud »Cykel« i duel på engen bag Søndergade. Både dette billede og udsigten fra loftsvinduet i Søndergade 2 er taget med det, Knud og jeg kaldte et spionkamera, et lillebitte et, som dog kunne tage billeder, om end i en beskeden kvalitet. Men det var sjovt at lege med.

der var spændende for os drenge. Men det har nok også været lidt risikabelt, for der havde ikke været gjort noget for at sikre de faldefærdige rester.

For enden af vores hus på denne nedkørsel havde VIK et glasskab, hvor næste uges hold blev annonceret. De sedler gik vi meget op i og spillede selv fodbold hele sommerhalvåret nede på engen, der lå imellem Søndergade og anlægget. Engen lå dengang bare hen, hvor jeg kan se, at den nu er en del af anlægget. Det var omkring 1960, og fantasien fejlede som sagt ikke noget, så der var lidt kamp om at være de store stjerner fra Real Madrid: Puskas, di Stefano, Gento, og hvad de nu hed. Det var Knud og mig, men også tit Henning »Slagter«, selv om han havde en del flere pligter end os. Senere var det også Henning Høiberg. En gang imellem også Poul Pedersen. Poul boede længere nede ad Søndergade og er en af dem fra min generation, som blev i byen. Han blev gift med Anni Thomsen, datter af slagter Thomsen. Og en sjælden gang spillede Knud Skov Petersen og Jørgen Jensen fra Vester Allé med. Knud er søn af Alfred Skov Petersen, som arbejdede på møllen. Jørgen er søn af Henry »Store Jensen«, som arbejde på trælasten.

For enden af engen var der dengang til venstre en indhegnet tennisbane, og foran den havde mekaniker Bjarner Pedersen nogle udrangerede biler til at stå. De var også gode at undersøge og lege i. Selve anlægget og legepladsen spillede også en stor rolle i barndommen. Jeg kan huske byfester, hvor store dele af anlægget var pyntet op med kulørte lys, og hvor der ud over det almindelige tivoligøgl var optog og en scene bag fuglehuset til talentkonkurrence. Noget helt andet end de larmende sommertivolier, man tit ser i dag.

I en lidt senere alder spillede anlægget en noget mindre flatterende rolle. Det var her, vi stod en flok 13 års drenge og gjorde det forbudte at prøve en cigaret. Købmand Ernst på hjørnet af Vestergade og Søndergade solgte cigaretter stykvis. Og for dem, der havde penge på lommen, kunne man købe en pakke med 5 Eiffel.

Henning »Slagter« og jeg kom selvfølgelig i hinandens hjem. Hans mor Edith var meget dygtig og lavede rigtig god mad. De havde et grovkøkken i et baghus i gården, hvor Edith nogle gange kogte kød til sylte, så bredte der sig en duft helt over til os, og der vankede gerne en smagsprøve. Chresten fik nogle gange en stille øl sammen med Vilhelm Nielsen ovre fra EBM inde i det lille hus i slagterens gård, som indeholdt et røgeri.

Jeg kom meget hos Høibergs, der boede i den ejendom i Søndergade, hvor der oprindeligt havde været højskolehjem, og hvor Færch & Duch senere indrettede møbelforretning (Søndergade 11-13). Bygningen brændte senere og har nu givet plads til det bolighus, der ligger der endnu. Jens Høiberg havde skobutik og værksted. Det var meget hyggeligt at komme hos Høibergs, som også tog ud som familie og lavede underholdning. Storebror Erling var lidt et skakfænomen. Jeg havde stolt arvet et spil efter min bedstefar og kunne nok flytte brikkerne, men fik lidt virkelighed smidt i ansigtet en dag, Erling lod mig flytte på sine og mine egne brikker, mens han sad i en stol i den anden ende af stuen og bare fortalte mig, hvad jeg skulle flytte. Det tog ham kun nogle minutter at sætte mig mat. I øvrigt var det jo søsteren Nina Høiberg, som senere blev landskendt i skakkredse.

Henning Høiberg og jeg nød godt af fripas til Hjerl Hede og tilbragte mange sommerdage derude hvert år. I den periode var der friluftsspil, og Henry Jessen gik rundt som vandrende svend. I det hele taget cyklede Henning og jeg meget rundt i omegnen.

Jeg kom også meget hos Millers i Nørregade 23. Jeg gik i klasse med Palle, og vi tog tit en bold med om på træningsbanen ved klubhuset og spillede til to mål. Palle var en glad og livlig fyr, han var sporty og havde altid gang i et par jobs. F.eks. kørte han en trehjulet ladcykel med pakker fra rutebilen til kunder rundt i byen, når den kom til Søndergade fra Skive eller Holstebro. Jeg var tit med ham på turene og passede også nogle gange butikken for ham. Fordi han var så livlig og fysisk aktiv, var det ikke til at forstå, at han skulle dø af sclerose for ca. 20 år siden. Det aktive havde Palle ikke fra fremmede. Hans mor, Ellen Miller, påtog sig gerne opgaver, bl.a. var hun leder af ulveungerne i min spejdertid.

Det var nogle af de bedste venner. Men jeg kom også i mange andre hjem, i nogle mere end andre. Og efterhånden, som jeg blev ældre, øgedes radius til også at besøge venner på Vester Allé, Enghavevej og mange andre steder. Nogle hjem kom jeg kun i en sjælden gang. F.eks. kendte jeg urmager Broundals børnebørn, og når de var på besøg, var jeg nogle gange hos dem. Der kan jeg da godt huske, at jeg oplevede en vis forskel i status. Broundals havde mange fine ting og venlige, men også distingverede omgangsformer. Så vel var Vinderup en lille by, men der var selvfølgelig visse forskelle familierne imellem.

En fordel ved at bo i Søndergade var, at så var man tit med, når der skete noget ekstra. Som da Niels Peder »Trælast«, søn af trælastdirektør Jensen, samlede en stor flok af os og tog os med som klappere på jagt. Vi blev fragtet ud til stedet på den anden side af Ryde på ladet af en lastbil. Vi skulle danne kæde med nogle meters afstand og gå lidt støjende igennem skovstrækningen, og på den anden side stod jægerne parat. Bagefter så vi et pænt udbytte lagt ud på række på græsset, og der blev sluttet af med wienerbrød og sodavand til os drenge. Det var sjovt.

Der var mange tilbud til en dreng i byen. Jeg var spejder i nogle år og gik også til gymnastik i en periode, selv om jeg aldrig blev så ivrig en gymnast som min far, som dyrkede det til ret langt op i alderen.

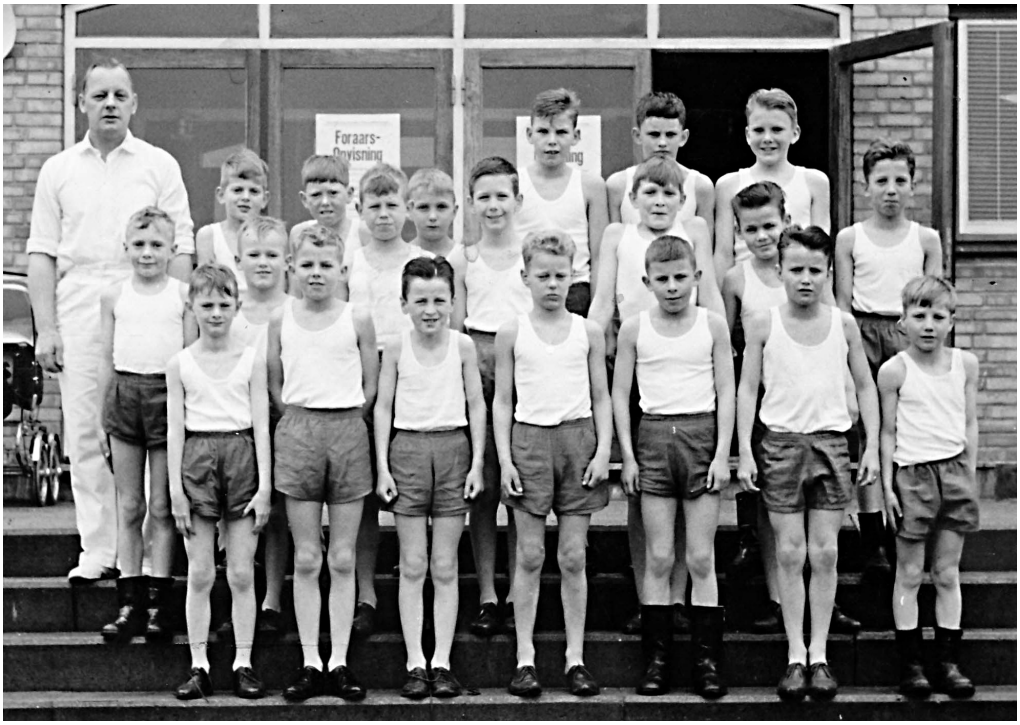

Billedet ovenover er fra en gymnastikopvisning i Holstebro ca. 1963. Et par af navnene: Den lille fyr, som står som nr. 2 fra venstre i 2. række er min bror Klaus, derefter følger Per Bjørnkær og dræningsmester Nielsens dreng; Leif Langballes hoved ses imellem de to. Videre i anden række står derefter Knud Skov Petersen (hans far Alfred arbejdede på møllen), og ved siden af ham står jeg. Nr. 2 fra venstre i 3. række er Svend Aage (»Svoger«) Mark Jensen. De tre høje bagest er Søren Jansby, Poul Erik Jensen og Jørgen Jensen (søn af Henry Jensen fra trælasten). I forreste række ses som nr. 2 fra venstre Lars Frederiksen (senere Vinderup Bank) og næstsidst Søren Gudiksen Møller.

Handbjerg Strand

Indtil 1964 havde vi sommerhus ved Handbjerg strand. Det lå på Aavej efter svinget, hvor fjorden har gnavet sig særligt tæt på husene. Faktisk lå der en del huse på den anden side af vejen, altså nærmest fjorden, som på et tidspunkt blev flyttet, fordi fjorden hver vinter tog noget af brinken. Men i min barndom var der huse på begge sider og en hel koloni af Vinderupfolk. Vi nød det utroligt meget og kom i snak med mange, som vi ikke så så meget inde i byen. De små statusforskelle, der var inde i byen, var næsten ikke eksisterende i Handbjerg. Alle stod ligesom lige: Der skulle hentes vand i spande henne fra pavillonen, der var en spand i det lille hus, som skulle tømmes en gang imellem. Lige inden svinget på Aavej nærmest fjorden lå Antonius Christensens lille hus, derefter fulgt Broundals, lærer Rasmussens og så vores. Efter vores hus ned imod engen lå Bjarner Pedersens. På den anden

Efter at have boet i lejligheden i Søndergade 2 siden de blev gift, købte far og mor Sevelvej 17 i 1980. Det var et hyggeligt lille hus med tilhørende værkstedsbygning, og far og mor nød det i fulde drag, ikke mindst haven, som de jo ikke havde haft tilsvarende i Søndergade. Værkstedsbygningen blev dels brugt som lager for varer til forretningen, dels blev der i den nordre ende lavet en lille sommerstue. Det var ikke et stort hus, men ved lejligheder kunne den efterhånden store familie dog puttes ind. På billedet ovenfor fra 1995 står min bror Peder til venstre med sin ene dreng, derefter følger Sørens kone Margrethe med deres to børn og Søren i baggrunden. Jeg står selv yderst til højre med de to store af mine fire børn.

side af vejen over for vores hus lå bager Dybdals, derefter et hus, som min moster Stinne og onkel Svend havde, derefter tror jeg, glarmester Barslunds fulgte, osv. En miniudgave af Vinderup. På det åbne areal imellem vores huse og pavillonen var der tit slået telte op, så der var meget liv.

Vi var nogle af de første, der flyttede derom i forsommeren, og nogle af de sidste, der flyttede tilbage til Vinderup. Tit gik vi op i Handbjerg by og købte ærter, nyopgravede kartofler og gulerødder, jordbær osv. hos Alma, der solgte fra egen have.

Pavillonen, der lå for enden, når man kørte ned til stranden ad Strandvejen, var lidt et mødested. Der var her, man hentede morgenbrød og avis, købte kioskvarer og is og fik en snak og hentede vand til husholdningen fra en hane ved siden af pavillonen. Der var også borde og servering, og der var selvfølgelig jukeboks, flippermaskiner, enar-

Min far med mine brødre Søren og Klaus neden for sommerhuset i Handbjerg i 1959. Som det ses, var der ikke kun liv i de små sommerhuse, men der var også telte slået op.

Vi nød alle at komme om til sommerhuset i Handbjerg. Ikke mindst far. Han var en ivrig gymnast, og luften i Handbjerg havde en særlig indflydelse på den side af ham. Både Klaus (billedet) og jeg prøvede på at stå på hænder op ad ham.

mede tyveknægte og hvad, der hørte sig til. Nedenfor var der et lille fiskerleje, hvor man kunne købe friske fisk. Og i nærheden var der en affaldsplads, hvor husholdningsspande blev tømt, og indholdet brændt med jævne mellemrum.

Skolerne

Det, jeg husker bedst fra begge skoler, er stor tryghed og mange venner. Jeg husker også mange gode lærere og selvfølgelig også nogle af de numre, vi lavede.

Jeg husker tydeligt den første skoledag på kommuneskolen. Vi stod stillet op i række uden for det klasselokale i den gamle fløj, som lå nærmest lærer Rasmussens inspektørbolig. Vores mødre stod også på gangen og ventede på, at frk. Knudsen skulle lukke os ind. Jeg husker duften af bl.a. blæk, bøger og fernis og synet af vores mødre, der sad rundt langs væggene, mens vi stod ved pultene og først måtte sætte os, når drengene havde bukket og pigerne havde nejet. En af drengene nejede, hvilket gjorde stort indtryk på mig. Over tavlen hang skilte med røde og blå bogstaver.

Trygheden kom helt naturligt fra lærere som frk. Knudsen og A.C. Nielsen, der havde et varmt tag på de yngste. Der var to lærer Andersen. »Rare« Andersen havde vi en vis respekt for, men var også lidt imponerede over, fordi han spillede violin. Sten Andersen mødte jeg først i 5., hvor vi havde ham til sløjd. Der lærte jeg jysk nøjsomhed. Hvis vi skulle bruge to søm, kom Sten Andersen rundt til hver bænk og gav os to. Hvis vi bøjede et søm, skulle det rettes ud. I mit minde om sløjdlokalet var det så rent og ryddeligt, som om der aldrig havde været nogen i det.

Jeg var selv glad for lærer Rasmussen, som jeg kendte lidt uden for skolen, men han kunne godt være lidt hård ved især drenge, som ikke helt kunne finde ud af lektien.

Mest betød fru Antonsen for mig. Hun var både en dygtig lærer og en, der havde blik for den enkeltes behov i klas-

Konfirmationsbillede fra 1965. Pastor Østergaard figurerer på billedet, men han var faktisk sygemeldt. I stedet blev vi undervist og konfirmeret af pastor Gadegaard Frandsen (til højre) fra Estvad-Rønbjerg.

Nogle navne: Nr. 3 fra venstre i forreste række er Kristian Meldgaard, som jeg fulgtes med igennem hele min folkeskoletid. Det samme gjaldt f.eks. Knud Skov Petersen og John »Fjerkræ« Bjerregaard Pedersen, som begge står yderst til højre i 4. række. Jeg står selv yderst til venstre i den lidt uordentlige ende af 4. række. Lige over mig står Ole Rimpler fra Sahl og ved siden af ham Knud »Cykel«. Nr. 4 fra venstre i bageste række er Preben Sørensen, en anden Sahl-bo. Ulla Thorn, som sidder som nr. 3 fra højre i 3. række, var også en klassekammerat igennem alle årene. Jeg så meget til Allis Grinderslev Jensen, som er nr. to fra venstre i den første pige-række (Allis er datter af Ejner »Murer«, som boede på Enghavevej). I samme række sidder også f.eks. Lisbeth Buskov (nr. 5 fra venstre) fra Bjert. Nr. 5 fra venstre i første drengerække er Kristian Ole Jensen, som stammede fra Sahl, men familien flyttede til Vinderup.

sen. Vi havde hende i dansk og regning, så det var hende, vi så mest. Mit sidste år på kommuneskolen var 5. klasse, hvor vi havde fru Antonsen i skolekøkkenet, hvor vi sad ved bordplader, som kunne trækkes ud. Der var et vaskerum og et kontor til. Og hvis det var ens tur, kunne man få lov at sidde et par stykker hvert sted og regne opgaver eller lignende.

Andre lærere, jeg kendte på kommuneskolen, var lærer Jørgensen og lærer Hestbæk, og der har måske været en eller to mere.

Både på kommuneskolen og på real-

skolen var det spændende, når der kom nye elever til, efterhånden som de »voksede ud af« de klassetrin, som de små oplandsskoler kunne tilbyde. Det gav nye kammerater og øgede den radius, man som Vinderupdreng hidtil havde bevæget sig i.

Jeg kom langt omkring på cyklen for at besøge skolekammerater. Især efter skiftet efter 5. klasse fra kommuneskolen til realskolen kom der nye til og så igen, da vi begyndte i 1. real.

En af gevinsterne var at komme til at kende rigtig dialekt. Målet inde i byen var knap så gennemført og farverigt, som det jeg f.eks. hørte fra Sahl-drenge som Ole Rimpler.

Ole var en stor historiefortæller og virtuos i dialekten. Hans historier havde en noget begrænset emnekreds, da de alle beskæftigede sig med den almindelige mands færden ad seksualitetens veje og vildveje. Men denne begrænsning blev der i høj grad kompenseret for ved Oles sproglige formåen i dialekt, i skift fra dialekt til rigsdansk og i en fantasifuld evne til at skabe og efterligne stemmer. Jeg husker bl.a. en historie, hvori der indgik en præst, en julegås og citronfromage.

Ole var en lystig fyr og yndede meget at prøve at finde ud af, hvor grænsen gik. Vi havde fået Ebbe Wulff (som dengang endnu hed Sørensen) som ny lærer i regning og matematik i 7. klasse på realskolen. Han tog Ole op til tavlen, og fra sin egen position bagest i lokalet stillede han Ole et spørgsmål. Ole svarede beredvilligt med en stemme, der ikke var til at skelne fra Sørensens. Sørensen var oppe ved Ole i to-tre skridt og stak ham en lussing, så det sang. »Skal du svare ubehøvlet?« spurgte han. Og så var alle glade. Ole, fordi han fik at vide, hvor grænsen gik; Sørensen, fordi retten til at stikke en elev en lussing først blev afskaffet i 1967; og vi andre følte os jo underholdt.

Nu skal det siges, at Sørensen (Wulff) ikke havde problem med at holde disciplin i timerne. Og han var i øvrigt en af en ret stor håndfuld lærere på realskolen, som jeg var meget glad for og lærte meget af. Vi fortsatte med at have ham i realklasserne, og John »Fjerkræ« Bjerregaard Pedersen og jeg sås ret tit efter skole og havde bl.a. meget fornøjelse af at lave regning og matematik sammen. Vi så det lidt som en sport at klare opgaverne og komme videre til de næste, og den motivation var Wulff rigtig god til at understøtte.

Af andre grupper, der kom ind til byen efter deres tid i oplandsskolen, var f.eks. piger og drenge fra Bjert. Og jeg kan huske endnu, at de tit var bogligt dygtige. Så måske er det endnu en kommentar til diskussionen om fordele ved små skoler. Der kom også elever fra Ryde, Ejsing, Egebjerg osv. Og realskolen havde også altid elever længere væk fra, så turen gik også nogle gange til Holstebro for at besøge en skolekammerat der.

Trygheden, som jeg omtalte ovenfor, havde på realskolen ikke mindst at gøre med en lærer som Oluf Thorn. Hans evne til i alle situationer at være den samme er en meget stor egenskab hos en lærer og en, som jeg selvfølgelig tit har tænkt på i mit eget livsforløb som lærer. Vi havde ham til engelsk og tysk og i 2. real også til latin. Og vi kunne trygt regne med hans seriøsitet og autoritet, men også hans omsorg. Når jeg tænker tilbage, tror jeg måske alligevel, han nogle gange var fortravlet, ikke på grund af

os eller undervisning, men vi havde en ret klar fornemmelse af, at han stod for den daglige ledelse af skolen, mens Harder Nielsen svævede et eller andet sted oven over det hele. Harders styrke, og den var ikke uanselig, bestod i, at skolen altid var veludstyret og i udvikling. Da jeg selv kom på realskolen i 1963, var der nye biologi- og fysiklokaler med det nyeste udstyr. Det var jo ikke et ringe bidrag til motivationen af os elever. Hans svaghed var til gengæld, at han ikke rigtig passede sin undervisning og ikke syntes at kende sine elever. Til gengæld kan jeg huske, at min mor har fortalt, at hun havde både Otto og Betty Harder Nielsen, da de lige var kommet til skolen, og hun var glad for dem. Så der er som altid flere sider af en sag.

Men som eksempel på en engageret lærer vil jeg meget hellere nævne Arne Elbæk. Han gjorde sine fag (biologi og geografi) interessante og havde en evne til at bløde alvoren op med det morsomme. Hvad der var endnu bedre var, at han var en lærer, der tog sig tid til at snakke med den enkelte. Vi var også på cykelture med ham i omegnen, bl.a. for at botanisere. Jeg husker en gang, hvor en af landbodrengene fra klassen, muligvis Kristian Ole Jensen fra Sahl, fik øje på en hugorm og samlede den op ved et greb lige bag hovedet. Elbæk ville ikke stå tilbage, så han fik den i hånden fra Kristian Ole og fik den til at gabe op, så at vi kunne se hugtænderne. Det var lidt stort.

Tiden på realskolen var præget af, at der var styr på tingene, og jeg kan nævne endnu flere lærere, som vi var glade for, og som samtidig havde en naturlig autoritet, der nok var myndig, men også venlig. Jeg skal selvfølgelig huske at nævne fru Thorn, som vi holdt meget af. Men drenge er drenge, så vi boblede lidt ekstra hos lærere, der endnu ikke havde fået tunet autoriteten ind. Det skete især i 6. og 7. klasse, før vi blev delt i de boglige realklasser og de mere praktisk orienterede 8.-9. klasser. Det var et par muntre år, men nok også en prøvelse for især et ungt lærerpar. Jeg husker en formningstime, hvor Klaus Revenfeldt, hvis far var læge i Sevel, havde forsynet os med engangs sprøjter. Da vi syntes, vi havde arbejdet længe nok med vandfarver, begyndte vi at fylde sprøjterne med det farvede vand og sprøjte efter hinanden. Det kunne lige så godt have været en af os andre, men den dag var det altså Flemming Mølgaard fra Sevel, der fik en lussing af fru Jensen. Flemming var stor, og fru Jensen var ikke så stor, men hun trak til. »No ka' a træk' æ wær gjennem æ yre,« sagde Flemming. Det må have været op ad bakke for fru Jensen.

Den helt overvejende følelse var, at vi var glade for skolen, også for hr. og fru Jensen. Og for mig selv og tre andre, der søgte til Struer Statsgymnasium efter 2. real, stod det klart, at vi kom med fuldgode forudsætninger. Mens tiden på gymnasiet og senere på universitetet var særligt vigtig for præcist det job, jeg så valgte for mig selv, så har tiden på de to Vinderup-skoler helt naturligt noget at gøre med, hvad jeg kommer af, og har givet mig en målestok, som alt, hvad der er sket siden, er målt efter. Skolerne er en del af mig på linje med min familie, de mange gode kammerater og deres hjem og alle de mange steder i og omkring Vinderup, hvor jeg havde min gang.

Vinderup mål

Inger Ejskjær (født 1926), der er datter af dyrlæge Ejskjær fra Vinderup, er en af mange sprogforskere, der netop har valgt at beskæftige sig med Vinderup-dialekten. En lingvist fortalte mig for nylig, at Vinderup-dialekten er den grundigst undersøgte dialekt herhjemme, måske fordi Inger Ejskjær lavede et stort grundlag for videre kortlægning af dialekten for mange år siden. Men jeg har læst, at mens en undersøgelse fra 1974 viste, at dialekten trivedes vældig godt i Vinderup, så viste en tilsvarende undersøgelse i 2008, at den nu er stærkt på retur. Betegnelsen, der er blevet brugt, er stationsby-dialekt.

Uanset den udvikling, så er der en tone, både i tonefaldet og i ordvalg og stemning, som umiskendeligt hører Vinderup-egnen til. Vi kan kende hinanden på snakken, når vi mødes, og jeg / man falder umærkeligt ind i tonen, når jeg møder en »derhjemmefra« i en pause på et kursus, eller når jeg besøger en anden skole, eller hvor jeg nu støder på en. Der udvider jeg nok radius til også at omfatte opland, Struer og Holstebro for nu at få alle med, der giver mig denne genkendelsens glæde.

Jesper Vigh-Nielsen,
Byvangen 95 B, 8700 Horsens.
Født 1951.
Cand. mag. fra Århus Universitet 1978.
Lektor ved Horsens Statsskole.

Livet i og omkring Hvidemose Privatskole i 1950'erne

Af Erik Klarsø

Den 10. maj 1951 ankom min familie, bestående af mine forældre, Kristine og Anton Klarsø, samt familiens tre yngste børn, Palle, Harald og jeg selv, Erik, med 8-toget til Hvidemose station. Vi blev modtaget af skolens bestyrelse og inviteret hjem til købmand Bajlum til velkomstkaffe og en snak. Jeg husker ikke noget om aftenens forløb, men jeg husker, da vi skulle gå hjem i mørke. Vi blev ledsaget og vist vej af nogle af beboerne, og jeg husker, at vi til sidst kravlede under eller over det ståltrådshegn, som udgjorde skellet mellem banens område og vores baghave.

Da vi næste morgen stod op, skinnede solen, og vi kunne se de omgivelser, der de næste mange år skulle blive vores. Fra bagtrappen kiggede vi ud, og vi så for første gang de smukke lyngklædte omgivelser til højre for Jespersens hus og hen mod Gl. Rønbjergvejen. Palle og Harald skulle straks ud og løbe i lyngen og op ad bakken, og min far har skrevet, at »de var helt vilde af glæde«, og mine forældre tog det som et godt varsel for den tid, der skulle komme.

Hjemmet indrettedes

Det var nu tid til at få hjemmet indrettet, inden skolen skulle starte efter pinseferien. Mine forældre var glade for privatboligen, som bestod af en baggang, som var fælles for familien og skolebørnene. Desuden var der køkken, soveværelse, en lille og en meget stor stue, som var bygget til nogle år før, vi kom. Desuden var der naturligvis en skolestue af passende størrelse. Toiletbesøg foregik som for alle andre på »lokummet«, som for vores vedkommende var en tilbygning til tørvehuset. Nattisseri blev besørget i »natspanden«. Den var fælles for os alle i familien, og hver morgen blev den tømt ud i jordbærrækkerne eller i rabarberne.

Køkkenet var udstyret med komfur og vask, og under køkkenbordet var der nedgang til et kælderrum, som var særdeles nyttigt i sommerperioden og til helårsopbevaring af syltetøj. I skolestuen og de to private stuer var der kakkelovne. Mine forældre var lidt kede af, at der ikke var et kammer, hvor mine fem søskende, som var fløjet fra reden og var bosiddende i henholdsvis Viborg, Ålborg , Aså og København, kunne sove, når de kom hjem på besøg. Men det gik alligevel. Til daglig sov mine forældre i soveværelset, mens vi tre drenge sov i den lille stue i en sovesofa, der kunne slås ud. Det var hyggeligt at gå til køjs, mens min far stadig sad og læste og røg

Hvidemose Skole set fra vejen.

Her er skolen set fra haven.

pibe, og min mor stoppede strømper eller broderede.

Min far har skrevet, at boligen var fint gjort i stand og var klar til at indrette. Det gik let for dem, og de besluttede at invitere skolens bestyrelse med ægtefæller til en kop kaffe en af de sidste aftener, inden skolen skulle starte efter pinse. Det blev en hyggelig aften, og mine forældre var glade for den måde, de var blevet modtaget på, og min far var klar til at tage fat.

Skole og skoleliv

Der var 24 elever i starten, men tallet faldt støt og roligt, så der på et tidspunkt kun var 14 tilbage. På et tidspunkt havde der boet flere mennesker i Hvidemose, men efter at tørveproduktionen var hørt op, var der ikke arbejde til dem mere, og nogle flyttede væk.

Eleverne var delt op i to klasser: den »bette« og den »stuer«. Børnene i den store klasse gik i skole mandag, onsdag og fredag, mens de små mødte op tirsdag, torsdag og lørdag. Det var ikke fastlagt, hvornår man skiftede fra den bette til den store klasse. Når man havde kvalifikationer til at kunne gøre de ting, man lavede i den store klasse, skiftede man.

Mødetiderne varierede i løbet af et skoleår. Om sommeren gik vi i skole fra 7-12. Drengene i konfirmationsalderen havde tit job hos en landmand, så det var praktisk at få tidligt fri, så de kunne komme ud og gøre nytte for deres løn. I efterårs- og forårsmånederne var skoletiden 8-14, og i den mørke vinter gik skoledagen fra kl. 9-15.

Min mor sørgede for rengøring og opvarmning af skolestuen i fyringssæsonen. Hun fik en lille betaling for det og

Stuen.

var meget glad for de få penge, som var hendes, og som hun kunne bruge til at købe små ting til børnebørnene, efterhånden som de kom til.

Hver dag startede med en morgensang. Min far var ikke nogen stor sanger, hvilket også fremgår af hans eksamensbevis, men han gjorde det så godt, han kunne, og vi fik lært mange salmer. Både i den bette og den store klasse forklarede han teksterne, og så ofte som muligt satte han dem ind i en bibelhistorisk sammenhæng. I den store klasse havde vi salmevers for, som vi den følgende skoledag skulle rejse os op og fremsige. Jeg selv var glad for at synge, og jeg var glad for at få versene forklaret, men det har altid voldt mig stort besvær at lære noget udenad, og det var for nogle af os elever ikke den allerbedste start på dagen, for det forventedes selvfølgelig, at vi havde gjort vort hjemmearbejde ordentligt.

Efter salmeoverhøringen gik vi over til bibelhistorien. I den bette klasse blev »historierne« fortalt og forklaret en lille smule, men i den store klasse fik vi lektier for, som vi blev hørt i den følgende skoledag. Det foregik på den måde, at vi rejste os op to og to og fortalte, hvad vi havde haft for som lektie. Derefter fulgte gennemgangen af næste skoledags tekst.

I den store klasse var mandagen anderledes, for da havde vi katekismus for. Igen var det en plage for mig at lære det udenad, og mange af mine søndag eftermiddage og aftener blev mere eller mindre ødelagte af at øve mig. Der lå et vist pres på os lærerbørn, for hvis vi ikke kunne det, vi skulle, og vores far ikke skred ind, kunne alle andre selvfølgelig tillade sig det samme.

Næste fag var normalt læsning og skrivning. Det foregik i den bette klasse individuelt, hvor hver enkelt elev kom op til min far og læste det højt, som han/hun havde øvet sig på. Imens det foregik, øvede de andre sig på at skrive bogstaver og ord, som var skrevet for på tavlen. I den store klasse læste man på skift højt fra sin plads, og derefter skrev min far en sætning på tavlen, som vi så skulle »kopiere« i vore hæfter. Vi kaldte det »skønskrivning«, og det foregik med pen, som vi dyppede i blækhuset, der stod midt på skolebordet.

Far læser avis engang i 1956.

Der blev også skrevet diktat og genfortælling, men det var ikke fast rutine hver dag.

Nu var det tid til det store frikvarter. Stort set alle elever smuttede hjem og fik en mellemmad og kom så tilbage for at lege. Frikvarteret varede ca. 20 minutter. Der var ingen klokke, der ringede. Min far gik bare ud på trappen og råbte: »Kom ind«, og inden længe sad alle igen på deres pladser efter at have skiftet fra sko eller støvler til sutsko, som alle havde med.

Nu var det tid til regning. For begge klasser gjaldt det, at man arbejdede individuelt og fik lært de nye ting, efterhånden som man blev moden til det. Vi elever spurgte og hjalp hinanden – og kappedes ind imellem også om at regne flest stykker både på klassen og derhjemme. Jeg husker for eksempel, at Henning Carlsen og jeg i en længere periode var meget ivrige efter at være kommet længst. Jeg husker ikke, hvem der gik af med sejren.

Danmarkshistorie var også et vigtigt fag. Ligesom det var tilfældet med bibelhistorien, fortalte og forklarede min far teksten, som skulle være lektie til næste dag. Også her blev vi som regel bedt om at rejse os op to og to og fortælle dagens lektie.

Vi opfattede ikke geografi som et fag. Jeg husker ikke, at vi havde geografibøger, men med jævne mellemrum blev danmarkskortet eller verdenskortet hentet frem, og vi snakkede om landenavne og bynavne. Vi lærte nogle af de store floder at kende og hørte lidt om de forskelle lande og verdensdele.

Hvert år var der eksamen, inden de ældste elever skulle konfirmeres. I god tid forinden havde vi holdt »skriftlig eksamen«, hvilket betød, at vi havde lavet en side med skønskrift, og vi havde skrevet en diktat, som efterfølgende blev sendt til Ejsing sogns skolekommission, hvis formand var pastor Bundgaard. Skolekommissionen vurderede de enkelte præstationer og gav karakterer. Senere kom kommissionens medlemmer på besøg i skolen, og vi holdt mundtlig

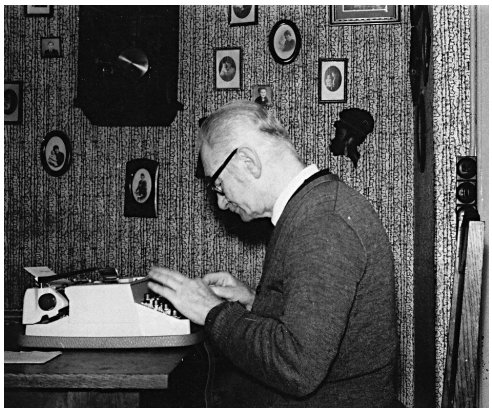

Far ved skrivemaskinen. Den benyttede han bl.a. også til at afskrive Valdemar Frederiksens beskrivelse af Sahl Sogn.

Hele skolen 1952.

Personerne er i forreste række fra venstre: Bent Henriksen, Finn Karlsen, Kurt Andersen, min far Anton Klarsø, min mor Kristine Klarsø, mig selv Erik Klarsø, Valdemar Olsen og Erik Jespersen.

De to piger i mellemste række er fra venstre Bente Jespersen og Inge Vadd.

Bagest fra venstre: Benny, Harald, Peder Andresen, Johannes Vedel, Ruth Henriksen, Sonja Olsen, ?, Henning Karlsen og Vagn Jespersen

eksamen. Min far havde i forvejen indsendt oplysninger om, hvad vi havde lavet i de forskellige fag, og de havde på forhånd bestemt, hvad vi stakkels elever skulle overhøres i på den store dag. Men hverken vi eller min far vidste noget om det på forhånd, så vi var alle spændte. Pastor Bundgård stod foran os og foretog overhøringen i de forskellige fag, mens de øvrige kommissionsmedlemmer sad på bænke uden ryglæn bagest i skolestuen og lyttede, så de efterfølgende kunne være med til at give karakterer i de forskellige fag. Generelt tror jeg, at skolekommissionen var tilfreds og kunne konstatere, at vi lå på samme niveau som kommunens øvrige skoler. Jeg husker ikke at have hørt andet.

Min far har i sine erindringer skrevet, at han ikke var helt tilfreds med sin indsats i Hvidemose Skole. Han syntes, at børnene var vanskelige at arbejde med. De var ikke gode til »at lyde«, og den tidligere lærer, Hilbert Jensen, havde sagt det samme. Jeg blev meget overrasket over at læse det. Det er ikke en fornemmelse, jeg nogen sinde har haft. Jeg har aldrig hørt ham sige noget i den retning, tværtimod. Men et eller andet må have naget ham. Han konkluderer selv, at det måske var fordi, klasserne var så små, at samværet let kunne blive lidt »dag-

Her er hele den store klasse og mine forældre i 1952.

ligstueagtigt«, som han udtrykker det. Og den tankegang kan jeg sagtens følge, men kun som noget positivt.

Der var ikke indrettet legeplads. Man legede på den jord, der hørte til skolen. Jeg husker, at vi både i og uden for skoletiden legede fælleslege som »Antonius« over tørvehusets tag. Vi legede »Spark til dåsen« og »Kroneskjul«. Og selvfølgelig mange andre lege, som man kun behøvede at være to til. Da vi var så få børn, var det nødvendigt, at vi var sammen til holdlegene, og der var ikke noget skel mellem drenge og piger.

På et tidspunkt købte min far en fodbold på skolens regning, og nogle forældre skaffede tynde træstammer, som blev lavet til mål. Man kunne låne bolden både i frikvartererne og uden for skoletiden. Det krævede bare, at man bankede på og bad om at låne den, og at man afleverede den, når man var færdig. Var vejret dårligt, legede vi inde i skolestuen, og det gik ikke altid stille af, når »sutskoene« susede igennem lokalet.

Søndagsskole

Om søndagen var der søndagsskole. En mand tilhørende Luthersk Mission kom cyklende fra Ål hver søndag, og de fleste af skolens elever dukkede op. Der var ikke mange andre adspredelser i lokalområdet. Der blev sunget, og der blev fortalt, og det var velset, at man havde en lille mønt med, som man kunne komme i bøssen, der havde form som et negerhoved. Med mellemrum fik vi udleveret et blad med religiøst indhold og fortællinger om forholdene i det fattige Afrika.

Gudstjeneste i skolestuen

Cirka en gang om måneden kom pastor – senere provst – Bundgaard fra Ejsing

Den lille klasse i 1952.

cyklende og holdt gudstjeneste i skolestuen. Stort set alle landsbyens kvinder mødte op. Mændene husker jeg ikke at have set i den forbindelse. Jeg husker, at jeg var fast deltager. Jeg havde vist ikke noget valg, men der var ikke andre børn til stede. Senere fik præsten bil, så turen til Hvidemose og tilbage til Ejsing var lettere for den ikke længere helt unge mand. Det var en slags festdag, og præsten/provsten var altid med inde i privaten til kaffe og snak bagefter. Det fineste porcelæn og sølvkaffekanden blev fundet frem i dagens anledning.

Juletræsfest

Før jul holdt søndagsskolen juletræsfest, som hele landsbyen mødte op til. Der blev danset om juletræet, sunget salmer, læst højt, uddelt præmier til dem, der havde været flittigst til at møde op, og selvfølgelig var der også en godtepose. Mødeprocenten var meget høj, igen et udslag af, at der ikke var mange adspredelser.

Lige efter nytår holdt skolen det årlige juletræ. Både skolestuen og »privaten« blev inddraget. De voksne sad i vore to stuer og drak kaffe. Også ved den lejlighed blev der uddelt godteposer, og bagefter var der leg og dans. Der blev sunget og leget: »Jeg gik mig over sø og land«, »Tyv, ja tyv, det skal du være, for du stjal min lille ven« med flere. Og der blev danset: »Lotte gik« og »Ritsch, ratsch«. Roland Carlsen, som var født og opvokset i Hvidemose, var fast musiker til sanglegene og dansen. Men Roland var også mester for at spille de sidste nye slagere. Jeg husker skolens årlige juletræ som årets absolut største begivenhed i Hvidemose.

Dagen efter juletræsfesten dukkede landsbyens kvinder op. Så skulle skolestuen gøres ren, og gulvet skulle ferni-

seres, så skolestuen var fin og klar til, at skoledagene kunne starte igen efter Hellig Tre Konger. Bagefter blev kvinderne behørigt beværtet med kaffe og mellemmadder.

Sammenkomst i skolen for forældre

Hvert år sørgede mine forældre for, at alle elevernes forældre blev inviteret til en sammenkomst i skolen. Af pladshensyn foregik det over et par aftener. Og snakken gik livligt – ikke mindst, når man havde sat sig til bordet. Sammenkomsterne startede med almindelig snak, og derefter blev der serveret et par stykker smørrebrød. Mændene fik en øl til maden, og kvinderne delte to og to en sodavand. Senere var der kaffe og kage.

Kvinderne i landsbyen var alle hjemmegående, og de havde en del socialt samvær om formiddagen. De drak kaffe hos hinanden, og snakken gik livligt, bl.a. om dem, der ikke var til stede. Ikke ondt, men meget deltagende om de problemer, de kunne have osv. Når det drejede sig om emner som f.eks. graviditet, blev stemmerne sænket til hviskeniveauet, og jeg husker flere gange, at jeg blev sendt ud af køkkenet, når der var noget, jeg ikke måtte høre.

* * *

Min rejse tilbage til barndommen har været spændende, og jeg er glad for, at Kurt Guldbæk, som er min gamle klassekammerat fra Realskolen, på et tidspunkt bad mig skrive om livet i og omkring Hvidemose Skole. Jeg troede, jeg kunne huske det meste i detaljer, men mange gange er jeg kommet i tvivl undervejs. Derfor er jeg taknemmelig for, at en af Hvidemosedrengene, Benny Andersen, som stadig bor der, har været behjælpelig. Han har forsynet mig med navne på eleverne på gruppebilledet, og han har gennemlæst det skrevne for at tjekke, om der skulle være faktuelle fejl. Tusind tak for hjælpen, Benny!

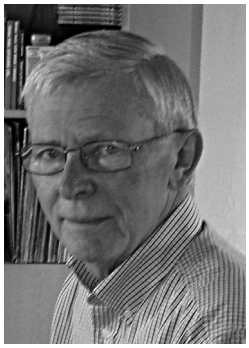

Erik Klarsø.
Har været lærer i folkeskolen og på efterskoler.
Pensionisttilværelsen fyldes ud af Røde Kors arbejde,
hvor jeg er foredragsholder.
Desuden arbejder jeg dagligt i en RK genbrugsbutik.

»I en dejlig have...«

Havebrug i 1950'erne – til nytte og til glæde

Af Anders Villadsen

I Hasselholt, den lille samling gårde og huse, der ligger lige nord for Vinderup, boede jeg sammen med mine forældre Kristine Villadsen, f. Nielsen (1906-79) og Peter Villadsen (1893-1971). Mor og far var blevet gift i 1931 og boede de første år til leje hos teglværksejer Andreas Behrmann i Hasselholt. I 1931 købte de en byggegrund af Andreas Behrmann for en pris på 8.000 kr. Byggegrunden var på ca. 5.500 kvadratalen, svarende til 2.455 m^2 helt nøjagtigt. Noget af det første, mor og far tog fat på, var at plante læhegn omkring grunden. Der kom snart læbælter og hække af naur, der groede godt til, så i løbet af få år var grunden og dermed haven godt beskyttet mod den fremherskende vestenvind.

I 1936 lod mor og far murermester Kjeldbjerg opføre et hus på grunden, eller som det hed, *»sæt' en hus«.* Huset kostede omtrent 16.000 kr. Tegningerne til huset var inspireret af Landsforeningen til Bedre Byggeskik, som i 1926 udgav en bog om netop bedre byggeskik. Huset blev opført i tre etager – kælder med gæsteværelse – *»gjæjskammer«,* vaskerum, brændselsrum og spisekammer. I stueetagen var entré, opholdsstuen samt *»æ pæn stouw«,* køkken og bryggers, og på 1. sal var soveværelset, badeværelse og et kammer. I sidstnævnte boede min far-

Sylvest Jensens luftfoto af huset og lysthuset i Hasselholt (1950'erne). Bemærk telefonmasten med de hvide porcelænsklokker.

mor Dorthea Villadsen og jeg sammen i mange år; sovestederne var adskilt med et forhæng.

Der blev også bygget garage og stald på grunden til husning af ekstra brændsel og kreaturer samt et værksted *(»Æ houkammer«).*

Havens inddeling

Vores have havde en næsten rektangulær form, lidt smallere mod vest og lidt bredere mod øst, hvor haven stødte op mod Skive Landevej. Haven var fra begyndelsen inddelt i tre hovedafsnit: frugthaven, der lå vestligst, i midten nyttehaven med alle grønsagerne og frugtbuskene og mod øst prydhaven. Til at forbinde de tre afsnit løb en havegang hele vejen i den nordlige side. På et stykke af gangen var der plantet hassel. Det var godt at indsamle nødderne om efteråret og spise dem til jul! Nyttehaven og prydhaven var adskilt af en høj hæk af lindetræer.

Far og mor i haven. Til højre skimtes hønsehuset.

Havens muld var bekvem at bearbejde og frugtbar; *»...der er en alen muld«,* sagde min far.

Frugthaven

I frugthaven var der flere forskellige slags træer som Cox Orange, Ingrid Marie (min mors yndlingsæble) og Filippa og et enkelt pæretræ. Der var også et frugttræ med madæbler. Mor købte en æbleplukker på en lang stang, så æblerne kunne nedplukkes skånsomt. Hun fik fremstillet trækasser til æblerne, der blev opmagasineret i vores tidligere hønsehus, der var blevet grundigt isoleret med en membran af halm langs ydervæggene for at undgå frosten. Vi nød især sorterne Ingrid Marie og Pigeon'erne i julen. Til jul lavede mor et lille hul i Ingrid Marie æblerne og satte et stearinlys i hullet. En jul havde jeg en hel kasse af disse »lysestager« med i skole. Det gjorde lykke, også hos læreren.

Vi havde æbler til langt hen på foråret. Det var dejligt.

Frugttræerne blev sprøjtet flere gange i vækstperioden. Dengang tænkte vi ikke så meget på miljøet, og det betød, at der blev sprøjtet mod skurv og andre svampesygdomme samt skadedyr med det resultat, at træerne og frugterne i det store og hele blev skånet for sygdom. Og det var stærke sager, der blev brugt: bordeauxvæske (et smykket udtryk for blåsten), zinkarsenat, nikotin, svovl, undertiden bladan – gifte, der næppe ville blive anvendt i dag. Sprøjtningen af frugttræerne tog Vinderup og Omegns Havekreds sig af, idet kredsen havde anskaffet et stort mobilt sprøjtekøretøj med en kæmpestor trætønde på ladet.

Køretøjet kunne med nød og næppe manøvreres rundt i haven til det sted, hvor der skulle sprøjtes. Sommersprøjtningen af frugttræerne var nøje beskrevet i en vejledning fra Det Jyske Haveselskab, se nedenfor.

Nogle af frugttræerne blev podet om foråret, det vil sige, der blev skåret et snit i en gren, og heri blev anbragt en kvist fra et andet træ. Podestedet blev penslet med podevoks og til sidst ombundet med bast. Det var spændende at være med til årets podning. I løbet af sommeren blev bastbåndene løsnet, efterhånden som den nye podekvist udviklede sig.

Vore æbler tiltrak desværre ikke ønskede personer: En dag i krigens sidste dage kom en kolonne tyske soldater forbi vores hus – som det så ofte skete – men den dag fik de lyst til at øve deres skydefærdigheder, gik ind i frugthaven og skød til måls efter æblerne! – Da de havde moret sig med det et stykke tid, fortrak de efter at have spist godt af æblerne.

Nyttehaven

I nyttehaven eller *»Æ køkkenhaw«* dyrkede vi mange forskellige slags grønsager og buske. Sæsonen startede i april med indkøb hos gartner Maigaard af frø, kål og porrer til udplantning. Kålplanterne (blomkål, grønkål, rosenkål (dem brød jeg mig ikke om, og sådan er det stadig), rødkål og nogle år savoykål) samt porrerne blev sat i bede, der vendte mod og lå lige op til staldmuren. Her var lunt og gode vækstbetingelser, og når planterne var kommet godt i vej, blev de flyttet til deres endelige voksested. Her blev de passet og plejet (læs: sprøjtet), og resultatet var som oftest store og dejlige kål. Blomkålene var en særlig delikatesse.

Men kålene og porrerne havde selskab af andre dejlige grønsager: bl.a. grøn salat, sølvbeder, rødbeder, radiser, bønner (både gule og grønne), persille, rabarber, dild, spinat, løg, selleri, skorzonerrødder, jordbær (3 forskellige sorter, heriblandt Senga Sengana) og ærter. Til salaten lavede mor en velsmagende dressing af fløde, citronsaft, sukker, salt og peber (i nutiden kaldet mormordressing*), og så kan det nok være, at der blev spist salat. Sprødt, friskplukket grøn salat.

Den mest arealkrævende afgrøde var kartoflerne og også den, der udgjorde hovedingrediensen i den daglige middagsmad. Valg af kartoffelsort var et yndet emne til drøftelse: Skulle der spises Bintje eller King Edward, eller Up to date (en melet type)? – Eller var det en mere kogefast sort som Æggeblomme, der skulle sættes til spiring? – Eller hvad med Kejserkrone?

Som den nok mest arbejdskrævende afgrøde har jeg lyst til at nævne asparges. Hvert år blev opbygget et aspargesbed, der bestod af en ca. 80 cm høj jordvold, der blev holdt sammen af brædder. Når volden med tiden var blevet stabil nok, blev brædderne fjernet og kunne bruges næste år. Og så var det bare at vente på de kostelige asparges! Når de var tjenlige, gik vi tidligt om morgenen ud med aspargeskniven, en lang jernstang med en krum kniv nederst, og stak den ned til aspargesens nedre ende, skar den fri og trak den hvide stængel op. Det skulle

* Opskrift på mormordressing: 2 dl piskefløde, saften af 1 citron, 2 spsk. sukker, salt og kværnet peber. Fløde og citronsaft kan eventuelt erstattes af sur fløde.

Fra prydhaven; jeg har selskab af Muddi (til venstre) og en foxterrier på besøg. I baggrunden stensætningen mod husmuren.

helst ske umiddelbart efter, at aspargeshovedet netop var tittet frem, og bestemt ikke senere på dagen, hvor det kunne risikeres, at den ville få farve af solen og blive grøn!

Nævnes må også agurker, asier og græskar; her spillede gødskningen en særlig rolle. Far lavede med et rillejern riller på hver side af rækkerne med de spirede agurkefrø, købte kalksalpeter og hældte den over i en porcelænskande med tud. Så gik han langsomt langs rækken med agurker og lod omhyggeligt salpeteren løbe ned i rillerne. Og resultatet var adskillige lange og saftige agurker. Sikken agurkesalat der kom ud af det. Den kunne godt konkurrere med den grønne salat. Men økologisk var den ikke.

Prydhaven

Prydhaven eller *»æ pæn haw«* lå mod øst og vendte mod landevejen. Den bestod egentlig af to dele, en lille, lidt kedelig plæne lige foran huset, hvor flagstangen stod, samt et større areal med blomsterbuske, staudebed og stensætning med blomster, bl.a. nelliker med duft! Roser og bonderoser, gladiolus og knoldbegonier manglede heller ikke. En nytteplante var der i stensætningen ud over blomsterne, nemlig timian. Den var god til at give smag til suppe og sammenkogte retter.

Tit satte »bedstemor«, min farmor Dorthea Villadsen sig ud i haven i sin mørke kjole og nød solskinnet. Ved sine fødder havde hun vores lille glathårede foxterrier »Muddi«. Også jeg nød at være i haven.

Græsplænen var omgivet af buske og træer, og efter fars idé blev der plantet en række med 6-8 hængebirk langs vejskellet – et rigtig flot syn!

I tilknytning til haven var en pergola af stål og ståltråd. Løvet fra en rådhusvin dækkede loftet og de tre sider, og her kunne vi sidde på varme sommersøndage. Siddepladsen opnåede nu aldrig den store tiltrækningskraft, og pergolaen blev opgivet til fordel for en mindre kaninfarm, som jeg fik lov at opstille. Heller ikke denne aktivitet var langtidsholdbar, for jeg opgav kaninavlen.

Græsplænen var, som græsplæner nu er – græsset skal slås med mellemrum,

og det var mit job. Det foregik med en »Gudenaa« håndskubber, eller var det en »Ginge«? De to varemærker – og mærket »Lysbro« – var også godt repræsenterede blandt vore håndredskaber og var kendt for deres kvalitet. Jeg blev noget misundelig, da vores genbo Laust Laustsen anskaffede en motordreven plæneklipper med en »Diesella« motor, men jeg havde da den glæde at få lov at køre en tur med den hos Laust.

Mor syntes, der manglede noget i haven, et sted, hvor vi kunne opholde os både i godt og dårligt vejr. Hun var optændt af idéen om at få opført et lysthus, men det kostede jo ikke så få penge. Hverken hun eller far var de store »handymen«, så der måtte professionelle folk til opgaven. Opgaven skulle løses af tømrermester Magnus Nielsen på Sevelvej i Vinderup, der var en solid og pålidelig håndværker. Problemet var bare, at pengene til et lysthus ikke lige stod på bankkontoen. Det viste sig, at mor havde råd for det problem, se blot nedenfor.

Salg af havens produkter og bygning af et lysthus...

Når vækstsæsonen nærmede sig sin afslutning, begyndte mor at tænke på, om havens produkter var pæne og sunde nok til at komme på Vinderup og Omegns Havekreds' efterårsudstilling. Den blev holdt i Hotel Vinderups store sal med borde langs de to langsider og et stort midterbord. Her kunne kredsens medlemmer præsentere frugt, fx æbler og pærer, samt alskens grønsager og tillige henkogte og syltede frugter. Det var altid et farverigt skue, og spændingen op til præmieuddelingen var stor. Jeg tror nok, at mor tog præmier et par gange.

Mængden af frugt og grønsager var alt

Udsnit af Vinderup og Omegns Havekreds' haveudstilling på Hotel Vinderup, formentlig i 1950'erne.

for stor til vores eget forbrug, og mor solgte derfor til andre. Navnlig frugt og asier var på salgslisten. Det endte med at blive en ganske stor forretning med et ikke ringe årligt provenu. Pengene blev lagt til side, og til sidst var der nok til, at der kunne opføres et lysthus i forhaven! Så kunne tømrermester Magnus Nielsen gå i gang med opgaven. Husets grundflade udgjorde et kvadrat. Taget var afvalmet i alle fire retninger og blev belagt med grønt tagpap. Huset blev malet solgult og fik monteret vinduer i øst-, syd- og vestvæggen i modsætning til nordvæggen, hvor sofaen havde sin plads, og hvor solen alligevel ikke skinnede. Mor var både stolt over og glad for, at det var lykkedes hende at tjene til at lysthus – af hende kaldet *»Æ lystighus«*.

Lysthuset fik nu aldrig den store anvendelse, som både mor og far havde forventet. Tiden slog vel ikke til, og var det egentlig så sjovt at sidde i et lysthus frem for i selve haven? Men nogle kaffeserveringer blev det da til gennem årene.

Lysthuset var et samlingspunkt.
Her er det fra venstre far, mor, farmor og fars fætter, Villads Villadsen.

Henkogning og syltning

I sensommeren plukkede vi bær og pærer og hentede asier ind. Og så fulgte henkogning og syltning af havens produkter. Henkogningsglas med gummiring og metalfjeder blev fremtaget, og der blev købt mærkesedler til at sætte på glassene samt den fornødne mængde sukker og konserveringsmidlet »Atamon« samt »Heidelberg« lagereddike. Så kunne processen begynde: solbær, ribs, stikkelsbær og pærer blev renset og ribbet og derefter kogt efter de regler, der nu gjaldt på området. Glassene blev skoldet og – hurtig ophældning i glassene! Derefter lagdes et lag cellofan øverst i glasset, der til sidst blev forseglet og forsynet med mærkeseddel på rette vis.

Efter krigsafslutningen i 1945 blev der talt en del om forsvarsalliancer såsom NATO og den kuldsejlede nordiske forsvarsunion. Om disse udtryk dannede model for, hvad mor kaldte »alliancemarmelade«, vides ikke, men den bestod af en blanding af forskellige bær. Mænder af saft og syltede bær blev det til, så store, at vi tit havde 1-2 årgange stående + årets udbytte. Men vi kunne på den måde let glæde andre familier med et lille glas syltetøj – *»sølttøj«* – eller gelé.

Også asier og græskar blev bevaret for vinteren; de blev nedlagt i store krukker og smagte himmelsk som tilbehør til maden. Far og jeg holdt os i hvert fald ikke tilbage, når asierne kom på bordet.

Gartner Kristiansen

Til hjælp i haven havde vi gartner Kristiansen, der boede på Havevej i Vinderup. Han kom cyklende til Hasselholt med sine egne haveredskaber bundet til cyklen og med piben i munden, og den forlod ham aldrig under havearbejdet. Han var en senet – ikke særlig kraftigt bygget – mørklødet mand og var en meget flittig gartner med god indsigt i planteverdenen. Han arbejdede seriøst og målbevidst og holdt ikke mange pauser. Han og jeg gik godt i spænd sammen, og han var god til at forklare om havebrug.

Om formiddagen kaldte mor ham ind i køkkenet og bød på kaffe og en ostemad samt en øl i ny og æ. Timelønnen var vel ikke stor, men blev reguleret med mellemrum. Jeg husker en hel del drøftelser min mor og far imellem om en forestående lønregulering, der resulterede i, at Kristiansens timeløn blev aftalt til 8 kr.! Kristiansen lugede, benyttede kultivator, når det var mest hensigtsmæssigt, gravede haven om foråret og efteråret. Om efteråret blev staldgødningen nedgravet og kom derved afgrøderne til nytte. Kristiansen gav os gode råd med hensyn til nedsætning af løgplanter som tulipaner og påskeliljer om efteråret og tog sig såmænd også af sprøjtning, når den blot kunne udføres med en håndsprøjte, som han bar på ryggen.

Vinderup og Omegns Havekreds

Ligesom gartner Kristiansen, vores uundværlige assistent ved det fysiske havearbejde, var Vinderup og Omegns Havekreds en god rådgiver med hensyn til aktuelle oplysninger om havebrug. Havekredsen blev stiftet i 1944, og mor og far blev medlemmer i 1946, hvor det årlige kontingent var 6 kr. Medvirkende til stiftelse af Havekredsen var måske erindringen om knaphed på varer under og lige efter krigen, så nu skulle der ydes en indsats på hjemmefronten! Mor var i 1948 blevet indvalgt i bestyrelsen. Førstelærer Anton Rasmussen var i mange år formand for Havekredsen, der i 1949 havde omkring 200 medlemmer. Kontingentet steg efterhånden til 20 kr. i 1966. For disse penge modtog medlemmerne bladet »Haven«, udgivet af Det Jyske Haveselskab; bladet havde et oplag på ca. 44.000! Kredsens formål var ifølge vedtægterne fra 1946 et medvirke til havebrugets fremme og at virke for medlemmernes haveinteresse på følgende måder:

1. *Foreningens Medlemmer får Det jyske Haveselskabs Medlemsblad »Haven« frit tilsendt én Gang månedlig.*
2. *Vejledning med Hensyn til Havens Udformning, Dyrkning og Pleje, herunder Haveplaner, Jordbundsundersøgelser, Beplantningslister og Konsulentbesøg.*
3. *Oplysningsarbejde gennem Studiekredse, Foredrag, Demonstrationer, Havevandringer og Udstillinger.*
4. *Fremskaffelse af kontrolleret Frø, Lægge- og Plantemateriale.*

Annonce i Vinderup Avis 20. september 1949. Bemærk Det jydske Haveselskabs logo med frugtkurven, blomsten og planteranken.

Levede Havekredsen op til sit formål? Ja, i rigt mål. Lad mig nævne eksempler på Havekredsens aktiviteter i 1949, som det fremgår af annoncer i Vinderup Avis: salg af sygdomsfri sætteløg hos landpostbud Strøm på Møllersvej, udtagelse af jordprøver, klubaften på Morsings konditori med foredrag af konsulent frk. Lundstein, oplæsning og fælles kaffebord, demonstration af bordpynt og blomsterbinding ved husholdningskonsulent frk. Anna Rønnow (også adgang

for Husholdningsforeningens medlemmer), foredrag af den kendte konsulent Bertelsen fra Struer om erhvervshavebrug (bærfrugt, asparges og jordbær) og beskæringsdemonstration på Kommuneskolen ved samme konsulent. Interesserede opfordredes i annoncen til at medbringe saks og kniv. Også havevandringer var en af Havekredsens aktiviteter.

Afslutning

Mor var, som det ses, den drivende kraft i vores have, men kunne ikke selv overkomme pasningen, også fordi hun af og til var syg og indlagt på Holstebro sygehus. Hun stod for planlægning af nye afgrøder, anlæg af nye bede o.s.v. Far var optaget af sin forretning og forestod mest gødskningen af haven, og jeg havde min skole at passe.

Af og til blev jeg dog sat til at skuffe ukrudt fx blandt frugttræerne, hvilket forekom at være en næsten uoverkommelig opgave – det var i mine øjne et stort stykke jord.

Selv om solen skinnede og fuglene sang, kunne det ikke skjules, at der var forbundet en del hårdt arbejde med havens drift. Mor mente og fastholdt imidlertid, at arbejdet bar lønnen i sig selv (og endda beviseligt gav overskud).

Vores have var ikke en romantisk have med antikroser, buegange og en hvid bro over vandløb, men den var en dejlig have med stor nytteværdi, og den gav glæden ved høsten og nydelsen af afgrøderne. Vores have var heller ikke den eneste dejlige have i Vinderup og Omegn, der var mange, der blev drevet lige så godt eller måske bedre, men her har jeg blot søgt at skildre træk fra vores eget havebrug i årene efter krigen.

Jeg bringer en tak til Vinderup Egnshistoriske Forening og Vinderup og Omegns Havekreds for lån af materiale til udarbejdelse af denne artikel.

Skulle læseren ønske at kommentere artiklen eller drøfte den med mig, er hun/han velkommen til at rette henvendelse til mig.

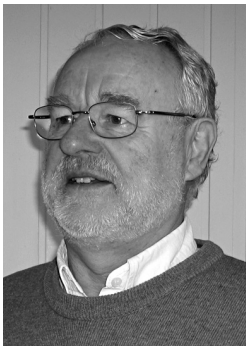

Anders Villadsen,
f. 1940.
Fhv. kommunaldirektør.
Byens Mose 15,
4400 Kalundborg.

Her fortsættes Albert Andersens beretning fra årbog 2012:

Virkelighedsbillede af sømandslivet

En sømands oplevelser på søen og i havnebyerne samt i Australiens urskove

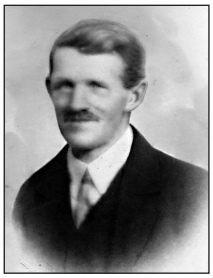

Resumé: Historien, som vi bringer i den orden, Albert Andersen har efterladt den, tager sin begyndelse i Rio de Janeiro i Sydamerika. Her går Albert rundt på havnen efter 1½ måneds sygeleje med den gule feber. Han kommer i snak med en person, der omgående forhyrer ham til et skib, der skal til Sydafrika, en rejse på ca. 6000 km. Han opdager, at ret mange af skibets besætning er shanghajet. Da de shanghajede kommer til sig selv er det for sent at protestere, for da er skibet blevet trukket ud af havnen ud på det åbne hav. De har ingen mulighed for at komme i land, men må blive ombord og arbejde. Tonen er rå, styrmændene er nogle børster, der går rundt med revolvere for at sætte sig i respekt. Arbejdet er hårdt, men Albert får sig en ven, der er nordmand, og én, der er svensker, og en fjende, der er tysker, der gør ham livet surt. Skibet løber ind i en orkan, men klarer at komme til Cape Town hvor besætningen afmønstrer. Herefter arbejder han i en diamantmine i kort tid, men da han finder arbejdet for hårdt, stikker han af. På vej til Kapstaden bliver han overfaldet af nogle, der tror, han har penge og diamanter. De bliver vrede, da det ikke er tilfældet og klynger ham op i et træ med hovedet et par alen over jorden. Heldigvis bliver han reddet af tre mænd, der tager ham med på hesteryg til byen, hvor han en tid arbejder for en dykker. Herefter får han sammen med en ny nordmand hyre ombord på det gode skib Mary Shabe, der skal til Australien. Her fortsætter så historien fra Årbog 2012.*

Med Mary Shabe til Australien

Det var en aften, vi vendte. Det blæste temmelig stærkt, rorgængeren havde lige lagt roret op, skibet luvede op i vinden. Styrmandens kommandoråb lød, alle skøder og braser gjordes los i læ, braserne for gennem blokkene med en raslende lyd, og ræerne svingedes rundt. I det øjeblik, vi skulle hale forsejlene over, gav tyskeren pludselig slip på sit skøde, idet han lod, som om han gled på det glatte dæk. Jeg greb hans skøde for at forhindre det i, at det skar ud af blokken, men sejlene slog nu så voldsomt, at jeg på et hængende hår nær var blevet slået over bord; jeg var udenbords med hele kroppen, men det lykkedes mig i sidste øjeblik at få fat i skibets ræling med hænderne.

Der hang jeg, ingen havde endnu set, hvad der var foregået, og tyskeren rørte ikke en hånd for at hjælpe mig, han håbede åbenbart på, at jeg snart skulle slippe og falde i søen. Det gjorde jeg nu

* Betyder, at de er blevet drukket fulde, måske med drink, der er tilsat bedøvende medicin. Når de så har været mere eller mindre bevidst- og viljeløse, er de bragt ombord.

ikke denne gang, det lykkedes mig at hæve mig så langt op med armene, at jeg fik albuerne over rælingen, og da jeg først var kommet så vidt, var det ikke så vanskeligt for mig at få bjærget mig ind på dækket igen. I det samme kom de andre løbende forud; de var nu blevet opmærksomme på, at der var noget galt på færde henne ved forsejlene, de slog nemlig, så det knaldede i luften, og det var livsfarligt at komme dem nær.

»Hvad går her for sig?« råbte styrmanden. »Hal forsejlene ned og få skøderne skåret i!« vedblev han. Vi gik straks i gang dermed, og snart efter var det i orden, og vi fik sat sejlene igen. Jeg meddelte nu styrmanden, at tyskeren med vilje havde sluppet sit skøde, men han sagde, at han var undskyldt deri, han var gledet omkuld på det våde dæk. Styrmanden troede ham, og så blev der ikke gjort mere ud af det, men følelserne mod min sidemand blev ikke blidere fra den begivenhed af.

Den følgende tid gik jeg og spekulerede på, hvorledes jeg skulle betale ham det tilbage, thi jeg var enig med mig selv om, at han skulle komme til at fortryde de streger, han havde spillet mig. Til sidst blev jeg enig med mig selv om, at han skulle have prygl. Jeg var ganske vist ikke sikker på, at jeg kunne give ham dem, men det skulle i hvert fald prøves.

Fjorten dage efter fik vi land i sigte fra mærset, og dagen efter konstaterede vi, at det var Australiens kyst, vi havde for os.

Den næste nat havde vi hundevagten (kl. 24.00-04.00), og da besluttede jeg, at nu skulle det være. Det var kl. 2. Jeg var lige blevet afløst ved roret, da jeg traf ham forude.

»Du kunne nok lide, om jeg var faldet i vandet den nat, du slap forsejlsskøderne«, begyndte jeg.

»Ja, hvorfor ikke, så havde vi da været af med dig«, svarede han.

»Nå, så det siger du, men tag dig nu i agt, for nu skal du have prygl«, fortsatte jeg, og i det samme stak jeg ham en knytnæve op under hagen, så han nær var gået bagover.

Men han var hårdhudet. Han svor en frygtelig ed og for ind på mig, og i det samme så jeg en kniv blinke i hans hånd. Jeg sprang tilbage og greb en jernkofilnagle fra naglebænken. Idet han nåede mig, slog jeg ham oven i hovedet med kofilnaglen, inden han nåede at stikke mig med kniven. Det kunne han dog ikke stå for, han faldt bagover og blev liggende uden at røre sig. Jeg fik nu fat i nordmanden, og han hjalp mig med at bære ham ind i lukafet, hvor vi lagde ham i køjen; der lod vi ham så ligge, og da han ikke skulle til rors eller på udkig denne vagt, fik han lov at ligge til kl. 8 om morgenen.

Da han skulle på dækket igen, meldte han sig syg. Dagen efter var han dog på benene igen, så det gjorde ham ikke synderlig skade, men han var tavs og indesluttet. Jeg tror, han havde fået respekt for mig.

Nogle dage efter fortøjede vi i Melbournes havn, men nu traf det sig sådan, at der var udbrudt strejke blandt arbejderne ved havnen, så ingen skibe kunne blive udlossede, og ingen vidste, hvornår det blev anderledes. Det var jo en kostbar historie for rederiet at have et skib liggende i ret lang tid med mandskab om bord. Skipperen tilbød os derfor, at vi kunne blive afmønstrede, hvis vi havde lyst, og halvdelen af mandskabet tog imod tilbuddet. Iblandt dem, som gik fra

Der er ca. 3000 km mellem Cape Town og Melbourne.

borde, var nordmanden og jeg. Tyskeren var derimod blandt dem, som blev. Det var imidlertid en stor dumhed, vi begik. Strejken vedblev, og af den grund var det komplet umuligt for os at få hyre igen, og arbejde var der heller ikke noget at få af i byen.

I Australiens urskove

Det var en rigtig uhyggelig aften inde i Australiens urskove. Stormen susede i træernes kroner og bøjede dem undertiden næsten til jorden. Af og til knækkede en stor gren af et træ og faldt til jorden med et brag. Alt liv syntes uddødt i skoven på en sådan aften, og det var heller ikke lystigt at færdes ude i dette vejr. Regnen strømmede ned i stride strømme og pisket af stormen trængte den ind i hver en krog og hvert buskads, så der bogstavelig talt ikke var en tør plet at finde noget sted. Og dog befandt jeg mig derinde denne aften. Ja, det var mig, der vandrede af sted der i storm og mørke uden sko på fødderne og gennemblødt til skindet. Men hvorledes var jeg kommet der? vil læseren spørge. Det var af tvingende grunde og hårdt imod min vilje.

Vi var jo som før fortalt blevet afmønstret fra den amerikanske bark og opholdt os derfor den følgende tid i byen for om muligt at få hyre igen. Det viste sig dog umuligt på grund af strejken. Så længe vi havde penge, led vi ingen nød, men da de slap op, fik piben en anden lyd. Så var der ingen, der brød sig om at huse os længere. Nordmanden og jeg fulgtes ad, vi boede samme sted og delte ligeligt vores penge, så vi var akkurat lige rige eller lige fattige.

Da vores pengebeholdning var svundet ind til at udgøre en samlet sum af 10 shilling, besluttede vi os til at forlade vores hidtidige kvarter og søge os et billigere logi, thi vi var på det rene med, at fik vi ikke enten en hyre eller et arbejde snart, så ville vi komme til at sulte. Vi fandt omsider et sted, hvor vi kunne tilbringe natten temmelig uforstyrret. Det var under gulvet af et bræddeskur, som, så vidt vi kunne skønne, brugtes til pakhus. Vi fik lavet et nogenlunde ordentligt leje der af lidt hø, savsmuld og en bunke gammelt avispapir. Der krøb vi ind hver aften, når det var blevet mørkt, og vi passede altid på at forlade det igen, inden det blev rigtig lyst, for at ingen skulle opdage, at vi boede der. Om dagen spadserede vi omkring i byen og somme tider en tur i omegnen; det kneb jo med at få tiden til at gå.

Omsider havde vi ikke en øre mere i lommen og ikke noget at spise, så vores udsigter var ikke lyse. Den første aften efter, at vi ikke havde fået noget at spise om dagen, gik vi hen i et lokale, som tilhørte Frelsens Hær, og hvor fattige og

hjemløse kunne få en kop kaffe og et stykke brød gratis. Vi spiste det med en glubende appetit, men det forslog jo kun lidt til sådan et par sultne fyre. Den aften gik vi sultne til køjs under bræddegulvet, men snart glemte vi alle genvordigheder i søvnens arme.

Den næste dag spadserede vi flere mil ind i landet til en farmer, som boede der. Vi gik hele dagen, og vi fik ikke andet i livet end vand, som vi drak fra de vandløb, vi passerede. Hen ad aften nåede vi en farm. Der stod en mand udenfor og røg tobak af en træpibe; vi hilste »godaften« og spurgte, om han ikke havde brug for to mand til at arbejde på farmen.

»Nej«, sagde han, »folk har jeg i grunden nok af, men da I måske kommer langvejs fra, skal I alligevel have lov at arbejde her i morgen, vi er lige i majshøstens tid. I får 2 shillings i dagløn og så kosten. Hvad siger i til det?«

Vi var meget tilfredse med det resultat af samtalen, og dertil bidrog i høj grad udsigten til at få noget at spise, for vores tarme ligefrem skreg af sult.

»Kom så med ind og få noget at leve af«, vedblev han, »så kan I vel ligge i laden i nat«.

Det lod vi os ikke sige to gange, vi fulgte bag efter ham ind i stuen; der stod et langt bord med bænke langs siderne. Vi satte os på den ene bænk og hørte nu manden tale med nogen i den anden stue. Lidt efter kom en pige ind med mad til os, det var en pige på en 15-16 år, vi fik senere at vide, at det var farmerens datter. Hun så godt ud, hun havde brunt hår og brune øjne og var iført et kort, hvidt lærredsskørt. Men vi så nu ellers mest på maden, hun satte ind til os, den bestod af majsbrød, smør, tørret fårekød samt mælk. Vi spiste med en ordentlig appetit, og da vi var færdige, var der ikke meget af det, der kaldes mad, på bordet.

Vi begav os nu ud i laden, hvor vi lagde os til hvile i en bunke frisk hø i det inderligste velvære. Det var også lang tid siden vi var gået til ro så mætte som den aften. Dagen efter hjalp vi til med arbejdet på farmen, vi fik lov at bestille noget og vi hængte i med god vilje.

Da det blev aften fik vi vores 2 shillings hver, og så fik vi lov at ligge i laden den nat også. Den næste morgen, førend vi begav os af sted, afsluttede vi en handel med pigen. Vi gav hende 2 shillings, og så fik vi et brød og et stort stykke tørret fårekød i stedet. Nu kunne vi da leve nogle dage på det.

Vi kom så tilbage til vores kvarter under bræddegulvet igen, og her så ud akkurat, som da vi forlod det. De første dage derefter led vi ingen nød, men så var det det samme igen. Vi gik så og småsultede i nogle dage, men så begyndte nordmanden at føle sig dårlig tilpas. Det var det værste, der kunne hænde os, hvis vi blev syge, thi hvad skulle vi så gribe til?

Vi vandrede omkring i gaderne en aften, jeg var i dårligt humør, jeg syntes, at alting så tungt og trist ud for os. Lige på én gang siger jeg til nordmanden: »I aften ville jeg slås med selv fanden for at få et glas øl!« Jeg anede ikke den gang, hvor snart jeg skulle komme til at slås.

Lidt efter så vi nemlig en mand komme løbende ned ad gaden efterfulgt af 2 andre. Idet den første nåede os, meddelte han os i hast, at de to, som forfulgte ham, ville prygle ham, og han lovede os et halvt pund (Engelsk mønt = 10 shillings), hvis vi ville hjælpe ham. Det var vi straks rede til, og da de andre 2 nåede hen til os, sprang jeg frem foran dem,

idet jeg råbte: »Stop en kende og lad os tale om sagen!«

De var en del berusede og temmelig hidsige.

»Hvad kommer det dig ved?« råbte den største af dem. Det var en skotsmand, en stor svær fyr at se på.

»Vil I slås med nogen, kan I slås med os«, svarede jeg.

»Nu så kom an!«, råbte han, og et øjeblik efter var vi i gang med slagsmålet. Skotsmanden havde en underlig måde at angribe på. Han bøjede sig næsten ned til jorden og nærmede sig på den måde til mig. Jeg kunne have sparket ham op i ansigtet, men det ville jeg ikke. Han fik imidlertid ikke nogen fornøjelse af sin angrebsmåde, jeg greb ham nemlig i skuldrene, da han nåede mig, og tvang ham med hele min vægt ned mod brostenene. Han havde imidlertid gode kræfter, og jeg ville have hele min fulde hyre med at holde ham nede. Han sparkede og sprællede af alle kræfter, og flere gange var han lige på nippet til at få mig væltet af sig, men jeg holdt ham dog, og omsider blev han klar over, at hans modstand ikke nyttede.

Jeg fik nu tid til at se mig om efter nordmanden og den anden; nordmanden havde ikke kunnet klare sig alene, men den anden mand var så kommet ham til hjælp, og i forening havde de fået ham overmandet.

Vi gik nu i gang med at underhandle om fredsbetingelserne, de skulle jo ikke sådan uden videre slippe fri, da det var dem, der havde begyndt slagsmålet. Omsider blev vi enige om, at de to skulle give en omgang aftensmad på det nærmeste spisehus med tilsvarende øl og whisky, og så skulle det hele være glemt. Det gik de ind på, og efter at vi havde fået rejst os og ordnet lidt på vore klæder, begav vi os hen på det nærmeste værtshus. Efter at vi var kommet ind og havde sat os tilrette ved et bord, bestilte skotsmanden aftensmad til hele selskabet, vi var nu i alt 5 personer.

Det var noget for nordmanden og mig. Vi spiste dobbelt så meget som de andre tre tilsammen, men til gengæld tog de så meget mere for sig af drikkevarerne. De blev stadig mere lystige og højrøstede, og til sidst endte det med, at vi blev vist ud af lokalet, idet værten truede os med politiet, hvis vi ikke forsvandt frivilligt.

Efter at vi var kommet ud på gaden, tog vi afsked med skotsmanden og hans kammerat, og vi skiltes nu som de bedste venner af verden. Efter at de var forsvundet, betalte vores mand os det halve pund, han havde lovet os, og da han skulle samme vej som os, fulgtes vi op ad gaden i retningen af vores kvarter. Han begyndte at spørge os ud om, hvad vi foretog os, og om vi havde arbejde for tiden.

Vi fortalte ham, hvorledes sagerne stod, at vi ikke havde arbejdet i lang tid. Da han hørte det, spurgte han os, om vi ikke have lyst til at få et godt arbejde inde i landet med en god fortjeneste. Det var noget vi straks var med på, og det blev nu bestemt, at vi den følgende aften skulle indfinde os på et aftalt sted. Det skulle være i nærheden af byen mellem kl. 9 og 10.

Vi syntes ganske vist, at det var noget mystisk, at det skulle være om aftenen, men vi tænkte ikke så nøje over det; vi var i godt humør ved udsigten til at få arbejde i stedet for at gå i byen og sulte. Da aftalen var gjort, bød han godnat og fortsatte sin vej op ad gaden, mens vi begav os hen til vort nattekvarter. Den

aften faldt vi straks i søvn; vi plejede ellers at ligge vågen i lang tid, inden søvnen meldte sig, velsagtens på grund af, at sulten gnavede i vores tarme og ikke lod os i ro.

Da vi vågnede næste dag, var det langt op ad formiddagen, men nu var det værste sket, nordmanden var blevet rigtig syg og kunne ikke forlade sit leje. Han havde en forfærdelig hovedpine, og desuden var han så svimmel, at han ikke kunne rejse sig. Det var en kedelig historie og ikke mindst nu, da vi lige havde fået arbejde. Jeg besluttede mig imidlertid til at vove mig ud fra vort opholdssted, skønt det var højlys dag. Jeg gik så ud i byen og købte en del proviant og desuden en flaske god vin, som jeg mente kunne være godt til nordmanden, og i besiddelse af det begav jeg mig tilbage igen og slap ubemærket ind i vores lejlighed igen.

Nordmanden fik nu noget vin at drikke, og det livede en del op i ham, men han kunne dog ikke spise noget den dag. Jeg spiste en god frokost og lagde mig til hvile igen, det var nu min mening at blive hos nordmanden til om aftenen, så ville jeg gå ud alene og høre, hvad for et slags arbejde, det var, som manden havde lovet os. Nordmanden holdt imidlertid på at jeg ikke skulle gå alene til det møde, som var aftalt imellem os og den ubekendte. Der kunne gerne være nogle rævestreger med i spillet, mente han. Men jeg mente, det havde ingen nød, jeg skulle nok klare den.

Da klokken var 9, tog jeg afsked med ham og begav mig af sted. Jeg anede ikke, hvor lang tid der ville gå, inden jeg igen skulle mødes med ham, og hvor meget jeg skulle igennem inden den tid. Det var temmelig mørkt den aften, månen stod nemlig først op hen ad midnat, og himlen var overtrukket med skyer; ikke så meget som en stjerne var at se på hele himmelhvælvingen.

Jeg følte mig dog lidt beklemt om hjertet, idet jeg vandrede af sted ud imod udkanten af byen. Bare dog nordmanden havde været med, tænkte jeg ved mig selv. Det var altid bedre at være to end én. Men der var jo intet at gøre ved det, og jeg forstærkede mine skridt for at nå hen til det aftalte sted til den fastsatte tid. Det var ved en omdrejning af vejen, hvor der stod nogle høje træer, at vi skulle træffe ham. Jeg havde nu lagt de sidste huse i byen bag mig og befandt mig alene på vejen, ikke et menneske var at se i nærheden.

Snart efter nåede jeg stedet, men nu skete der noget, jeg ikke havde forudset. 4 mand sprang nemlig frem fra træerne ved siden af vejen. De kastede sig over mig, inden jeg fik tid at sætte mig til modværge, de kastede mig til jorden og stoppede munden på mig, så jeg ikke kunne få en lyd frem. Derpå stod de stille et øjeblik. De ventede naturligvis, at min kammerat også skulle komme til syne, men der ventede de forgæves. Nordmanden lå jo velforvaret derinde under bræddegulvet. Han tænkte nok ikke på, hvad der foregik derude på vejen i dette øjeblik.

Da de så opdagede, at der ikke kom flere til syne, rejste de mig op og trak af sted med mig, det gik så hurtigt, som benene kunne bære mig, både over stok og sten og gennem busk og krat. De fulgte hverken vej eller sti, men ind igennem skoven gik det, og de standsede ikke før hen ad morgenstunden. Da gjorde de holdt i et tæt buskads i nærheden af en bæk; de gjorde ild på og fremtog

deres proviant, som bestod af kød og brød samt the. En af dem hentede vand i bækken, og så lavede de te over ilden i en blikdåse. Jeg fik også lov at tage del i måltidet. Det var ikke meningen, at jeg skulle hverken sulte eller tørste, kunne jeg forstå.

Da vi nu havde spist, blev teen taget af ilden og blandet med sukker og whisky og gik derpå rundt til selskabet. Jeg havde nu lejlighed til at betragte mændene lidt nærmere, og jeg så nu, at den ene var manden inde fra byen, som havde lovet os arbejde.

Jeg var nu klar over, hvad det var for en slags arbejde, jeg skulle få. De var nemlig udsendinge fra en landbrugscamp, dvs. en slags farm eller landejendom, hvortil hører flere tusinder tdr. land, og hvor folkene bliver behandlet næsten som slaver. Man få meget arbejde og næsten ingen løn, og er man først kommet der, er det næsten umuligt at slippe derfra igen, sådan bliver der passet på en.

De tre andre var stærke, skæggede mænd, de var iført lange støvler, gule skindbukser, blå uldne skjorter og mørk lædertrøje. Desuden havde de et læderbælte om livet og ud over dette havde de hver især en bred kniv og en revolver af svær kaliber. Der var ingen af dem, der talte til mig ud over det højst nødvendige, så jeg var overladt til mine egne betragtninger.

Jeg havde allerede begyndt at spekulere på, hvorledes jeg skulle slippe fra dem igen, men jeg skønnede nok, at det ikke ville blive så let en sag, jeg så nok, at de stadig holdt øje med mine bevægelser.

Så snart teen var drukket, blev sagerne pakket sammen, og nu gik det af sted igen; jeg havde ikke spor af anelse om i hvilken retning, vi gik. Vi gik nu hele dagen med undtagelse af et øjebliks hvil om middagen, mens vi fik en bid brød. Da det blev aften, slog vi lejr igen, der blev tændt ild, og vi spiste vores aftensmad. Efter at vi havde spist blev det aftalt imellem dem, at de skulle skiftes til at holde vagt to timer af gangen. Den, som holdt vagt, skulle så holde ilden ved lige og passe på mig.

Jeg lagde mig ned tillige med de andre og lod, som om jeg sov, men det var kun på skrømt, jeg holdt stadig øje med vagten. Jeg håbede nemlig i mit stille sind på, at han skulle falde i søvn, og at jeg så kunne få lejlighed til at forsvinde. Den første vagt var imidlertid årvågen nok, han lukkede ikke øjnene et øjeblik. Da de to timer var gået, kaldte han på den, som havde tørn næst efter, og lagde sig derpå til at sove sammen med de andre.

Jeg opdagede snart, at den anden vagt ikke var nær så årvågen som den første. Da han havde siddet lidt, begyndte han at nikke med hovedet en gang imellem, han mandede sig dog op igen og kastede et blik hen på mig for at overtyde sig om, at jeg sov. Jeg lå tilsyneladende i fast søvn, så han følte sig beroliget i den henseende, thi han satte sig ganske roligt til at blunde igen. Lidt efter begyndte han at snorke, og jeg var enig med mig selv om, at skulle jeg slippe derfra, så skulle det være nu.

Jeg rejste mig først ganske langsomt op, så jeg kom til at sidde på knæene, der sad jeg lidt og betragtede dem, de sov alle fire deres rolige søvn. Hvad om jeg nu greb en af deres revolvere og skød dem ned som hunde, tænkte jeg ved mig selv, men jeg fandt det dog alt for voveligt, da de var fire, og jeg ville desuden heller ikke have nogens død på min samvittighed.

Jeg begyndte nu i stedet for ganske langsomt at fjerne mig fra dem, idet jeg krøb på hænder og knæ og stadig holdt øje med dem, om nogen af dem skulle vågne. Det skete dog ikke, til alt held for mig! Endelig var jeg kommet så meget som et halvt hundrede meter fra dem, jeg kunne lige skimte dem gennem buskene, og nu rejste jeg mig op, og derpå løb jeg, som jeg aldrig før i mit liv havde løbet. Det var så mørkt, at jeg hvert øjeblik var lige ved at løbe mod træstammerne, af og til snublede jeg og faldt over trærødder og nedfaldne grene, men stadig vedblev jeg at løbe. Jeg tænkte bare på at komme så langt væk fra mændene som muligt.

Jeg var ikke i tvivl om, at jeg ville blive forfulgt, så snart de vågnede og opdagede, at jeg var forsvundet. Til sidst, da jeg ikke kunne løbe mere, lagde jeg mig til hvile i et buskads, idet jeg inderligt håbede, at Gud ville lede mine forfølgere på vildspor, så de ikke skulle finde mig igen, jeg var nemlig så udmattet, så jeg hverken kunne gøre modstand eller løbe længere.

Jeg faldt straks efter i søvn og vågnede ikke igen før langt hen på eftermiddagen. Klokken kunne vel være fire eller fem, efter hvad jeg kunne se på solen. Jeg følte en stærk trang til at få noget at spise, og heldigvis havde jeg lidt mad i min lomme, det havde jeg taget med, da jeg gik ud for at træffe manden den skæbnesvangre aften. Jeg spiste halvdelen deraf og gemte resten til senere, thi hvem vidste, hvornår jeg fik lejlighed til at få noget igen. Det var nu min mening, at jeg ville tilbage til byen igen, men hvorledes skulle jeg finde vejen dertil. Ja, kunne jeg blot finde ud til havet, så skulle jeg nok komme til byen igen, det var jeg sikker på, det gjaldt derfor om at nå ud til havet.

Jeg begyndte så at vandre af sted i den retning, jeg mente, havet måtte være. Det var begyndelsen til den vandring, som skulle vare i samfulde fire måneder; fire måneder igennem Australiens urskove uden at se andet end træer og atter træer, ikke en vej eller en sti var der at finde. Engang imellem krøb jeg op i toppen af et træ for at se, om jeg dog ikke kunne øjne havet, men stadig så jeg det samme uendelige hav af trætoppe og intet andet. Der påkom mig en knugende ensomhedsfølelse, jeg anede ikke, hvorhen jeg skulle vende min fod, og ikke et menneske var at træffe.

Mine forfølgere mærkede jeg intet til, som godt var. I førstningen var jeg bange for overfald af vilde dyr om natten, når jeg lå og sov, men denne frygt var så vidt ubegrundet, thi, som jeg senere har hørt, er Australien kun tyndt besat med vilde dyr, det eneste større dyr, som findes der, er den brune bjørn, og den bliver yderst sjældent farlig for mennesker.

Min føde bestod af bær og frugter, som jeg fandt på træerne, men det var jo uvant føde for mig, jeg længtes forfærdelig efter et stykke brød, men ens mave kan jo godt vænne sig til meget, så da der var gået nogen tid kunne jeg så temmelig finde mig tilfreds med frugterne. Om natten lagde jeg mig gerne til hvile i det tætteste buskads. Vejret var godt, så det gik nogenlunde med at holde varmen, men jeg pintes stadig af tanken om, hvordan jeg skulle slippe ud af urskoven igen.

Så var det en dag, det havde stormet i flere dage, men nu begyndte det at regne, og ikke nogen almindelig regn; den ligefrem øsede ned og pisket af stormen

trængte den ind i hver en krog og hvert et tæt buskads. Jeg vandrede af sted med raske skridt for at holde varmen i mine gennemblødte klæder, men nu begyndte mørket at falde på, og når det var mørkt var det så godt som umuligt at færdes imellem træerne, man snublede hver øjeblik over trærødder eller nedfaldne grene.

Det så ikke godt ud for mig den aften, ikke en tør plet at finde til at lægge mig til hvile på og ikke en tør trævl på kroppen. Mine sko var allerede slidt op, så jeg vandrede af sted på de bare fødder. Og så havde jeg dog alligevel held med mig den aften, thi som jeg gik og tænkte på, hvorledes jeg skulle finde et sted at ligge om natten, kom jeg forbi et mægtigt træ, som stormen havde væltet for længe siden. Jeg standsede, idet jeg tænkte, at jeg måske kunne sidde i læ inde under stammen, men så opdagede jeg til min glæde, at stammen var hul, og nede ved roden var der en åbning ind til det indre af træet. Jeg undersøgte denne åbning og så nu, at det indre af træet var så trøsket, at det med lethed lod sig skrabe løs. Det varede ikke længe, førend jeg havde lavet hullet så stort, at jeg kunne krybe derigennem, og jeg så nu, at der var ganske tørt inde i træet. Jeg fik snart lavet så meget plads, at jeg kunne ligge derinde, og jeg fik nu mine få tændstikker, som jeg havde tilbage, frem og prøvede at tænde en ild lige inden for åbningen.

Det gik ganske godt, røgen trak ud igennem hullet, så der blev en behagelig varme derinde i træet. Men jeg måtte dog ud og samle nogle visne grene til at lægge på ilden, da den ellers brændte alt for hurtigt ud. Jeg afførte mig noget af mit tøj og lagde det til tørre ved ilden. Det var en behagelig forskel; udenfor rasede stormen og regnen, og mørkt var der som i en grav, og herinde lå jeg nu i den dejligste varme. Bare jeg havde haft noget at spise, så havde jeg haft det rigtig rart, syntes jeg.

Starten på mit eventyr

Mens jeg lå og strakte mig i det bløde smuld af det gamle træ, gled mine tanker tilbage til den tid, før jeg kom ud at sejle og til alle mine venner og bekendte derhjemme i Danmark. Nu lå de uden tvivl alle i den bedste søvn i deres gode senge; ingen af dem tænkte på, at jeg færdedes her, dybt inde i Australiens urskove ganske alene uden at vide, hvor jeg skulle vende min fod hen for at komme ud af vildnisset igen. Og dog ville jeg ikke bytte med nogen af dem, ikke for alt i verden.

Jeg huskede godt, hvordan jeg længtes, mens jeg var dreng og tjente på gårdene og vogtede køerne og fårene. Altid, så længe jeg kunne huske, havde jeg længtes efter at komme til søs; sådan at fare omkring i verden fra det ene land til det andet. Det havde altid været mine ønskers mål, ja, og så at tjene penge, rigtig mange penge og så efter en del års forløb at komme hjem, fin i tøjet og med en velspækket tegnebog i brystlommen. Tænk hvor folk ville se på mig, de kunne naturligvis ikke kende mig, når jeg en skønne dag steg ud af toget ved den lille station. Hvem kunne så også tænke, at den fine herre var den fattige skomagers søn der fra byen?

Og så, når jeg kom hjem, kunne jeg tage et par hundredekronesedler ud af tegnebogen og sige: »Vær så god, far, her er lidt til hjælp til udkommet!« Da ville der blive glæde i det fattige hjem, de

Aalborg havn med toldbod omkring 1902.

havde jo altid haft det så småt, de gamle derhjemme.

Og så, da jeg drog af sted med alle de lyse drømme og forhåbninger, det var om efteråret, en meget dårlig tid at søge hyre på for en, som ikke har sejlet før. Jeg var seksten år den gang.

Nu (1908) var jeg enogtyve, så det var lige fem år siden.

Jeg fik da heller ikke nogen hyre det efterår, jeg rejste til Aalborg, der var ikke nogen hyre at opdrive på denne årstid.

Da jeg havde været der nogle dage, fik jeg plads på en herregård en mils vej fra byen som malkerøgter. Det var en stor gård. Vi var 6 røgtere foruden fodermesteren, og vi skulle passe hver halvtredsindstyve kreaturer samt malke 20 køer to gange dagligt. Det gik også ganske godt en fjortens dages tid, men så blev manden, som passede kalvene, syg, og så forlangte fodermesteren, at jeg skulle hjælpe til med at passe dem foruden mit arbejde, som jeg havde i forvejen. Det blev mig nu for meget, jeg gik så til inspektøren og spurgte, om jeg kunne blive fri for at passe kalvene, men det hjalp ikke noget. Han sagde, at hvad fodermesteren forlangte af mig, det skulle jeg gøre. Så blev jeg gal i hovedet og besluttede, at det nu skulle have en ende.

Den næste dags aften, efter at vi havde spist vores aftensmad, som bestod af mælk og grød samt et stykke smørrebrød og så tørt brød for resten, pakkede jeg så mine sager sammen. Mens jeg var i færd dermed, hørte jeg ganske tydeligt én komme gående uden for min dør, og lidt efter bankede det på. Jeg fik i en fart mit tøj af vejen, hvorpå jeg gik hen og lukkede op, men der var ingen at se hverken uden for døren eller længere borte, og det står endnu for mig som en gåde, hvad det kunne have været.

Jeg fortsatte nu med at pakke mit tøj, og da jeg var færdig, forlod jeg gården. Den nat sov jeg i en høstak lidt uden for Aalborg by. Jeg skulle jo spare på skillingerne, jeg havde ikke så mange af dem. Det var en kold en, sidst i november må-

ned, det var en stor høstak, og den var så fast, at jeg næsten ikke kunne bore mig ind i den. Jeg frøs da også som en hund. Af og til var jeg oppe og springe lidt frem og tilbage for at få varme i kroppen.

Dagen efter løste jeg billet til Aarhus, nu skulle det prøves der. Det tog omtrent resten af mine penge, men jeg stolede på min lykke, jeg kunne da altid få en plads igen lige så god som den, jeg havde på herregården.

Da vi nåede Aarhus var det mørk aften. Jeg var dygtig sulten, jeg havde ikke spist noget siden om morgenen. Jeg begav mig derfor op i byen, hvor jeg købte mig noget brød og pølse, og forsynet med det vendte jeg tilbage til banegården igen. Det var nemlig min agt, at jeg ville overnatte i en af de derværende personvogne. Jeg slap også ubemærket ind i en af dem, og efter at jeg havde spist mit brød og pølse, svøbte jeg mig ind i mit gamle tøj og lagde mig til at sove på en af bænkene.

Jeg ved ikke, hvor længe jeg havde sovet, da jeg pludselig vågnede ved, at jeg fik et voldsomt stød, jeg var lige på nippet til at rulle ned af bænken, hvorpå jeg lå, og dernæst mærkede jeg, at vognen blev sat i bevægelse. Jeg kom i en fart på benene og fik mit tøj pakket ned i vadsækken. Jeg skulle lige til at åbne døren og springe ud til den modsatte side af den, som vendte ind mod banegården, men så standsede vognene pludselig igen, men det var dog kun et øjeblik, så gik det igen tilbage ind på et andet spor. Jeg betænkte mig nu ikke længere, men åbnede døren og sprang ud. Det var temmelig mørkt, så jeg slap derfra uden at blive bemærket.

Jeg gik så og traskede omkring uden for byen resten af natten ærgerlig over, at jeg ikke kunne få lov at ligge i ro i vognen, jeg lå nemlig ganske godt der i stedet for at gå herude, det var nemlig både mørkt og koldt.

Plads for vinteren

Den næste dag gik jeg ind til en fæstemand, og jeg fik også plads med det samme, det var på en større bondegård, halvanden mil nord for Aarhus. Jeg skulle også være malkerøgter der, det var alligevel bedre end på herregården, skønt det var nu ikke et af de allerbedste steder. Det var især knapt med føden. Om morgenen fik vi kun et halvt stykke smørebrød, et halvt stykke tørt brød og så dertil kogt mælk, så det var jo en tynd frokost at gå på fra kl. 7 om morgenen og til middag. Men tiden gik da; vi fik en hård vinter dette år, men det gjorde jo ikke mig noget, jeg gik inde i den varme kostald det meste af tiden.

Da det blev jul, fik jeg sendt en hvedekage fra dem derhjemme, og aldrig har noget smagt mig så godt som den. Jeg tog mig gerne et stykke af den hver aften, når jeg kom ud i kamret og skulle i seng, så jeg havde glæde af den i lang tid. Jeg længtes dog stadig efter, at det skulle blive forår, så jeg kunne komme af sted ud på søen. Kunne jeg komme der, så troede jeg, mit livs lykke var gjort. Jeg var ganske vist fæstet for hele året, men det tog jeg ikke så nøje.

Da vi kom midt i marts måned, tænkte jeg ved mig selv, at nu var det vist på tide at komme af sted, men jeg havde gjort klogere i at blive en måned længere. Jeg gik en aften ind til manden og fortalte ham, at jeg trængte hårdt til et sæt tøj, hvad jeg nu også gjorde, og om det ikke var muligt, at jeg kunne få så mange penge, så jeg kunne få mig et

Aarhus havn først i 1900-tallet.

sæt. Jo, det var der egentlig ikke noget i vejen for, han lod mig få fyrretyve kroner, og så fik jeg lov til at rejse til Aarhus dagen efter. Jeg havde nu allerede min plan færdig, jeg var bestemt på ikke at vente til dagen efter, men derimod rejse den samme nat og så tage mit tøj med for ikke at vende tilbage igen. Det var jo i grunden en skam, nu havde han ladet mig få pengene i god tro, og så ville jeg narre ham på den måde. Men jeg gjorde mig ikke mange skrupler over det, bare jeg kunne komme af sted, så syntes jeg lykken stod mig åben.

Det er forbavsende, hvordan sådan en idé kan tage en fangen; når først man har fået den i hovedet, så sætter man alle hensyn til side blot for at nå sit mål. Det var den 17. marts, jeg husker det så tydeligt, som om det var for ganske få dage siden. Kl. var ét om natten, da jeg sagde farvel til gården, jeg gik igennem kostalden endnu en gang, der var behagelig varme derinde. Køerne lå velbehagelige i deres båse, nogle sov, andre tyggede på de sidste rester af deres aftenfoder, en enkelt raslede lidt med bindslet. Der kom alligevel en vemodig stemning over mig, idet jeg stod der, jeg vidste jo, hvordan jeg havde det, om jeg blev, men hvordan jeg fik det, når jeg drog af sted, det var jo skjult. Men nu var jeg inde på, at det skulle være, og jeg listede mig så af sted.

I Aarhus for at søge hyre

Jeg gik rask af sted for at holde varmen. Sne lå der hist og her i grøfterne, og vejen var overordentlig sølet, så det var just ikke nogen behagelig spadseretur. Jeg kom til Aarhus, længe før det blev lyst, og det var der just ikke megen fornøjelse ved.

Da det blev op ad dagen, fik jeg mig et logi, og så gik jeg hen på forhyringskontoret for at prøve lykken. Men det blev en smal lykke. Hyre fik jeg ikke nogen af før midt i april måned. Og da der var gået otte dage ejede jeg ikke en skilling.

Jeg traf straks en kammerat, som også

Mejlgade, hvor forhyringskontoret lå i Aarhus omkring 1910.

gik og søgte hyre, men det var en dårlig kammerat, han hjalp mig trolig med at bruge mine penge, nogle lånte han, og jeg fik dem aldrig igen. Tøj havde han næsten ikke på kroppen, så han fik en af mine skjorter, men det værste var, at han var fyldt med utøj. Han stjal sig op på mit værelse om aftenen, så vi boede to der om natten, men betalte kun for én.

Da så min penge slap op, blev jeg jo sat på gaden. Så lå vi i skure om natten, hvor vi kunne. En gang gik jeg en tur ud på landet, jeg kom i nærheden af en bondegård og besluttede at overnatte i kostalden der. Jeg kom også derind, der var dejlig varmt, og der var en tom bås med noget halm, og der fandt jeg mig et godt leje. Da jeg havde ligget en halv times tid, hørte jeg, at der kom nogen gående hen mod kostalden, det var pigerne, som kom for at malke. Jeg besluttede at blive liggende, når jeg lå ganske stille, kunne jeg nok undgå at blive opdaget. Men det varede dog ikke længe, før den ene af pigerne fik øje på mig. Hun gav et skrig fra sig og løb ud af døren; lidt efter kom hun igen og havde manden med, som ejede gården. »Hvad er du for en svend, og hvordan kan det være, at du ligger her?« spurgte han. Jeg svarede, at jeg var sømand, og at jeg havde ingen hyre og ingen penge, og så havde jeg søgt ly her for natten. Det var en god mand, han tog mig med ind, hvor jeg fik noget at spise og fik lov at blive der om natten. Om morgenen fik jeg davre sammen med de andre, og så gav manden mig en krone, da jeg bød farvel. Det var længe siden jeg havde været så godt fornøjet, som jeg var den morgen, da jeg gik ad Aarhus til igen.

Min første hyre

Nogle dage efter var der endelig en hyre til mig, det var om bord på en svensk galease som kok, og der var en skipper og en styrmand foruden mig. Vi skulle til Halmstad i Sverrig efter brædder, og dagen efter, jeg var kommet om bord, stod vi ud af havnen.

Men det var ikke så morsomt, som jeg havde forestillet mig i mine drømme. Jeg fik lært at tage imod de værste skældsord og prygl uden at kny. De to, skipper og styrmand, holdt trolig sammen om at pine og plage den stakkels kok. En dag jeg var rigtig søsyg, blev jeg sendt til vejrs for at gøre et topsejl fast. Jeg sad deroppe og brækkede mig ned på dækket, hvor skipperen stod og svor og bandede på, at nu kunne jeg vente, til jeg kom ned, så skulle han varme mine rygstykker. Jeg havde ikke megen lyst til at blive siddende deroppe til evig tid, så omsider måtte jeg jo ned.

Med det samme jeg kom ned, ville skipper gribe mig, men jeg var nu kommet i tanker om, at jeg ville ikke godvilligt tage mod prygl denne gang. Jeg satte mig til modværge og havde også held til at stikke ham en i skallen, jeg var jo stor og stærk af min alder, og jeg opdagede nu, at jeg nok kunne tumle ham. Men nu kom styrmanden ham til hjælp. Han listede sig ind bag på mig og huggede mig et mergelspir en hel tomme ned i nakken. Jeg faldt besvimet om på dækket, hvor jeg fik lov at ligge, indtil jeg kom til mig selv igen.

Dette sår i nakken var mig til stor gene i lange tider. Jeg blev helt stiv og opsvulmet i nakken. Men med hjælp fra varme omslag forhindrede jeg dog, at der gik betændelse i såret.

Vi gjorde flere rejser mellem Halmstad og Krik ved Vestervig. Jeg fik kun 15 kr. om måneden, det var jo ikke nogen stor løn.

Men så skete der noget, som gjorde en ende på min forbliven om bord på svenskeren. Det var en dag, vi var lige kommet ind til Halmstad, og jeg var blevet færdig med at fortøje, jeg skulle til at gøre ild på i kabyssen. Da jeg ikke kunne få det til at brænde, tog jeg og hældte lidt petroleum på, hvilket var mig strengt forbudt. Jeg lå på knæ og pustede på ilden, og jeg mærkede ikke at styrmanden kom bag på mig, før end jeg fik et slag over benene. Han havde opdaget, at jeg brugte petroleum til ilden, og han havde grebet et stort stykke brænde, hvormed han slog mig.

Jeg sprang op og var rasende af smerte, og før end han fik tid til at værge sig, slog jeg ham ned med en knyttet hånd i ansigtet, så næsen blev slået fuldstændig skæv. Han gav et brøl fra sig, hvilket blev hørt af skipperen, og han kom straks løbende for at komme styrmanden til hjælp. Men før han nåede derhen var jeg med et spring inde på kajen, og der turde de ikke forfølge mig.

Jeg gik nu op til den danske konsul og fortalte ham, hvorledes jeg var blevet behandlet af de to svenskere. Han skrev nu en seddel, som jeg fik med mig ned til skipperen, og hvorpå der stod, at han havde afmønstret mig straks.

Da jeg kom ned til skibet igen, havde de smidt alt mit tøj ind på kajen. De var nok klar over, at de ikke fik mig om bord mere.

Jeg blev så afmønstret, og da jeg havde fået nok af at sejle med svenskere, rejste jeg til Svendborg på Fyn.

Jeg var også heldig der og fik hyre med det samme med en 3-mastet skonnert »Hermod« af Marstal som kok til 18 kr. om måneden. Vi skulle til Holmestrand i Norge efter props. Det var noget helt andet end at sejle med svenskeren, det var flinke folk, især skipperen. Styrmanden var ganske vist noget brutal, men det tog jeg mig ikke så nær, jeg var jo ikke så godt vant i den retning.

Hermod af Marstal.

Da vi kom op i Kattegat ud for Aarhus, begyndte det at blæse temmelig stærkt, jeg begyndte igen at føle søsygens kvaler. Det blæste mere og mere, og da vi kom ud for Skagens Bugt havde vi en rigtig vestenstorm. Skipperen turde ikke gå Skagen ud, men besluttede at ankre op i Skagensbugten. Der lå mange skibe i læ for stormen, både damp og sejlskibe.

Vi lå der i to dage, så lagde stormen sig lidt, og vi fik ordre til at lette anker. Det blev et strengt arbejde med at hive ankeret op. Vi havde begge ankrene ude og mange favne kæde. Så snart vi havde ankrene oppe, blev vi ordrede til sejlene og det skulle gå i en fart. Skipper stod så selv til rors, mens dette stod på. Vi stod Skagen ud, der gik høj sø, da vi kom ud hvor der ikke var læ af landet.

De første to dage derefter gik det godt, men så rejste vinden sig igen, den gik om i nordvest, og det blæste mere og mere op.

Vi måtte så i gang med at bjærge sejl. Først tog vi bramsejlet og jageren, dernæst mellemstagsejlet og gaffeltopsejlene. Men det blev værre og værre med stormen, så vi måtte have endnu flere sejl bjerget. Turen kom nu til klyveren og bredfokken, og dernæst måtte vi rebe bomsejlene.

Vi var bange for, at vi skulle komme til at ligge underdrejet og drive ned mod svenskekysten, der gik nu en svær sø, og skibet duvede voldsomt. Det var nu min tur til at stå til rors. Jeg var noget beklemt om hjertet, det var første gang, jeg skulle stå til rors i en rigtig storm. Det var heller ikke morsomt at styre i dette vejr, sommetider løb kompasset helt rundt, når vi fik en rigtig overhaling. Vi fik dog ikke så meget vand over, da vi var ballastet.

I atten timer rasede stormen, og i den tid var ingen af os til køjs, den sidste tid havde vi kun undermærssejl og to-rebet storsejl på, men vi slap dog for at ligge underdrejet. Vi drev dog et godt stykke ud af kursen, langt østerpå, så var stormen blevet ved ret længe, var vi uden tvivl strandet på svenskekysten.

Dagen efter fik vi lods om bord, da

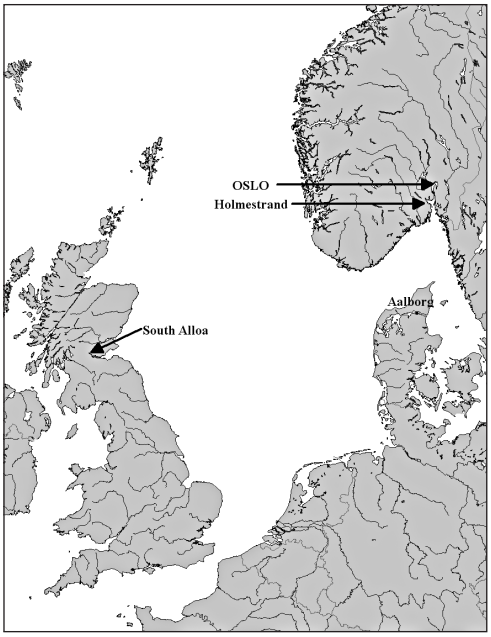

skipperen ikke selv turde føre skibet ind i Kristianiafjorden (Oslofjorden) på grund af de mange skær og holme, som findes der. Når man kommer op i det nordlige Skagerak, ser man de norske lodsbåde i stort antal ligge og krydse omkring, de ligger derude og sejler frem og tilbage både dag og nat, både vinter og sommer, og når et fartøj ønsker lodshjælp, hejser det lodsflaget, og straks lægger en af bådene til, og lodsen kommer om bord.

Da vi kom et stykke op ad fjorden, fik vi modvind, og da der kun er lidt plads i den undertiden smalle fjord til at krydse op i, besluttede skipperen at tage slæbedamper det sidste stykke vej. Skipperen blev enig om 60 kr. for den tur, og nu gik det rask af sted, det varede ikke længe, før vi lå til ankers i fjorden udenfor Holmestrand og begyndte at losse ballast ud. Ballasten bestod af fint, hvidt sand, som vi havde fået ind i Svendborg, men vi havde kun arbejdet en halv times tid, så kom der bud fra byen om, at de kunne forlange at få sandet losset ved kajen. Der findes nemlig ikke ret meget sand i Norge, så de havde god brug for det. Vi måtte så forhale ind til kajen og losse der, hvorfra det blev kørt bort i små vogne.

Dagen efter begyndt vi at laste props, og der kom vi alle sammen i arbejde, om det så var kokken, måtte han arbejde med, jeg var kun lige fri, mens jeg lavede maden. Props består af slanke granstammer, der er savet i 1½, 2 og 3 alen stykker. Det var et temmelig strengt arbejde, man fik især ondt i armene af det. Det varede 14 dage at blive lastet, men så var også både lasten fuld og dækket 2½ alen op. Det var ikke så morsomt at færdes på skibet nu. Man skulle gå oven på de runde granstammer, men også det kunne man jo vænne sig til.

Dagen efter, at vi var færdige med at laste, blev vi slæbt ud på reden af slæbedamperen, og så blev sejlene sat, og turen gik nu igen ned ad fjorden og vestpå efter England til. Vi skulle til South Alloa med propsen, en plads ovre på Leithfjorden.

Det blev en hård rejse over Nordsøen, jeg var syg næsten i otte dage i et træk. Jeg var så dårlig, så jeg hverken kunne spise eller drikke, men alligevel måtte jeg gøre mit arbejde. Det var også den sidste rejse, hvor jeg var søsyg, siden mærkede jeg ikke noget til det.

Da vi var udlossede i Alloa, blev vi lastet med kul, og så skulle vi til St. John på New Foundland. Jeg var ikke så glad for den tur på Atlanterhavet, jeg havde jo ikke før været ud på så lang en tur. Jeg fik mig et sæt olietøj og søstøvler i England, vi ville jo få noget mere vand over nu vi var kullastet.

Det blev også en hård rejse, vi havde modvind de første nitten dage på turen. Vi lå og krydsede i tre dage frem og tilbage mellem Orkneyøerne og Shetlandsøerne. Vi kom ingen vegne på grund af den stærke storm. Vi så det samme klippefulde land hver gang vi kom på dækket efter frivagt om dagen, og de samme fyr om natten. Men da de tre dage var gået, løjede vinden så meget af, at vi kunne gå fremefter igen, og vi stod ud i Atlanterhavet.

En dag, da jeg og matrosen kom på dækket, det var til middag, var det stille, men skibet slingrede voldsomt på grund af den svære dønning som gik, og sejlene slog frem og tilbage, frem og tilbage, så det raslede i hele skibet, og man knapt kunne høre, hvad man selv sagde for spektaklet, de lavede. Skipperen var i færd med at pilke torsk, det var på halvfjerdsindstyve favne vand, og pilken skulle helt ned til bunden for at hugge torsken. Der lå en 7-8 store havtorsk på dækket, som han havde fanget, de var velkomne, det var jo en afveksling til kosten. Der var allerede kogt én til middagsmad, og vi levede højt på fersk torsk i nogle dage. Resten blev så saltet til senere brug.

Det gik nu støt fremad mod nordvest en tid, vi havde stadig modvind, så vi måtte hele tiden styre bidevind. Vi vendte hver aften ved vagtskiftningen kl. 8, så det var nogle store slag, vi slog, vi kom længere og længere nord på, vi var kun 40 mil fra Grønlands sydspids. Dagene var lange, solen gik først ned kl. 11 og stod op igen ved 2 tiden, men alligevel var det koldt. Vi så ikke et fartøj i 3 uger, det var, fordi vi var kommet så langt mod nord.

Da de nitten dage var gået, slog vinden pludselig om til øst, og det blev hård kuling, men nu havde vi jo vinden agterind, og vi løb en god fart. I tre dage havde vi den vind, og i den tid løb vi 300 danske mil, så det hjalp os et godt stykke fremad. Der er 700 danske mil fra England til New Foundland, men det blev jo meget længere, fordi vi måtte krydse frem og tilbage det meste af vejen.

Så var det en aften, jeg og matrosen lige var gået til køjs, letmatrosen stod til rors, og jungmanden skulle holde udkig, men han var gået ind i kabyssen og sad og stoppede strømper, så på én gang hørte vi rorsmanden råbe ned i kahytten til skipperen, at der lå et isbjerg forude. Skipperen kom straks farende op ad trappen og forud. Jungmanden tumlede ud fra kabyssen og fik huden skældt dygtig fuld, fordi han ikke var på sin post, letmatrosen lagde roret om, så skibet luvede op i vinden, matrosen og jeg tørnede ud af køjerne for at se isbjerget, det var det første vi så på rejsen, men det blev ikke det sidste. Det lå og vuggede i vandet en halv snes favne forude, det var ikke mere end 10-12 fod over vandet og lignede tre små høje, der hængte sammen under vandet. Det var så glat som et æg, der er pillet, hvilket kom af, at søerne hele tiden skyllede over det. Vi slap med skrækken, men havde ikke rorsmanden opdaget det, var vi løbet lige på det, og da vi var kullastet, var vi uden tvivl sunket lige med det samme.

Vi havde vand på dækket hele tiden på den rejse og måtte stadig gå med olietøj og søstøvler på. En aften var det et forfærdeligt vejr, vi var lige gået til køjs kl. 8, det havde blæst hårdt hele dagen, men ud på aftenen blev det værre. Søerne skyllede ustandseligt ind over skibet, og vandet slog imod ruffet hvert øjeblik, så

det var ikke let at falde i søvn. Jeg måtte skifte min hovedpude om i den anden ende af køjen, da jeg ellers kom til at ligge med hovedet nedad på grund af, at skonnerten lå så meget på siden. Lige som jeg var ved at falde i søvn, blev der en trampen på dækket lige uden for ruffet, og lidt efter blev jeg klar over, hvad det havde at betyde, jeg hørte kæderne rasle og vidste nu, at de var i færd med fire overmærsråen ned for at gøre sejlet fast, så vidste jeg, at det var hårdt vejr.

Jeg lå og ventede på, at vi skulle bliver purret ud for at hjælpe til, men det skete dog ikke. Vi plejede ellers at skulle være 4 mand om at gøre det sejl fast. Det var ikke hyggeligt at komme på dækket den nat, men da kl. var 12, måtte vi jo ud, da kunne jeg ikke lade være at tænke på mine bekendte derhjemme. Nu kunne de ligge og sove trygt i deres senge, mens jeg måtte arbejde for livet i storm og uvejr.

Dagen efter fik vi mange isbjerge i sigte, de var store og smukke at se på, de lignede hele eventyrslotte på afstand, men nu blev det så koldt, så vi måtte stå med to par vanter på ved roret, og så kneb det endda med at holde hænderne varme.

Vores tobak slap op nu. Vi havde været i søen i 25 dage, men så hittede vi på at tørre den brugte te i ovnen, så gik det storartet med at bruge det som tobak; værre var det med skråtobakken, men jeg huggede lidt henne agter hos styrmanden og skipperen. Jeg havde jo som kok adgang til kahytten, og så delte vi det mellem os.

Det var en stor dag, da en mand gik til vejrs og meldte, at der var land i sigte. Når man har været på søen en måneds tid, længes man alligevel efter at komme i havn. Vi var kommet lidt for nordlig, men dog ikke mere, end at vi dagen efter fik New Foundlands bjergfulde kyst i sigte. Vi kom dog ikke ind den dag, men dagen efter stod vi ind gennem det smalle indløb til St. John. Det er en god havn som ligger indesluttet af høje bjerge på de tre sider.

St. John

Da vi ikke kunne komme til at losse straks, ankrede vi ude op på reden. Jollen blev nu sat i vandet og en mand roede ind med skipperen. Han skulle telegrafere til rederen, at han var vel ankommet til bestemmelsesstedet. Vi havde været 28 dage om turen.

Nogle dage efter kom en anden Marstalskonnert ind. Den havde været 45 dage om den samme rejse, men den havde også været i hårdere vejr end os. Han havde mistet fortoppen og bramsejlsråen.

Efter at vi havde fået sejlene gjort fast, gik vi i gang med at vaske os, vi var så sorte i ansigtet som en morian (neger), der sad et tykt lag salt i ansigtet på os; man får sig nemlig ikke vasket ret mange gange, mens man er i søen, man har ikke lyst til at vaske sig, og man skal jo også spare på det ferske vand. Vi var også dygtig langhårede, så det var et kønt sjak.

Fortsættes i næste årbog.

Vinderup Egnshistoriske Forening
2012-2013

Af Kurt Guldbæk

2012

Det første foredrag efter sommerferien blev afviklet **7. september.** Under titlen »Min tid på Handbjerghus« fortalte den tidligere forstander Johan Johansen historien om Handbjerghus samt om sine 24 år på institutionen.

3. oktober. Forskningsbibliotekar Inge Marie Larsen, Århus, havde kaldt sit foredrag for »Da smør var guld« og fortalte om Hjerl-Hansen og det sibiriske smør-eventyr. Det var med formuen herfra, Hjerl-Hansen var i stand til at bekoste købet og flytningen af de mange bygninger til Hjerl Hede.

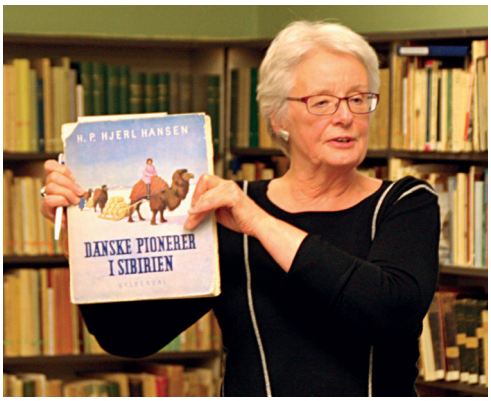

Inge Marie Larsen.

16. november. Årbog for Vinderup-egnen 2012 blev udgivet ved en reception på Arkivet.

Efter præsentation af bogen og dens forfattere bød Vinderup Egnshistoriske Forening på en let forfriskning.

Er der nu noget interessant i år?

Foto: Jens Nymose.

12. december. Advents- og julehygge. For dette arrangement stod Boye Bruhn og Rasmus Thorsen.

2013

6. februar. Pressens betydning for lokalsamfundet. Redaktør ved Skive Folkeblad, Ole Dall, fortalte om hvilken

betydning de lokale dagblade har for lokalsamfundet.

Ole Dall fik med sine synspunkter et godt greb i tilhøreren.

Ved generalforsamlingen **6. marts** ønskede Harry Klith og Jens Nymose ikke at genopstille og i deres sted blev Laila Nørgaard, Sahl, og Mogens Vestbjerg, Ejsing, indvalgt. Der var genvalg til Børge Poulsen fra Sevel. Den siddende bestyrelse kan altid ses på foreningens hjemmeside på www.vinderup-egnshistorie.dk.

3. april. Som jeg husker det. Kresten Lidegaard og Knud Mouritsen, Hvidbjerg, fortalte minder om tørvefabrikation, landbrug og livet på landet for en menneskealder siden.

Efter foredraget blev årets udstilling **Biblioteket 75 år** åbnet. Denne udstilling, der primært drejer sig om bygningen, der i dag huser Vinderup Egnshistoriske Arkiv, kan ses indtil december!

Fra mødet 3. april med Kresten Lidegaard og Knud Mouritsen.

Østergård, her set fra haven, har nok den mindste borggård i landet.

1. maj. Udflugt til Østergaard. Udflugt til middelalderborgen Østergaard, Aasted i Salling.

Vi blev vist rundt og fik fortalt om et af landets bedst bevarede middelalderlige borganlæg.

29. maj. Sommermøde. »Det lyder som et eventyr«.

Igennem billeder, sang og fortælling viste Bodil og Wolfgang Dibbern, Løgumkloster, træk af nationens storhed, fald og genrejsning, og gav samlet et indtryk af væsentlige begivenheder i Danmarkshistorien – både når det gælder de store hændelser og de mindre, men ofte morsomme og til tider glemte detaljer.

6. juni. Kirkegårdsvandring på Sahl kirkegård.

I samarbejde med Sahl menighedsråd afholdt Vinderup Egnshistoriske Arkiv en særdeles velbesøgt aften, hvor der blev fortalt om nogle udvalgte gravsteder. Efter rundvisningen var menighedsrådet vært ved kaffen i kirkehuset.

Foto: Peter Nørskov.

Også under kaffebordet formåede Bodil og Wolfgang at holde tilhørerne fanget.

Selv om det ikke direkte var i foreningsregi, vil jeg alligevel gerne nævne de kurser i **slægtsforskning,** der i foråret 2013 blev holdt på Arkivet.

Kurset kom i gang, da Laila Nørgaard tilbød sin hjælp ved undervisningen. Ud over Bodil Møller og Laila Nørgaard deltog andre frivillige tilknyttet Arkivet som undervisere og hjælpere. Disse kurser havde god tilslutning med 20-30 deltagere hver aften.

Der er allerede startet et kursus mere

i denne sæson, nu dog kun hver anden mandag.

Bestyrelsen for Vinderup Egnshistoriske Forening

Formand:
Kurt Guldbæk
Hasselholtvej 4,
7830 Vinderup
Tlf. 51 28 85 54

Næstformand:
Børge Poulsen
Klostervej 30, Sevel,
7830 Vinderup
Tlf. 21 56 35 55

Sekretær og formand for mødeudvalget:
Boye Bruhn
Skrænten 29, Sevel,
7830 Vinderup
Tlf. 97 44 61 04

Kasserer:
Gustav Lind
Nørregade 37,
7830 Vinderup
Tlf. 97 44 10 75

Formand for arkivudvalget:
Laila Nørgaard
Hovgårdvej 4, Sahl,
7830 Vinderup
Tlf. 26 12 87 94

Bente Dalsgaard
Hjelmhedevej 4,
Sepstrup,
7800 Skive
Tlf. 30 23 64 52

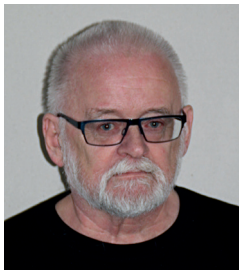

Mogens Vestbjerg
Landtingvej 1, Ejsing,
7830 Vinderup
Tlf. 97 44 65 88 /
28 99 51 11

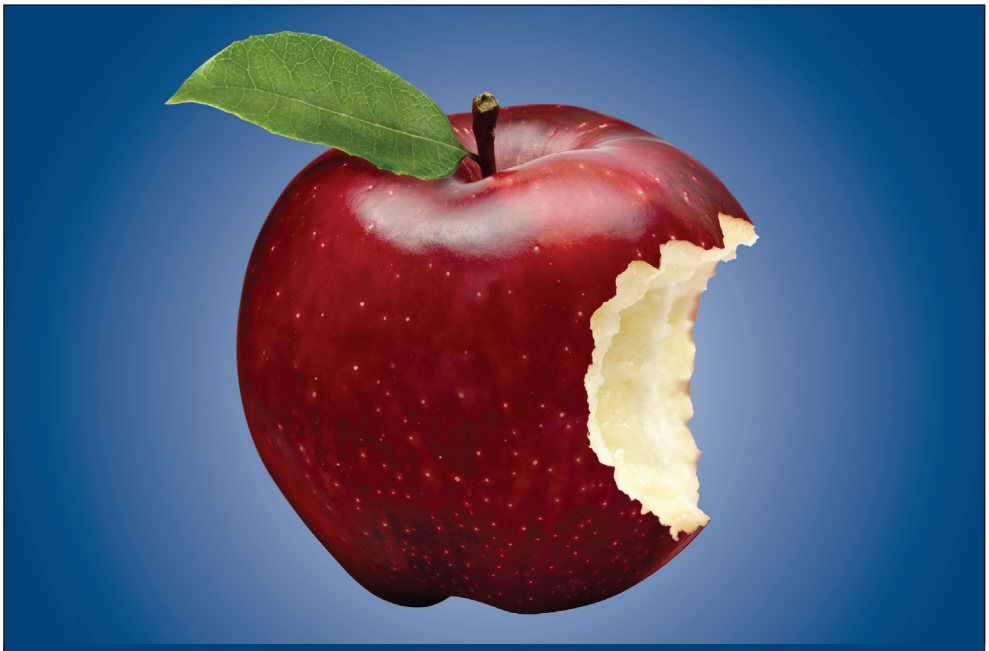

Skift til Salling Bank

Få en bid med... af din lokale bank

Hos Salling Bank låner vi gerne penge ud til sunde projekter og til en attraktiv rente.

Salling Bank er en sund og solid bank, som yder helhedsrådgivning til vores kunder.

Bestil et møde og vi kommer hele vejen rundt om din økonomi.

Kig ind i Vinderup afdelingen eller kontakt os på tlf. 97 44 15 55.

Jan Lund
Privatkundechef

Bjørn Jensen
Erhvervsrådgiver

Linda Petersen
Privatrådgiver

Torben Gudiksen
Privatrådgiver

Bjarne Andresen
Pensions- & forsikringsspecialist

Rasmus Veng
Formuespecialist

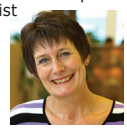

Birgit Flarup
Pensionsspecialist

Salling Bank
Sammen får vi det til at ske

www.sallingbank.dk

vinderup real

Sevelvej 42 - 7830 Vinderup
Telefon 97 44 15 80

Et spændende og alternativt tilbud til 7. – 10. klasse

Se mere på www.vinderup-real.dk

Vinderup Radio & TV

Nørregade 5, 7830 Vinderup, telefon 97 44 11 00
E-mail: vinderup-radio@a2a.dk

Ny bank, nye muligheder

Det er let at skifte bank.

Ring til mig og aftal et møde!

Flemming Klidsbjerg
96 84 21 28

Gør det muligt

Struer
Østergade 18 A
70 33 33 33
nordea.dk

Nordea

Når den
gode historie
skal på
tryk

VINDERUP BOGTRYKKERI
Nr. Bjertvej 21 . 7830 Vinderup . Tlf. 9744 1400

- Træpiller
- Træbriketter
- Stokerflis
- Granitskærver
- Sand
- Sten
- Grus

samt meget andet

Genfa
Geddalvej 47A . Ejsing
7830 Vinderup
Telefon 97 44 63 00
genfa@genfa.dk

SUUO ANTI-RUST
Vinderup Undervognscenter
v/ Per Lauridsen . Nr. Bjertvej 16 . 7830 Vinderup
Tlf. 97 44 37 37 . Mobil 24 87 47 38

Egebjerg Planteskole & Anlægsgartneri

Egebjergvej 36 · Telefon 97 44 64 64 · 7830 Vinderup
www.egebjergplanteskole.dk.

ÅBNINGSTIDER: Hverdage 9-17 · Lørdag 9-17 · Søn- og helligdage 9-12

KVALITET OG SERVICE ER I HØJSÆDET...

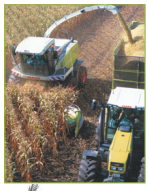

- kvalitet og service er altid vort mål og i højsæsonen står vi til rådighed når det gælder - med service og reservedele!

Vinderup Maskinforretning A/S er en moderne virksomhed, der beskæftiger 25 specialister inden for hver deres faggruppe!

Vinderup Maskinforretning A/S

Nr. Bjertvej 7 - 7830 Vinderup - Tlf. 97 44 17 00

KLIK IND PÅ... **www.vindmask.dk** og se mere om vore tilbud og produkter!

Holm's Bageri

Søndergade 19 Vinderup
Tlf. 97 44 26 22

- Altid friskbagt bagerbrød

www.automester.dk
AutoMester
Flere glade bilister

Vinderup Bilcenter

Gl. Landevej 20
Ejsing - 7830 Vinderup

AutoMester®

Telefon 97 44 04 09
www.vinderupbilcenter.dk

ZEISS nyt syn.

Dit syn
betyder alt for os

ZEUTHEN

Aut. optiker Mikael Zeuthen
Søndergade 10-12 . 7830 Vinderup
Tlf. 9744 1685 . Fax 9744 1930
CVR-nr. 2056 1297

• URE • GULD • SØLV

Birthe og Martin Daasbjerg

Fjordbakken 9 · Handbjerg
7830 Vinderup
Telefon 40 76 27 88
martind@mail.mira.dk
www.danskand.dk

Økologisk
Dansk And

Tømrermestер

Kai E. Pedersen Aps

Vesterlund 23 - 7830 Vinderup
Telefon 97 44 14 47
Biltelefon 20 31 44 47 - 30 62 90 50

Vi laver
godt håndværk
og er
omfattet af

BYG GARANTI ORDNING

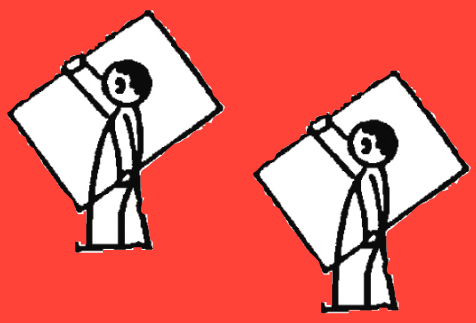

Blikkenslager & VVS-firmaet

Poul Thomsen A/s

Nr. Bjertvej 1 · 7830 Vinderup · Telefon 97 44 10 45 - 40 37 10 45

BOLIGHUSET
Vinderup i/s

Søndergade 11-13
7830 Vinderup
Tel. 9744 1198
Fax: 9744 2877 / Bil: 4030 1198
e-mail: bolighuset@mail.dk
www.bolighuset-vinderup.dk

Din Bilpartner

Sevel Autogård

v/ Erik Mølgaard
Sevelvej 84
Sevel
7830 Vinderup

TELEFON 96 95 21 22

Mobil 40 46 22 36

Sevel Kro

Kgl. privilegeret 1802

Sevel · 7830 Vinderup
Telefon 94 44 80 11
Fax 97 44 82 55
www.sevelkro.dk
sevelkro@sevelkro.dk

Vinderup El

Autoriseret el-installatør
Knud Kærgård

Købmagerstræde 6
7830 Vinderup

Telefon 97 44 15 53
Mobil 24 41 37 60

Service Ringen

Nørregade 3 · 7830 Vinderup
Telefon 97 44 17 10 · Fax. 97 44 17 12
Expert nr. 2162
Mail: vinderup@serviceringen.dk

joca a/s

www.joca.dk

GØR AFFALDSSORTERING TIL EN REN FORNØJELSE

Forlaget Cadeau

Østparken 28, Ejsing · 7830 Vinderup

www.forlaget-cadeau.dk

Kvalitetsbøger til rimelige priser

Bjarne Thomsen

TØMRER- OG SNEDKERFIRMA ApS

Nr. Bjertvej 9A - 7830 Vinderup

* **Tømrer**
* **Bygningssnedkeri**
* **Inventar**
* **Glas**
* **Gulvbelægning**

genkendelsens glæde...

MERE DIG

FÅ MERE LOKAL RÅDGIVNING...

I den lokale sparekasse får du personlig rådgivning af engagerede medarbejdere, som kender dig og din økonomi.

DEN jyske SPAREKASSE

Søndergade 3 | Vinderup | Tlf. 97 44 33 33 | www.djs.dk

Vinderup Y's Men's Club udlejer partytelt fra 18 – 90 m²

Kontakt: Telefon 9744 2746

Klubbens overskud fra teltudlejning, flagallé, genbrugsbutik og udgivelse af lokal-håndbog uddeles én gang årligt.

INTERNATIONAL MEN'S CLUB since 1922

Alt tømrer- og snedkerarbejde udføres...

bl.a industri- og staldbyggeri!

René Ringgaard

EJSING TØMRER & SNEDKER

Gl. Landevej 12

Telefon 26 85 60 51

Fax 97 44 61 71

reneringgaard@live.dk

DIN TØJMAND

TANG

Vinderup · 97 44 10 37

Mogenstrup Smede- og Maskinforretning

Aut. VVS-installatør

Tingvej 14, Mogenstrup, 7800 Skive

Telefon 97 54 41 55

Fax 97 54 40 35

www.energismeden.dk

E-mail: Mogenstrup@energismeden.dk

DS

VI LAVER OGSÅ:

- **Smedearbejde**
- **Jernkonstruktioner**
- **Markvandingsanlæg**
- **Solvarme**
- **Jordvarme**
- **Luft til vand/varme**
- **Ventilation**
- **Stokeranlæg**
- **Oliefyrsservice**
- **Salg og reparationer af landbrugsmaskiner**

vognmandsfirmaet
Jan Jensen

Djeldvej 24 b
Sevel
7830 Vinderup
Tlf. 97 44 80 37
Fax 97 44 86 81
Bil 40 79 80 37
CVR-nr. 28 61 08 58

Murermester - aut. kloakmester
Niels Chresten Ransborg
97 44 63 71
30 95 01 59

Geddalvej 69
Ejsing
7830 Vinderup

Alt murer-, støbe-, jord- og kloakarbejde udføres

Vinderup Borger- og Håndværkerforening